

O. JANUSZ ZBUDNIEWEK ZP

KOPIARZE DOKUMENTÓW
ZAKONU PAULINÓW W POLSCE
DO KOŃCA XVII WIEKU

LUBLIN 1977

PRZEDMOWA

Studium o kopiarzach Paulinów polskich jest kolejnym etapem prac *, podjętym w celu zgromadzenia pełnego rejestru dokumentacji o Zakonie na terenie Polski. Za przedmiot pracy ** zostało wziętych 41 rękopisów kopiarzowych, znajdujących się w Częstochowie na Jasnej Górze, w Krakowie na Skalce, w Archiwum Diecezjalnym w Kielcach i we Włocławku oraz w Bibliotece im. Ossolińskich we Wrocławiu.

Część pierwsza pracy stawia sobie za cel wprowadzenie w całość problematyki pisania kopiarzy, pokazując przy tym środowisko ich powstania, kopiistów i kronikarzy, wreszcie problematykę, która zajęła szpalty spisanych kodeksów. Problemy te przyniosły w konsekwencji obraz złożonej mozaiki, w której mieszają się ze sobą duże i małe, ważne i pozornie naiwne przekazy źródłowe, mające jednak tym większe znaczenie dla badań historycznych, ponieważ odzwierciedlają szerzej wielość spraw prowincji lub poszczególnych domów.

Część druga wprowadza w istotną treść dokumentacji, rejestrując wszystkie warianty oryginałów i kopii, zapisów kronikarskich oraz wzmianek w literaturze dawnej i nowej. Wśród regestów powstałego w ten sposób sumariusza, można znaleźć akta fundacyjne dla ówczesnych domów, inwentarze rzeczy wartościowych i dóbr nieruchomości, korespondencje z władzami kościelnymi, szlachtą, mieszczanami, między samymi paulinami, czy nie znanymi w ogóle proboszczami z wiejskich parafii. Znajdują się tutaj także regesty najstarszych konstytucji, ich poprawek i dość liczne wiadomości o reformie siedemnastowiecznego prawodawstwa Zakonu, w czym bodaj zasadniczą rolę odegrali Polacy. Wydanie tej części materiałów przewiduję dopiero wówczas, gdy będę mógł przesledzić pełny zestaw aktowy rozsypanej dokumentacji w archiwach polskich i obcych. Zanim to jednak nastąpi, czuję się zobowiązany już teraz do wyrażenia należnych podziękowań liczny pracownikom archiwów i bibliotek, bez pomocy których nie mógłbym zebrać potrzebnego materiału. Osobne podziękowanie składam swemu promotorowi Ks. Prof. Dr Stanisławowi Librowskiemu oraz recenzentom: Ks. Prof. Dr Hieronimowi E. Wyczawskiemu i Ks. Prof. Dr Bolesławowi Kumorowi za ich krytyczne uwagi i sugestie.

BIBLIOGRAFIA ZAŁĄCZNIKOWA

I. ŹRÓDŁA

A. Źródła rękopiśmienne

Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu (AAP)

Sygn. AC 137 Acta causarum Consistorii Posnaniensis, 1613—1618.

AC 138 Acta causarum Consistorii Posnaniensis, 1619—1621.

* Pierwszym etapem wysiłków Autora na tym polu była jego praca magisterska i licencjacka (z r. 1970) pt. *Kopiarz dokumentów Konwentu Paulinów w Wieruszowie*, druk. w nin. czasopiśmie (t. 26 1973 s. 199—261, t. 27: 1973 s. 207—260; nadb. Lublin ss. [118]) — przyp. Red.

** Część pierwsza pracy doktorskiej przygotowanej w latach 1971—1973 (pod kier. ks. prof. dra Stanisława Librowskiego) na Seminarium Nauk Podstawowych i Metodologii Historii Instytutu Historii Kościoła KUL — przyp. Red.

AC 155 Acta Curiae Episcopalis et Consistorii Posnamiensis, 1647.

Archiwum Diecezjalne w Częstochowie (ADCz)

Sygn. II 227 Konopnica. Akta luźne, 1630—1902.

540 Materiały ks. W Patykiewicza do dziejów wsi Łojki k. Częstochowy

549 Kopie materiałów ks. S. Chodyńskiego i ks. W Patykiewicza do szkicu historycznego o parafii w Wielgomłynach.

550 Materiały ks. W. Patykiewicza do Wręczycy i Kuźnic Krzepickich.

Archiwum Diecezjalne w Kielcach (ADK)

Sygn. 84 Liber documentorum ecclesiarum parochialium Mielec et Beszowa, 1386—1650.

Archiwum Diecezjalne we Włocławku (ADW)

Sygn. 182 Acta, iura, decreta, proventus, census expensae et alia beneficia Conventus Wielgomlinensis, 1459—1728.

186 Kopiarz Wieruszowski, 1368—1787.

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (AGAD)

Dokumenty pergaminowe do roku 1670.

Sygn. 196 Sumariusz chronologiczny dokumentów granicznych z ksiąg wieluńskich, 1397—1756 (SAW).

197 Sumariusz akt wieluńskich, 1509—1792 (SAW).

199 Sumariusz dokumentów z akt ostrzeszowskich, 1427—1770 (SAO).

513 Sumariusz dokumentów granicznych z ksiąg podkomorskich wieluńskich, 1539—1790 (SAW).

Archiwum Królewskie w Budapeszcie —
Magyar Királyi Országos Levéltár (AKB)

Sygn. A 2565 Elenchus summus Archivii Almae Provinciae Hungariae Ordinis S. Pauli I Eremitae.

Archiwum Metropolitalne w Krakowie (AMK)

Sygn. 39 Acta officialia, 1516—1523.

50 Acta pronuntiationum.

52 Acta officialia.

62 Acta officialia ab a. 1557.

65 Acta pronuntiationum ab a. 1539.

66 Acta pronuntiationum [...], 1541.

Archiwum Parafialne w Oporowie (APO)

Liber baptisatorum [...] Ecclesiae Parochialis Oporoviensis [...] per me Casimirum Życkiński praedicatorum [...] 1805 comparatus.

Liber copulatorum [...] Ecclesiae Parochialis Oporoviensis [...] per me Casimirum Życkiński praedicatorum [...] a.D. 1805 comparatus, 1627—1829.

Archiwum Paulinów na Jasnej Górze (AJG)

Sygn. 1 II Incipit expositio Regulae beati Augustini episcopi per fratrem Humbertum [...] ordinis praedicatorum, ok. 1400.

2 II Explanaciones magistri Haymonis in epistolas s. Pauli per Nicolaum Thost, 1412.

- 3 II Iste liber videlicet iura saecularium et summa Henrici, 1423.
3—309 Dokumenty pergaminowe z lat 1378—1635.
4 II Raymundus seu summa pauperum per manus Mathie Stanislav de Myleyow, 1425.
4 III Sumpna [s] de officiis, quae dicitur rationalis Fratrum Heremitarum S. Pauli de Czanstochowa, 1400.
5 III Incipit breviarium secundum consuetudinem Ordinis Fratrum Heremitarum Sancti Pauli Primi Heremite, ok. 1400.
6 II De transgressoribus legis, 1433.
6 III Explanaciones epistolarum s. Pauli magistri Haymonis, 1411.
7 II Quadragera salutis continens sermones cotidianos, 1445.
7 III Explanatio epistolarum s. Pauli ad Romanos et Corinthios magistri Haymonis, 1416.
8 II Postilla magistri Nicolai Vigandi, 1648.
9 I Promptuarium pauperis contionatoris [...] 1589.
9 III Postilla super librum Psalmorum a fratre Nicolao de Lyra [...] 1419.
17 II Incipit glosa super lecciones, que legitur in vigiliis [...] (pierwszy incipit) 1417.
18 III Sermones per circulum anni Cunradi, 1423.
21 I Tractatus de praeceptis decalogi (incipit).
24 III Collectarium Romanum cum Calendario Gregoriano, 1590—1591.
26a II Calendarium pro annis 1463—1538 cum elucidationibus.
27 II Soliloquium beati Augustini episcopi Yponensis (pierwszy incipit) 1446—1447.
27 III Parantelia in anniversario funere Mariae Clementinae, 1742.
28 II Super Matheum Lyra. Quatuor facies vini (pierwszy incipit) 1449—1458.
29 I Tractatus de angelis [...] 1632—1633.
30 II Sequitur Hugo super Regulam beati Augustini, ok. 1450.
31 I Tractatus de iustitia et iure.
32 II Sermones dominicales per circulum totius anni per [...] Paulum [de Zator] ok. 1450.
34 Regestrum expensarum Conv. Clari Montis, 1641—1651.
34 II Tractatus venerabilis Hugonis dictus Paradisus [...] pol. XV w.
37 I Sermones dominicales, 1454.
38 II Expliciunt sacramentalis editus per [...] Nicolaum de Blonye [...] (pierwszy incipit) 1458.
44 II Vocabularium latino-germanicum (pierwszy incipit) kon. XV w.
46 II Constitutiones Ordinis Fratrum Eremitarum.
51 II Postilla catholica, pars aestivalis, 1599—1600.
55 II Liber historiarum (o. Gołdonowskiego — pierwszy incipit).
56 II Summa de sacramentis, ok. 1625.
77 Catalogus fratrum defunctorum, 1552—1786
93 III Reguła i konstytucja według „Liber catenatus” Masz.
196 Acta conventus Clari Montis, 1657—1731.
197 Summarium foundationum, 1414—1770.
227 Dobra Mirów Akta luźne, 1815—1863.
413 Descriptiones bonorum Wiewiec [...] 1525—1629.
414 Continuatio processus certarum sortium in Wiewiec, 1578—1640.
416 Kopiarusz do spraw starostwa Kłobucko, 1564—1669.
418 Inwentarze folwarku wiewieckiego, 1637—1721.

- 447 Kopiarusz akt odnoszących się do wykupu wsi Łaski i Smardze, 1670—1683.
- 450 Elenchus foundationum seu obligationum [...] Conventus S. Barbarae, 1623—1882.
- 476 Inventarium omnium clenodiorum [...] Eccl. Pińczoviensis, ok. 1629.
- 489 Konwent św Barbary. Zapisy różne, 1642—1832.
- 522 Percepta et expensa Provinciae, 1795—1823.
- 535 Acta Provinciae Polonae. T. 5 1677—1703.
- 536 Acta Provinciae Polonae. T. 6 1703—1719.
- 552 Liber monitorum, 1682—1770.
- 553 Wzory formularzy różnych aktów, 1693.
- 554 Formulae oboedientiarum, salutationum et epistolarum [...] 1368—1673.
- 567 Descriptio processus causae fiscalis, 1668—1673.
- 574 Liber in quo sunt erectio, privilegia [...] Conventui Bessoviensi concessa, 1365—1670.
- 575 Liber privilegiorum Monasterii Clari Montis, 1378—1686.
- 576 Inseruntur privilegia donationis [...] Monasterii Clari Montis, 1382—1627.
- 577 Acta Conventus Clari Montis, 1371—1748.
- 590 Kopiarusz zapisów mszalnych [...] Konwentu Jasnogórskiego, 1631—1760.
- 597 Wielgomłynny Akta wizytatora generalnego, 1476—1841.
- 610 Dobra fundacyjne Jasnej Góry, 1632—1635.
- 711 Originale commissionis grantierum inter Częstochowa, Dźbów, Rększowice ex una, et Częstochówka, Kawodrza, Babibór, Konopiska [...] partibus ex altera, 1643.
- 741 Acta Provinciae Polonae. T. 1 1625—1641.
- 742 Acta Provinciae Polonae. T. 2. 1641—1658.
- 743 Acta Provinciae Polonae. T. 3 1647—1658.
- 744 Acta Provinciae Polonae. T. 4. 1660—1677.
- 752 Paulina eremus seu commentarius historicus, 1630.
- 761 Cathalogus fratrum novitiorum [...] 1646—1719.
- 779 Facultates paenitentiaris apostolicis [...] datae, 1625—1665.
- 780 Facultates paenitentiaris apostolicis [...] datae, 1625—1665.
- 783 Revisio thesauri Claromontani, 1685.
- 793 Facultates paenitentiaris apostolicis [...] datae, 1625—1665.
- 794 Facultates paenitentiaris apostolicis [...] datae, 1625—1665.
- 795 Regula s. Augustini et constitutiones Ordinis, 1598.
- 796 Status villae Krzywance, 1675—1700.
- 798 Sequitur regestrum Confraternitatis, 1517—1613.
- 805 Actio inter Conventum Clari Montis [...] et Nicolaum Wolski [...] ratione dissectionis scopulorum, 1609—1758.
- 809 Memoriale causarum Conventus Clari Montis, ok. 1630.
- 888 Kopiarusz do spraw Lasek i Smardz, 1673.
- 899 Regula s. Augustini, 1593.
- 945 Akta spraw z Żeromskimi, Zajączkowskimi, Zalaszkowskimi i Żelazowskimi, 1632—1750.
- 953 Zapis Ossolińskiego na Gorlicach, 1649—1670.
- 1001 Akta legatu królowej Marii Sobieskiej na szpital w Częstochowie, 1683—1841.
- 1003 Akta legatu królewicza Jakuba Sobieskiego, 1691—1745.
- 1010 Summarium documentorum ad Ecclesiam S. Spiritus et Conventum [...] Varsaviensem, 1793.

- 1043 Legaty dla Jasnej Góry, 1606—1698.
1142 Granice dóbr fundacyjnych Jasnej Góry, 1609.
1143 Akta w sprawach hiberny, 1662—1775.
1145 Pobór z łanów Konwentu Jasnogórskiego, 1671—1697.
1146 Stary Kłobuck. Akta luzne, 1663—1755.
1155 Libertacja dóbr od hiberny i ciężarów wojskowych, 1667—1757.
1157 Procesy z wojskiem, 1663—1717.
1168 Akta do Konopisk, Kalei i innych, 1609—1618.
1169 Akta sporu Konwentu Jasnogórskiego z Mikołajem Wolskim, 1619—1634.
1172 Inventarium [...] privilegiorum in Archivio Regio Arcis Cracoviensis, 1613.
1183 Starostwo Kłobuck w rękach Paulinów, 1633—1789.
1186 Starostwo Kłobuck. Podatki i dziesięciny, 1674—1794.
1189 Akta procesu o granice między dobrami fundacyjnymi Szarlejką, Lgotą, Kaleją [...] 1619—1634.
1334 Akta luzne Konwentu Jasnogórskiego do wsi Laski i Smardze, 1532—1631.
1336 Akta do Lasek i Smardz, 1635—1790.
1344 Proces o zwrot długu 1000 złp., 1578—1584.
1347 Starostwo Brzeźnickie. Dziesięcina dla kościołów św. Floriana w Krakowie, 1440—1789.
1368 Konopiska. Akta luzne, 1540—1580.
1369 Konopiska. Akta o zabranie gruntów, 1796—1797
1370 Konopiska. Akta luzne, 1622—1629.
1371 Konopiska. Akta luzne, 1588—1832.
1372 Wola Wiewiecka, 1650—1689.
1373 Wola Wiewiecka, 1588—1765.
1377 Wiewiec i Wola Wiewiecka. Akta luzne, 1628—1633.
1378 Wiewiec i Wola Wiewiecka. Akta procesowe, 1632—1639.
1379 Wiewiec i Wola Wiewiecka, 1622—1800.
1383 Wiewiec i Wola Wiewiecka, 1594—1634.
1385 Wiewiec i Krzywance. Akta w sprawach kościoła, 1521—1796.
1388 Wiewiec. Akta procesowe, 1778—1781.
1389 Wiewiec i Wola Wiewiecka, 1415—1635.
1390 Wiewiec i Wola Wiewiecka, 1574—1636.
1391 Wiewiec i Wola Wiewiecka, 1577—1636.
1392 Wiewiec i Wola Wiewiecka, 1626—1645.
1393 Wiewiec i Wola Wiewiecka, 1627—1660.
1395 Wiewiec i Wola Wiewiecka, 1671—1785.
1397 Wiewiec i Wola Wiewiecka, 1628—1636.
1399 Wiewiec i Wola Wiewiecka, 1599—1635.
1401 Wiewiec i Wola Wiewiecka, 1589—1667.
1513 Kościół św. Zygmunta w Częstochowie i kościół w Konopiskach, 1785—1860.
1514 Konwent św. Zygmunta, 1474—1865.
1517 Sumariusz papierów dawnych kościoła św. Zygmunta, 1640—1694.
1519 Akta kościoła w Beszowej, 1421—1819.
1520 Akta konwentu w Beszowej, 1631—1816.
1525 Akta folwarku i wójtostwa w Brdowie, 1801—1824.
1526 Akta dziesięciny w Brdowie, 1588—1825.
1527 Akta kościoła i konwentu w Brdowie, 1436—1827.
1534 Konwent Głogówek, 1605—1802.

- 1541 Konwent na Skałce, 1630—1803.
 1542 Akta dóbr w Borzymowie, 1648—1862.
 1543 Akta konwentu na Skałce, 1635—1863.
 1555 Konwent Łęczeszycy, 1581—1596.
 1556 Łęczeszycy i Boglewscy, 1485—1652.
 1562 Akta kościoła i konwentu w Pińczowie, 1449—1810.
 1563 Zapisy na rzecz kościoła w Pińczowie, 1622—1802.
 1564 Akta konwentu w Pińczowie, 1449—1803.
 1572 Kopiarz akt Konwentu Oporowskiego, 1399—1466.
 1573 Wielgomłynny Klasztor, 1640—1641.
 1574 Konwent w Wielgomłynach, 1468—1857.
 1579 Konwent w Wieluniu, 1605—1869.
 1598 Akta konwentu w Beszowej, 1703—1816.
 1602 Akta konwentu w Brdowie, 1641—1817.
 1663 Sumariusz Archiwum Prowincji Polskiej, do r. 1730.
 1664 Archiwum Jasnej Góry, 1682—1863.
 1665 Archiwum na Jasnej Górze, 1640—1862.
 1667 Regula, constitutio, statuta et decreta Ordinis [...] pocz. XVII w.
 1673 Jasna Góra. Spowiedź, spowiednicy, 1534—1928.
 1691 Jasna Góra. Forteca, 1657—1775.
 1744 Facultates paenitentiaris apostolicis datae, 1625—1665.
 1745 Facultates paenitentiaris apostolicis datae, 1625—1665.
 1858 Bractwa, 1626—1839.
 1859 Liber Confraternitatis S. Angeli Custodis propter nobiliores personas. XVI—XX w.
 2042 Korespondencja o. Kiliana Zywieckiego, 1658—1668.
 2078 Akta Konwentu św. Zygmunta w Częstochowie, 1474—1850.
 2094 Liber actorum Sacrarum Archi-Confraternitatum et Confraternitatum Claromontanarum, 1618.
 2096 Tomus primus miraculorum BMV. Częstochoviensis, 1308—1732.
 2254 Postulata Provinciae Poloniae in capitulis generalibus Ordinis porrecta, 1640—1751.
 2256 Archivum Claromontanum, 1649—1849.
 2257 Akta w sprawach konstytucji, 1631—1725.
 2285 Ordinationes, conclusiones, articuli, decreta et puncta Capituli, 1628—1754.
 2445 Dobra fundacyjne Jasnej Góry, 1393—1860.
 2667 De fundatione et erectione conventus [...] in Oporowo, 1399—1466.
 2738 Liber catenatus, 1512—1574.
 2917 Liber [Conventus Bessoviensis] 1421—1714.
 2996 Liber Conventus Pińczoviensis, 1431—1680.

Archiwum Paulinów na Skałce w Krakowie (ASK)

Dokumenty pergaminowe od 1 do 38, z lat 1347—1638.

- Sygn. B 1 Sermones dominicales Jacobi de Voragine, 1404—1410.
 B 2 Postilla Nicolai de Lyra, dar Jana Długosza.
 B 5 Sermones, dar Mateusza z Podolan.
 B 7 Postylle.
 9 Liber rerum variarum [...] Conventus Rupellani, 1657—1758.
 11 Proventus Rupellani, 1371—1687.
 12 Fragmentum copiarum privilegiorum, 1371—1642.
 13 Kopiarz [dokumentów Klasztoru Skałecznego] 1371—1794.

- B 16 Traktaty teologiczne św Augustyna.
 18 Liber [...] Monasterii [Bessoviensis] 1365—1768.
 19 Liber familiaris Conventus Rupellam [...] 1655—1719.
 129 Cathalogus [...] Angelicae Confraternitatis, 1626.

Biblioteka Czartoryskich w Krakowie (BCz)

- Sygn. 1725 IV Rewizja listów, 1563—1564.
 3304 Wiadomości o różnych kościołach i miastach.
 3306 Wiadomości o różnych kościołach.

Biblioteka Narodowa w Wiedniu (BW)

- Sygn. 1552 Regula beati Augustini, kon. XV w

Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie (BUJ)

- Sygn. 123 Oblężenie Jasnej Góry Częstochowskiej.
 IV 8846 Papiery majątkowe z XVII i XVIII w. klasztoru paulińskiego w Beszowej.

Biblioteka Uniwersytecka w Budapeszcie — Egyszemi Könyvtar (BUB)

- Sygn. Cod. Lat. 114 Expositio regulae b. Augustini episcopi.
 Cod. Lat. 115 Inventarium privilegiorum omnium et singulorum domorum Ord.
 Heremitarum S. Pauli Er.
 Ab. 151 Vitae Fratrum Heremitarum S. Pauli.
 Ab. 154 Acta Ordinis Paulinorum, ab. a. 1640.
 Cod. Lat. 253 Constitutiones Ordinis S. Pauli I Eremitae.

Muzeum kościelne w Tüskvárk, Veszprem na Węgrzech (MKTW)

- Annales veteres Ord. S. Pauli I Er. conscripti a fr. Gregorio Gyöngyösi.
 Tabula vel index bullarum et privilegiorum Ord. Eremitarum S. Pauli Er.

Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu (ZNiO)

- Sygn. 73/69 akc. Liber rei familiaris Monasterii Wielgomłynensis [...] 1660—1711.
 334 II Historia krótka o Obrazie Panny Mariey [...] Częstochowskiej.
 3607 II Origo [...] Imaginis B. Mariae Virginis.

B. Źródła drukowane

- Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. T. 4: 1607—1642. Ed. J. Zathej, H. Barycz. Cracoviae 1950.
 Bolognetii Alberti nuntii apostolici in Polonia epistolae et acta, 1581—1585. W: *Monumenta Poloniae Vaticana*. T. 5—7. Ed. E. Kuntze, Cz. Nanke. Cracoviae 1923—1938.
 Breviarum Ord. Fratrum Heremitarum S. Pauli I Her. Basileae c. 1486—1491.
 Caligarii I, A. nuntii apostolici in Polonia epistolae et acta, 1578—1581. W: *Monumenta Poloniae Vaticana*. T. 4: Ed. L. Boratyński. Cracoviae 1915.
 Causae. Ac[tor] et cit[at]us Venerabilis Conventus Clari Montis Częstochoviensis. Cit[at]us et act[or] relicta et successores [...] Morzkowski iudicis terrestris Vielunensis et alii. B.m. ok. 1768.
 Causae. Actores V[enerabilis] Conventus Clari Montis [...]. Cit[at]us [...] Josephus Jordan [...] B.m. ok. 1778.
 Causae. Actores [...] Conventus Clari Montis [...] Citati Alexander [...], Josephus et Michael Walewscy. B.m. 1778.

- Compedium directorii in visitatione Fratrum Heremitarum Ordinis S. Pauli Cracoviae 1532.
- Constitucie Seymu Walnego Koronnego Warszawskiego Skróconego r.P. 1652 dnia 23 lipca. Warszawa b.r.
- Constitucie Seymu Walnego Ordinarynego Sześciemdziesiątego Warszawskiego r.P. 1658 die 10 julij [...]. Warszawa ok. 1600.
- Constitutiones Religionis S. Pauli I Eremitae a sanctissim[o] d.n. papa Urbano VIII approbatae et confirmatae. Romae 1644.
- Constitutiones Religionis S. Pauli I Eremitae [...]. Romae 1725.
- Cracovia artificum 1300—1500. Wyd. J. Ptaśnik. Kraków 1917. *Źródła do Historii Sztuki i Cywilizacji w Polsce*. T. 4.
- Cracovien[sis]. Revocationis ad claustra et apostasiae. Romae 1647?
- Declarationes constitutionum Ordinis Fratrum Heremitarum S. Pauli I Heremite [...]. Romae b.r.
- Descriptio dotis Ecclesiae seu Monasterii Ordinis S. Pauli Primi Eremitae in villa Antiqua Częstochow dicta. Ok. 1800.
- Długosz J.: Liber beneficiorum Dioecesis Cracoviensis [...] t. 2. Ed. A. Przeździecki. W: *Opera omnia* t. 8. Cracoviae 1864.
- Donatio villae Kaley in Terra Cracoviensi [...] per Vladislaum regem Poloniae Monasterio [...] in Częstochowa Ordinis S. Pauli Primi Eremitae [...]. C. 1800.
- Excerpt punktów z oryginalnych konstytucyj koronnych na różnych seymach ustanowionych im rem Conventus Clari Montis [...] zebrany. Ok. 1800.
- Expositio Hugonis de sancto Victore super Regulam beati Augustini episcopi. Hagenau 1506.
- Expositio Umberti super Regulam beati Augustini. Hagenau 1505.
- Fundatio Monasterii Claromontani Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae facta per serenissimum Vladislaum regem Poloniae a.D. 1393. Ok. 1800.
- Fundatio prima Clari Montis per Ladislaum ducem Opoliensem. Ok. 1800.
- Katalogi biskupów wrocławskich. Wyd. W. Kętrzyński. W: *Monumenta Poloniae historica*. T. 6. Kraków 1893 s. 534—584.
- Kopiarz klasztoru Norbertanek w Żukowie. [Oprac.] A. Czacharowski. *Zap. hist.* T. 23: 1957 z. 4 s. 63—96.
- Kopiarz rzymski Erazma Ciołka z pocz. XVI-go wieku. Oprac. S. Kutrzeba, J. Fijałek. W: *Arch. Kom. Hist. PAU*. Ser. 2. T. 1. Kraków 1923 s. 66—113.
- Księża Henrykowska, Wyd. R. Grodecki. Poznań 1949.
- Księgi nacyi polskiej w Padwie. Wyd. S. Windakiewicz. W: *Arch. do Dziejów Liter. i Oświaty*. T. 6. Kraków 1890 s. 10—85.
- Liebtants Kopialbücher des Prämonstratenserstiftes zum Hl. Winzenz in Breslau. Hrsg. L. Santifaller. W: *Mitteilungen des Institut für Österreichische Geschichtsforschung*. Bd 15. Innsbruck 1847.
- Łaski J.: Liber beneficiorum archidiecezji gnieźnieńskiej [...]. Wyd. J. Łukowski. T. 2. Gniezno 1881.
- Missale Fratrum Heremitarum Ordinis Divi Pauli Primi Heremitaе. Basileae c. 1490.
- Nabożeństwo Bractwa SS. Aniołów Stróżów od ojca św. Urbana VIII Zakonowi Św. Pawła Pierwszego Pustelnika nadanego, potwierdzonego i osobliwemi odpustami uprzywilejowanego r.P. 1626. Kraków 1902.
- Opisanie praw i przywilejów Konwentowi Jasnej Góry Częstochowskiej nadanych [...]. Ok. 1800.
- Pokorne żądanie Konwentu Jasnogórskiego OO. Paulinów u Najjaśniejszego Króla [...]. Ok. 1717.

- Regesty wybranych zapisek z akt działalności arcybiskupów gnieźnieńskich. Wyd. H. Rybus. *Arch. Bibl. Muz.* T. 3 1961 s. 111—404, t. 6 1963 s. 313—341.
- Regula s. Augustini. Cracoviae 1892.
- Relacje nuncjusów apostolskich i innych osób o Polsce od roku 1548 do 1690. Wyd. E. Rykaczewski. T. 2. Berlin 1864.
- Salvus conductus króla Paulinom Oleśnickim z roku 1541. B.m.r.
- Statuta Casimiri Magni. Wyd. B. Ulanowski. W *Arch. Komis. Prawn. PAU.* T. 2. Kraków 1921 s. XVII—XVIII, 551—588.
- Volumina legum. Wyd. 2 (J. Ohryzki). T. 1—2. Petersburg 1859—1860.
- Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu z archiwaliów kapitulnych i kurialnych krakowskich 1501—1515. Wybr. i oprac. B. Przybyszewski. Kraków 1965. *Źródła do dziejów Wawelu* t. 4.
- Wywód praw Konwentowi Jasno-Górskiemu Zakonu Ś. Pawła Pierwszego Pustelnika do starostwa kłobuckiego y brzeźnickiego z przyległościami służących. Ok. 1800.
- Zbiór dokumentów Zakonu OO. Paulinów w Polsce. Oprac. J. Fijałek. Z. 1: 1328—1464. Kraków 1938.

II. OPRACOWANIA

- Azon F. de. Parentelia in anniversario funere Mariae Clementinae [...]. Romae 1736.
- Badecki K.. Znaki wodne w księgach archiwum miasta Lwowa. 1382—1600. Lwów 1928.
- Bartoszewicz J. Kościoły warszawskie rzymsko-katolickie, opisane pod względem historycznym. Warszawa 1855.
- Benger N.: Annalium eremi-coenobiticorum Ordinis S. Pauli Primi Eremitae vol. 2. Posonii 1743.
- „Bogarodzica”. (Muzyczna zawartość rękopisu Częstochowskiego). Warszawa 1933.
- Bogurodzica. Oprac. J. Woronczak. Wstęp jęz. E. Ostrowska, oprac. muzykolog. H. Feicht. Wrocław 1962.
- Braun J.. Częstochowa. Rozwój urbanistyczny i architektoniczny. Warszawa 1959.
- Briquet C.M.: Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier de leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600. Leipzig 1923.
- Brückner A. Literatura religijna w Polsce średniowiecznej. Warszawa 1902.
- Buczek K.. Archiwa polskie. *Nauka pol.* T. 7: 1927 s. 1—97, t. 12: 1930 s. 1—85.
- Chodyński S.: Brzeźnica. *Catalogus eccl. dioec. Vladislaviensis pro a. 1880* s. 66—68.
- Chodyński S.. Częstochowa, ecclesia PP. Paulinorum tit. s. Barbarae v.m. *Catalogus eccl. dioec. Vladislaviensis pro a. 1881* s. 73—74.
- Chodyński S.: Częstochowa [ecclesia s. Sigismundi]. *Catalogus eccl. dioec. Vladislaviensis pro a. 1879* s. 53—55.
- Chodyński S.: Dzierżniki. *Catalogus eccl. dioec. Vladislaviensis pro a. 1878* s. 84.
- Chodyński S.: Konopnica. *Catalogus eccl. dioec. Vladislaviensis pro a. 1878* s. 67—68.
- Chodyński S.: Paulini. W: *Encyklopedia kośc.* T. 18, Warszawa 1892 s. 409—519.
- Chodyński S.. Wielgomłyn. *Catalogus eccl. dioec. Vladislaviensis pro a. 1880* s. 102—104.
- Chodyński S.: Wieruszów. *Catalogus eccl. dioec. Vladislaviensis pro a. 1878* s. 96—99.
- Czapliński W. O Polsce siedemnastowiecznej. Problemy i rozprawy. Warszawa 1966.
- Czerwień H.: Przywilej nadawania stopni naukowych w Zakonie Paulinów. *Nasza Przeszł.* [T.] 36. 1971 s. 209—224.
- Domokos P.P.. Magyar nyelvek Częstochowban 1501—. *Bölk. Különnyomat a Magyar Nyelv* 1966 s. 489—492.
- Dworzaczek W.: Genealogia. Warszawa 1959.

- Eggerer A.: *Fragmen panis corvi proto-eremitici seu reliquiae annalium eremi-coenobiticorum Ordinis Fratrum Eremitarum*. Viennae 1663.
- Eineder J.: The ancient paper-mills of the former Austro-Hungarian Empire and their watermarks. W. *Monumenta chartae papyraceae*. T. 8. Hilversum 1960.
- Encyklopedia wiedzy o książce. Red. A. Birkenmajer i in. Wrocław 1971.
- Finkel L.: Bibliografia historii polskiej. T. 1—3. Warszawa 1956.
- Fraś L.: Obrona Jasnej Góry w r. 1655. Częstochowa 1935.
- Galla F.: A pálosrend reformálása a XVII században. Budapest 1941.
- Giettyger L.: Parafia św. Zygmunta w Częstochowie pod zarządem OO. Paulinów. 1474—1866. Kraków 1937. Masz.
- Górski K.: Od religijności do mistyki. Zarys dziejów życia wewnętrznego w Polsce. Cz. 1: 966—1795. Lublin 1962.
- Gyéressy B. „Tanulással és Irással” pálos irók a középkorban. *Vigilia Év.* 35: 1970 s. 84—93.
- Gyöngyösi G.: Decalogus de b. Paulo Heremita. Cracoviae 1532.
- Gyöngyösi G.: Declarationes constitutionum. Romae 1520.
- Gyöngyösi G.: Directorium singulorum fratrum officialium. Romae 1520.
- Gyöngyösi G.: Epitomae seu breviliquia in quo omnium religiosorum profectus et profectuum adminicula, iterumque defectus et defectuum antidota describuntur. Ok. 1510.
- Hajdukiewicz L.: Z przeszłości szkół pińczowskich (1586—1914). *Prz. hist.-ośw.* R. 2: 1959 nr 2 s. 94—149.
- Historia państwa i prawa Polski do roku 1795. Pod red. J. Bardacha. T. 1—2. Warszawa 1965—1966.
- Jankowska J.: Działalność sekcji archiwalnej Warszawskiego Związku Bibliotekarzy i Archiwistów w Polsce w pierwszym półroczu 1948 roku. *Archeion*. [T.] 18. 1948 s. 288—295.
- Jelonek E.: Kto jest autorem „Nowej Gigantomachii”, *Nasza Przeszl.* [T.] 31: 1969 s. 75—99.
- Kaczmarczyk K.: Archiwum OO. Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie. *Archeion*. [T.] 6—7: 1930 s. 123—159.
- Kaczmarczyk K.: Egzemplarz częstochowski inwentarza Archiwum Koronnego z r. 1613. *Archeion*. [T.] 14. 1936 s. 36—47.
- Kaczmarczyk K.: Gołdonowski Andrzej (1596—1660), paulin. W *Pol. słow. biogr.* T. 8 s. 246—247.
- Kaczmarczyk K.: Porządkowanie archiwów klasztornych. *Archeion*. [T.] 47: 1967 s. 7—22.
- Katalog kościołów i duchowieństwa diec. Częstochowskiej. 1968. Częstochowa 1968.
- Katalog zabytków sztuki w Polsce. T. 1. Warszawa 1951—.
- Kersten A.: Pierwszy opis obrony Jasnej Góry w 1655 r. *Studia nad Nową Gigantomachią* ks. Augustyna Kordeckiego. Warszawa 1959.
- Kisbán E.: A magyar pálosrend története. T. 1—2. Budapest 1938—1940.
- Kisbán E.: A pálosrend eltörlése. Budapest 1937.
- Kłapkowski W.: Działalność kościelna biskupa Wojciecha Jastrzębca. Warszawa 1932.
- Kłoczowski J.: Zakony męskie w Polsce w XVI—XVIII wieku. W: *Kościół w Polsce*. T. 2. Kraków 1970 s. 485—730.
- Koczy L.: Dzieje miasta Wieruszowa. Poznań 1930.
- Koławski H.: Konopiska. Szkic monograficzny. *Kron. Diec. Kuj.-Kal.* R. 11 1917 s. 175—187, 310—314.

- Kordecki A. *Nova Gigantomachia contra Sacram Imaginem [...] per Suecos et alios haereticos excitata [...]*. Cracoviae ok. 1657.
- Kotnis K. *Życie duchowe według nauki o. Grzegorza Tereckiego*. Kraków 1948. Masz.
- Krakowski S. *Dzieje Częstochowy od początku XII do początku XIX*. W: *Dzieje Częstochowy od zarania do czasów współczesnych*. Katowice 1964 s. 28—80.
- Krakowski S. *Przyczynek do roli archiwów kościelnych w badaniach regionalnych*. Archiwalia parafii staromiejskiej w Częstochowie, *Rocz. łódz.* T. 4. 1961 s. 51—64.
- Krakowski S. *Stara Częstochowa. Studia nad genezą, ustrojem i strukturą ludnościową i gospodarczą Częstochowy (1220—1655)*. Częstochowa 1948.
- Krynicky E. *Bractwo Aniołów Stróżów na Skalce*. Kraków 1972. Masz.
- Księga pamiątkowa powiatu kolskiego w rocznicę dziesięciolecia niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej 1918—1928. Red. Z. Kotkowski. *Koło* 1929 s. 143—152.
- Kumor B. *Granice metropolii i diecezji polskich*. *Arch. Bibl. Muz.* T. 18—24; 1969—1972.
- Kumor B. *Kopiarz kolegiaty Narodzenia NMP w Wiślicy* *Arch. Bibl. Muz.* T. 10. 1965 s. 207—222.
- Kunczyńska-Iracka A. *Ilustracje kroniki ojca Pokorskiego*. *Pol. Szt. lud.* R. 22; 1968 nr 1/2 s. 61—66.
- Kutrzeba S.: *Dawne prawo polskie w zarysie*. Warszawa 1921.
- Kutrzeba S.: *Sądy ziemskie i grodzkie w wiekach średnich*. I. Województwo Krakowskie (1374—1501). *Rozpr. Akad. Um.* Ser. 2. Wydz. Hist.-Filoz. Kraków 1901 s. 289—411.
- Loewe V. *Bibliographie des Schlesiſchen Geschichte*. Breslau 1927.
- Łętowski L.: *Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich*. T. 1—4. Kraków 1852—1853.
- Magyar Irodalmi Lexikon. Főszerkesztő B. Marcell. K. 1. Budapest 1963.
- Malechich G.: *Quadrupartitum regularium, in quo primo de privilegiis in communi [...]*. Viennae 1708.
- Maleczyńska K.: *Dzieje starego piśmiennictwa śląskiego*. Wrocław 1961.
- Maleczyński K., Bielińska M., Gąsiorowski A.: *Dyplomatyka wieków średnich*. Warszawa 1971.
- Maleczyński K.: *Zarys dyplomatyki polskiej wieków średnich*. Cz. 1. Wrocław 1951.
- Mályusz E.: *Zakon Paulinów i devotio moderna*. W: *Medievalia. W 50 rocznicę pracy naukowej Jana Dąbrowskiego*. Warszawa 1960 s. 263—283.
- Mályusz E.: *Egyházi Társadalom a középkori Magyarországon*. Budapest 1971.
- Mezey L. *Codices Latini Medii Aevi Bibliothecae Universitatis Budapestinensis*. Budapest 1961.
- Miodońska B.: *Iluminator Mszału Jasnogórskiego i Pontyfikału Erazma Ciołka*. *Rozpr. Spraw. Muz. Nar. Krak.* T. 9; 1968 s. 51—77.
- Molnár I.: *A Magyarországi Palosok „Zöld Kodex” — Enek Veszprém Megyei Regesztái. A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*. 1972 kötet s. 301—312.
- Musiol K.: *Bohemika v hudebním Archívu v Čenstochove*. *Zprávy Bertramky*. R. 1969 s. 6—15.
- Müller W.: *Kopiarze konwentów dominikańskich w Archiwum OO. Dominikanów w Krakowie*. *Spraw. z Czyn. wyd. TN KUL*. Nr 11; 1960 s. 98—101.
- Niesiecki K.: *Herbarz polski*. Wyd. 2 (J. Bobrowicza). Lipsk 1839—1846.
- Niwiński M.: *Kopiarz kościoła parafialnego św. Mikołaja w Bochni*. *Aten. kapł.* R. 24; 1938 t. 41 s. 293—298.
- The nostitz papers. W: *Monumenta ad chartae papyraceae historiam* [t.] 5. Hilversum 1956.

- Nowacki J.: Archidiecezja poznańska w granicach historycznych i jej ustrój. T. 2. Poznań 1964.
- [Nowak] L.: Jasnogórski kodeks Wulgaty. *Vox Eremi.* R. 4. 1946 nr 1 s. 8—10. Masz.
- Paprocki B. Herby rycerstwa polskiego. Wyd. 2. Kraków 1858.
- Pasternak F. Historia kodyfikacji konstytucji Zakonu Paulinów od 1308 do 1930 r. *Nasza Przyszł.* [T.] 31: 1969 s. 11—74.
- Pasternak F.: Powstanie Zakonu Paulinów i jego najstarsze reguły *Prawo kanon.* R. 10: 1967 nr 1 s. 193—220.
- Patykiewicz W.: Księga sądowa — kopiarz krzepicki. *Rocz. teol.-kanon.* T. 4. 1957 z. 4 s. 139—143.
- Patykiewicz W. Materiały do dziejów diecezji częstochowskiej. Archidiaconat wieluński. *Wiad. diec. Częst. Kurii.* R. 24—31: 1957 nr 9—12, r. 32: 1958 nr 1—8.
- Patykiewicz W.: Materiały do historii miasta Wielunia. *Spraw. TN KUL.* Nr 7: 1958 s. 31—34.
- Perzanowski Z.: Zarys dziejów miasta Kłobucka. *Małop. Stud. hist.* R. 1: 1958 z. 2 s. 22—58.
- Piekosiński F.: Średniowieczne znaki wodne zebrane z rękopisów, przechowywanych w archiwach i bibliotekach polskich, głównie krakowskich. Kraków 1893.
- Piekosiński F.: Wybór znaków wodnych z XV stulecia. Kraków 1896.
- Pieradzka K.: Fundacja Klasztoru Jasnogórskiego w Częstochowie w 1382 r. Kraków 1939.
- Pieradzka K.: Przybycie Paulinów do Polski. *Prz. powsz.* T. 219: 1938 s. 262—276.
- Podejko P.: Nieznani muzycy polscy. Kompozytorzy, dyrygenci, instrumentalści, wokaliści (1572—1820). W: *Z dziejów muzyki polskiej.* [Z.] 11. Bydgoszcz 1966.
- Polkowski I.: Katalog rękopisów kapitulnych katedry krakowskiej. W: *Arch. do Dziej. Liter. i Ośw.* T. 3. Kraków 1884 s. 1—168.
- Przeździecki A.: Pieśń Bogarodzica wraz z nutą z rękopisu częstochowskiego w końcu wieku XV. *Bibl. warsz.* R. 1866 t. 1 s. 309—328.
- Rosin R.: Słownik historyczno-geograficzny ziemi wieluńskiej w średniowieczu. Warszawa 1963.
- Rosin R.: Ziemia wieluńska w XII—XVI w. *Studia z dziejów osadnictwa.* Łódź 1961.
- Rozanow Z., Smulikowska E.: Dary Jagiellonów. Królewskie pamiątki na Jasnej Górze. *Panor. pol. Nasza Ojcz.* 1972 nr 9/194 s. 21—23.
- Sawicka S.: Nieznany krakowski rękopis iluminowany z początku XVI wieku. *Stud. Renesans.* T. 2. Wrocław 1957 s. 5—90.
- Sawicki P.: Pierwsze konstytucje paulińskie i ich reforma w XV wieku. *Vox Eremi.* R. 1: 1941 nr 1 s. 13—17. Masz.
- Schuster K.: O kopiarzach Andrzeja Opalińskiego marszałka wielkiego koronnego. *Pam. Bibl. kórn. Z.* 7. 1959 s. 37—73.
- [Sierszeniewicz J.] Emanuel od św. Józefa: Kilka słów prawdy w obronie prastarego zakonu OO. Paulinów. Kraków 1911.
- Simarska-Czaplicka J.: Filigrany papieru położonych na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej od początku XVI do połowy XVIII wieku. Wrocław 1969.
- Stolot F.: Testament Tomasza Nikła (Przyczynek do dziejów pińczowskich warsztatów budowlanych kamieniarsko-rzeźbiarskich na przełomie wieków XVI i XVII). *Biul. Hist. Szt.* R. 32: 1970 nr 3/4 s. 227—244.
- Strąkowski A.: Kościół w Uchaniach. *Wiad. diec. lub.* 1963 s. 213—215.
- Stuczeń S.: Gawędy o Klasztorze OO. Paulinów w Pińczowie. *Kron. rodz.* R. 1903 nr 47—51, 1904 nr 1—28.

- Szabó L.: A Lengyel pálos kolostorok építészeti sajátosságai. Somogyssamson 1972. Masz.
- Szafraniec K.: Duchowość paulinów jasnogórskich I poł. XVII wieku w świetle „Conversio morum Paulinorum” ks. Grzegorza Terecego. Częstochowa 1970. Masz.
- Szafraniec S.: Fundacja klasztoru św Stanisława na Skałce w roku 1472. Kraków 1948. Masz.
- Szafraniec S.: Jasna Góra. Studium z dziejów kultu Matki Boskiej Częstochowskiej. *Sacr. Poloniae Millennium*. T. 4 s. 9—67.
- Szafraniec S.: Konwent Paulinów Jasnogórskich 1382—1864. W: *Arch. Ordinis S. Pauli I Er* T. 1: 1966 s. 1—162.
- Szafraniec S.: O. Andrzej Gołdonowski. *Vox Eremitae*. R. 9· 1958 nr 5 s. 25—27. Masz.
- Szafraniec S.: O. Marcin Gruszkowicz. *Vox Eremitae*. R. 9· 1958 nr 25 s. 2—10.
- Szafraniec K.: Przeor Kordecki w trzechsetlecie zgonu. 1673—1973. *Aten. kapł.* R. 65: 1973 t. 81 s. 284—302.
- Szostkiewicz Z.: Katalog biskupów obrz. łac. przedrozbiorowej Polski. *Sacr. Poloniae Mill.* T. 1 s. 391—608.
- Szyszko-Bohusz A.: Beszowa, Skalmierz i system krakowski. *Spraw. Kom. Hist. Szt.* T. 9· 1915 s. 45—90.
- Swidziński S.: Constitutio Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitae iuxta textum ante annum 1643 conscriptum. Historia — textus — sententia. Trier [1973]. Toż jako: Archivum Ordinis S. Pauli Primi Eremitae. Fontes [t.] 1. Augustae Trevirorum 1973.
- Turoń B.: „Liber Antiquus” — kopiarz biskupstwa krakowskiego. *Acta Univ. Wratisl.* Hist. [Z.] 9· 1965 s. 67—97.
- Turoń B.: Najstarszy kopiarz miasta Wrocławia. *Śl. Kwart. hist. Sobótka*. R. 15: 1960 nr 2 s. 183—191.
- Weidhaas H.: Wladislaus von Oppeln. Ein Beitrag zum Thema Czenstochau. Forschungen und Fortschritte. *Nachrichtenblatt der deutschen Wissenschaft und Technik*. J. 40· 1966, H. 8 s. 244—249.
- Wierzbowski T.: Matricularum Regni Poloniae summaria [...]. Pars 1—5, vol. 1. Varaviae 1905—1919.
- Wiśniewski J.: Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Pińczowskim, Skalmierskim i Wiślickim. Marjówka 1927.
- Wiśniewski E.: Rozwój sieci parafialnej w prepozyturze wiślickiej w średniowieczu. Studium geograficzno-historyczne. T. 3. *Rozprawy zespołu badań nad polskim średniowieczem Uniwersytetu Warszawskiego i Politechniki Warszawskiej*. Warszawa 1965.
- Witanowski M.R.: Kłobucko. *Ziemia*. R. 4. 1913 s. 832—834.
- Wołny J.: Laciński zbiór kazań Peregryna z Opola i ich związek z tzw „Kazaniami gnieźnieńskimi”. W: *Średniowiecze. Studia o kulturze*. T. 1. Warszawa 1961 s. 171—238.
- Zarewicz L.: Skałka z kościołem św. Michała i Stanisława w Krakowie. *Kal. krak. na r.* 1889 s. 65—91.
- Zbudniewek J.: Katalog domów i rezydencji polskiej prowincji Paulinów. *Nasza Przeszł.* [T.] 31· 1969 s. 181—228.
- Zbudniewek J.: Kopiarz dokumentów Konwentu Paulinów w Wieruszowie. *Arch. Bibl. Muz.* T. 26. 1973 s. 199—261, t. 27. 1973 s. 207—260.
- Zbudniewek J.: Oporowski Erazm Stanisław. W: *Hagiografia polska. Słownik bio-bibliograficzny*. Red. R. Gustaw. T. 2. Poznań 1972 s. 174—185.
- Zyskowska A.: Jasnogórskie „miracula” z XV i XVI wieku. Lublin 1969. Masz.

Związek J.: Kazania niedzielne Mikołaja z Wilkowiecka W. *Studia historyczne*. T. 1. Lublin 1968 s. 9—106.

Zwiercan M.: Komentarz Jana z Dąbrówki do kroniki mistrza Wincentego zwanego Kadłubkiem. Wrocław 1969.

WYKAZ SKRÓTÓW I ZNAKÓW

I. SKRÓTY ZBIORÓW I AKT

AAP	—	Archiwum Archidiecezjalne w Poznaniu
ABMK	—	Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne (czasopismo)
ADCz	—	Archiwum Diecezjalne w Częstochowie
ADK	—	Archiwum Diecezjalne w Kielcach
ADW	—	Archiwum Diecezjalne we Włocławku
AGAD	—	Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
AGW	—	Akta Grodzkie Wieluńskie w AGAD
AJG	—	Archiwum Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie
AKB	—	Archiwum Królewskie w Budapeszcie
AMK	—	Archiwum Metropolitalne w Krakowie
APO	—	Archiwum Parafialne w Oporowie
APP	—	Acta Provinciae Polonae
ASk	—	Archiwum na Skalce w Krakowie
BCz	—	Biblioteka im. XX. Czartoryskich w Krakowie
Bjg	—	Biblioteka Paulinów na Jasnej Górze w Częstochowie
BUB	—	Biblioteka Uniwersytecka w Budapeszcie
BUJ	—	Biblioteka Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie
BW	—	Biblioteka Narodowa w Wiedniu
KGO	—	Księgi Ostrzeszowskie w BCz
MKTW	—	Muzeum kościelne w Tüskevar na Węgrzech
SAO	—	Sumariusz Akt Ostrzeszowskich w AGAD
SAW	—	Sumariusz Akt Wieluńskich w AGAD
ZNIÖ	—	Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu

II. SKRÓTY SŁOWNE

abp	—	arcybiskup	obl.	—	oblata
b.	—	były	ok.	—	około
bp	—	biskup	om.	—	omówienie
c.	—	circa	oprac.	—	opracował
czas.	—	czasopismo	or.	—	oryginał
dok.	—	dokument	ord.	—	ordinis
dom.	—	dominica	pap.	—	papieski, papież
dypl.	—	dypłom	perg.	—	pergamini
ed.	—	edidit	pn.	—	pod nazwą
er.	—	eremita	pocz.	—	początek
f.	—	festum	poł.	—	połowa
fer.	—	feria	pt.	—	pod tytułem
fr.	—	frater	publ.	—	publiczny
gen.	—	generalis, generał	pw.	—	pod wezwaniem
i in.	—	i inni	r.	—	rok
ingr.	—	ingrosowany	reg.	—	regist
j.	—	język	rz.	—	rzeka
jw	—	jak wyżej	s	—	sic
k.	—	koło	s.	—	sanctus, strona
kon.	—	koniec	ser.	—	seria
kop.	—	kopia	sygn.	—	sygnatura
l.	—	lata	t.	—	tom
m.	—	miasto	tamt.	—	tamtęjszy
masz.	—	maszynopis	tj.	—	to jest
mikr.	—	mikrofilm	uw.	—	uwaga, uwierzytel
m.in.	—	między innymi	vol.	—	volumen
nieuw.	—	niewiarygodny	w.	—	wiek
nr	—	numer			

wg — według
wid. — widymat
wyd. — wydany

wyst. — wystawiony
z. — zeszyt
zw — zwany

WSTĘP

W literaturze polskiej utrzymuje się opinia, że pierwsze kopiarze dokumentów pojawiły się w kręgu Zakonu Cystersów w XIII w. Z biegiem lat podobnymi księgami cieszyły się wszystkie klasztory, przy czym powstawały również kopiarze kościołów nieklasztornych, księgi praw miejskich, diecezji i odrębne kodeksy akt typu dyplomatycznego. Na gruncie polskim pierwszym rejestrowanym kopiarzem jest prawdopodobnie kodeks akt klasztoru lubiąskiego, spisany w 1253 r.¹ Drugim kopiarzem, prawie współczesnym wymienionemu, jest zestaw dokumentów klasztoru w Henrykowie, znany w literaturze jako *Księga Henrykowska* ². Z do-tychczasowej polskiej literatury naukowej wiadomo, że zasadniczy rozwój piśmiennictwa kopiarzowego w Polsce przypada na wiek XVI, przeżywa swój złoty okres w XVII stuleciu, a ginie po nieudanych próbach rewindykacji dóbr kościelnych w okresie porobiorowym, kiedy to spisano jeszcze kilkanaście kodeksów oraz dużą liczbę sumariuszy aktowych ³.

Ponieważ już raz omówiłem polską literaturę kopiarzową ⁴, chcę tutaj jedynie dodać, że dziesięć pozycji drukowanych o kopiariuszach wystarczająco nas przekonało o użyteczności praktycznej w okresie ich tworzenia, a po kilkuset latach również dla badań historycznych. Omówienia te pozwalają na stwierdzenie, że prawie wszystkie kodeksy cechuje jeden styl z małymi zaledwie różnicami w podziale rzeczowym lub topograficznym. Ważnym jest tutaj fakt rejestrowania nie tylko dokumentów prawnych ale i korespondencji, czego przykładem jest *Kopiarz rzymski Erazma Ciołka* ⁵, czy znana powszechnie korespondencja *Acta Tomuciana*, zgromadzona przez Stanisława Górskiego.

W polskiej prowincji Paulinów wzory pisania kopiarzy napłynęły niewątpliwie z dwóch źródeł. W rozdziale pierwszym omówiłem jak rozwijało się piśmiennictwo kopiarzowe na Węgrzech, wskazałem na osobę generała Tomasza Szombathelyego i Grzegorza Gyöngyösię, twórców paulińskich kopiarzy. W prowincji polskiej na czoło wysunął się nieprzeciętnie utalentowany o. Mikołaj Staszewski, który po pracach w Konsystorzu Poznańskim, przeniósł w krąg Paulinów doskonałą metodę kopiowania akt, pisania kronik, rejestrowania wszelkiej dokumentacji i prowadzenia kancelarii. Przy jego boku stanęło kilku zdolnych współpracowników w osobach Mikołaja Królka, Adriana Bartkowicza, Mikołaja Wręczyckiego i Andrzeja Gołdonowskiego, a w późniejszych latach Dionizego Klękowskiego, Piotra Łasoty i ponad piętnastu innych rozszyfrowanych, względnie anonimowych jeszcze kopistów. Prace wytworzone w kręgu Staszewskiego, zamiejowane dopiero w latach 20-tych XVII stulecia, sięgają swymi tradycjami w daleką przeszłość paulińskiego piśmiennictwa średnio-wiecznego, w którym stworzono dużej wartości dzieła, głównie teologiczne i kaznodziejskie, rozprawy o konstytucjach, regułach itp. W ich kręgu znaleźli się paulińscy skrypcy, pozostawiając następcom ozdobne kodeksy liturgiczne i kaznodziejskie, a nawet czysto świeckie. Do ich grona weszli też niewątpliwie

¹ Por. Maleczyński: *Zarys* s. 19.

² Por. *Księga Henrykowska*.

³ Por. Maleczyński: *Dyplomatyka* s. 277—279 i Kaczmarczyk: *Porządkowanie archiwów* s. 17.

⁴ Zbudniewek: *Kopiarz wieruszowski* s. 229—232.

⁵ *Kopiarz rzymski E. Ciołka*.

kopiści świeccy, którzy w okresie XVI wieku, kiedy zdaje się upadać skryptorium jasnogórskie, podtrzymali tradycję spisywania bezcennych dzisiaj pomników kultury rękopiśmiennej. Zagadkowa postać Wacława Żydka wniosła jeden, a może i dwa kodeksy, które poprzez dołączone później wpisy, stały się łącznikami dzieł średniowiecznych z epoką renesansu i nowożytną.

W przeglądzie twórczości pisanej kopistów autor studium zadał sobie trud prześledzenia skryptorium i działalności kopistów, pozostających na usługach Zakonu do końca XVII w. Wysiłki blisko trzyletnich badań i kwerend wśród kilku tysięcy pism, listów itp. materiałów w 13 archiwach pomogły rozszyfrować dwudziestu kopistów dla okresu średniowiecznego i dwudziestu pięciu dla wieku XVI i XVII.

W studium niniejszym interesowały mnie przede wszystkim sprawy piśmiennictwa ściśle kopiarzowego. Mimo to poświęciłem pierwszym kopistom niemało miejsca w rozdziale o twórcach kopiarzowych (piątym). Dzieła ściśle kopiarzowe lub teologiczne, do których dołączono później odpisy dokumentów, omówiłem w rozdziałach drugim, trzecim i czwartym. Przeanalizowałem w nich treść kodeksów, pracę skrybów i całą formalną problematykę dzieł. Uzupełnieniem charakterystyki kopiarzy jest nadto omówienie ich szaty zewnętrznej, głównie opraw i papieru, oraz szaty wewnętrznej ze szczególnym uwzględnieniem pisma i ozdób. W rozdziale drugim wracam ponownie do genezy skryptorium paulińskiego, ponieważ szata i zdobienia nakazyły mi szukać kopisty i miniaturzysty w kręgu skryptorium krakowskiego, z przypuszczalnymi postaciami Wacława Żydka i Macieja z Drohiczyzna. Przy oprawach kodeksów analiza pewnych typów okładek sugerowała z kolei częstochowski ośrodek introligatorów. Hipotetyczne na razie sugestie co do powyższych zagadnień są próbą rozwiązania kilku ważnych problemów, do których obiecuję powrócić przy innej okazji. Z większą pewnością traktuję tutaj zagadnienia merytoryczne wszystkich 41 kodeksów, zwłaszcza siedemnastowiecznych, z których wyłonione zostały przekazy do dziejów powszechnych i Zakonu Paulinów. Pełna spuścizna aktowa, sięgająca cyfry 2889 wpisów, otrzymała narzucający się spontanicznie podział na akta dotyczące Zakonu, domów prowincji i spraw pozapaulińskich (rozdział trzeci). Ich charakterystykę, pochodzenie i przeznaczenie rozwija analityczne rozdział czwarty, w którym trudności odszukania wystawcy i odbiorcy pozwoliły stworzyć zaledwie prawdopodobne grupy i wysunąć wnioski o wartości merytorycznej kodeksów.

Do problematyki twórców kopiarzowych wypadło powrócić ponownie w rozdziale piątym, gdzie w małym słowniku biograficznym omówiłem prace autorów, charakterystykę ich piśmiennictwa kopiarzowego oraz kronikarskiego. Rozdział ten stawia sobie za cel zilustrowanie optyczne wkładu personalnego w kopiarzach (§ A), zaś paragraf następny, zatytułowany „ocena działalności kopistów”, jest ostatecznym podsumowaniem całokształtu wkładu w dzieło kopiarzowe, oceną strony merytorycznej i formalnej wraz z zagadnieniem typu zdobnictwa, autentyczności, nowatorstwa i wreszcie zubożenia twórczości w dobie regresu przeżywających się kopiarzy u schyłku XVII stulecia.

Autor nie przeceniając bynajmniej problematyki stylów i kręgów twórczych z dużym pietyzmem podszedł do sprawy wszelkiej treści aktowej i kronikarskiej, którą podzielił się w formie regestów w drugiej części pracy z myślą o druku po prześledzeniu możliwie wszystkich analogicznych źródeł archiwalnych. Wniósł tam aktualnie 1587 streszczeń, pomijając 266 regestów kopiarza wieruszowskiego, wydrukowanego już w innej pracy, oraz 746 różnych materiałów nie związanych, mimo olbrzymiego i kilkumiesięcznego analizowania pokrewnych

źródeł w kilku archiwach. Regesty zostały zaopatrzone w adnotacje w stosunku do pozycji oryginałów, innych kopii, sumariuszy akt, wydań i omówień.

Na koniec chcę wyjaśnić, że nomenklatura prawna tłumaczeń dokumentów (z łaciny na język polski) została zapożyczona z dzieł Stanisława Kutrzeby⁶, Juliusza Bardacha⁷ i ks. Bolesława Przybyszewskiego⁸. Literatura dla pozostałych zagadnień cytowana jest bezpośrednio po jej wykorzystaniu. Księgi archiwalne podane są zwykle według sygnatur opisanych i przedstawionych w literaturze rękopiśmiennej pod poszczególnymi archiwami. W wypadku literatury o Jasnej Górze zastosowano dużą selekcję ze względu na jej obfitość, a faktycznie małą użyteczność w tym opracowaniu.

CZEŚĆ I

KOPIARZE ZAKONU PAULINÓW W POLSCE

ROZDZIAŁ I

GENEZA PAULIŃSKIEGO PIŚMIENNICTWA KOPIARZOWEGO

§ A. PRÓBA CHARAKTERYSTYKI PAULIŃSKIEGO SKRYPTORIUM

W dotychczasowej historiografii Paulinów w Polsce nie pokusił się nikt, aby omówić genezę i działalność paulińskiego skryptorium. Problem ten występował już nieraz przy okazji korzystania z jasnogórskich, krakowskich i bezwowskich rękopisów, lecz o ich spisaniu nie powiedziano niczego, tak jak gdyby skryptorium w ogóle nie istniało. Faktycznie było inaczej. Dysponując obecnie skromnym zasobem rękopisów, ocalałych spośród klęsk, rabunków i rekwizycji, możemy tylko w części zarysować problematykę, co do której, powiedzmy od razu, brak jest pewnej informacji źródłowej. Nie stawiam sobie tutaj zadania rozpastrywać zagadnienia wszechstronnie. Najpierw zamierzam bowiem odszukać wątki twórcze, które powodowały narastanie piśmiennictwa kopiarzowego, aby wyciągnąć wniosek, że XVII-wieczna forma kopiarzy dokumentów nie narodziła się nagle, bez tradycji.

Pozornie wydawało się, że paulińskiego skryptorium nie należy szukać w pierwszych latach po sprowadzeniu Zakonu do Polski w 1382 r. Ale z niemałą satysfakcją przyjdzie zauważyć, że już w 1411 r. pojawia się na Jasnej Górze pierwsze nazwisko skryby Mikołaja Thosta, być może paulina Węgra¹ lub Niemca, albo, co mało prawdopodobne, człowieka świeckiego, który we wspomnianym i następnym roku skopiował dwa kodeksy komentarza na listy św. Pawła. Według współczesnego kronikarza przepisał on wiele ksiąg, po czym zmarł 28 stycznia 1413 r. w Potoku k. Częstochowy². Pobieżna analiza dzieł pozwala przypisać mu nadto jeszcze jeden kodeks, w którym nie odnotował wprawdzie żadnej uwagi o swoim udziale, ale zdradza go wyraźnie dukt ręki³. W tej chwili

⁶ *Dawne prawo polskie.*

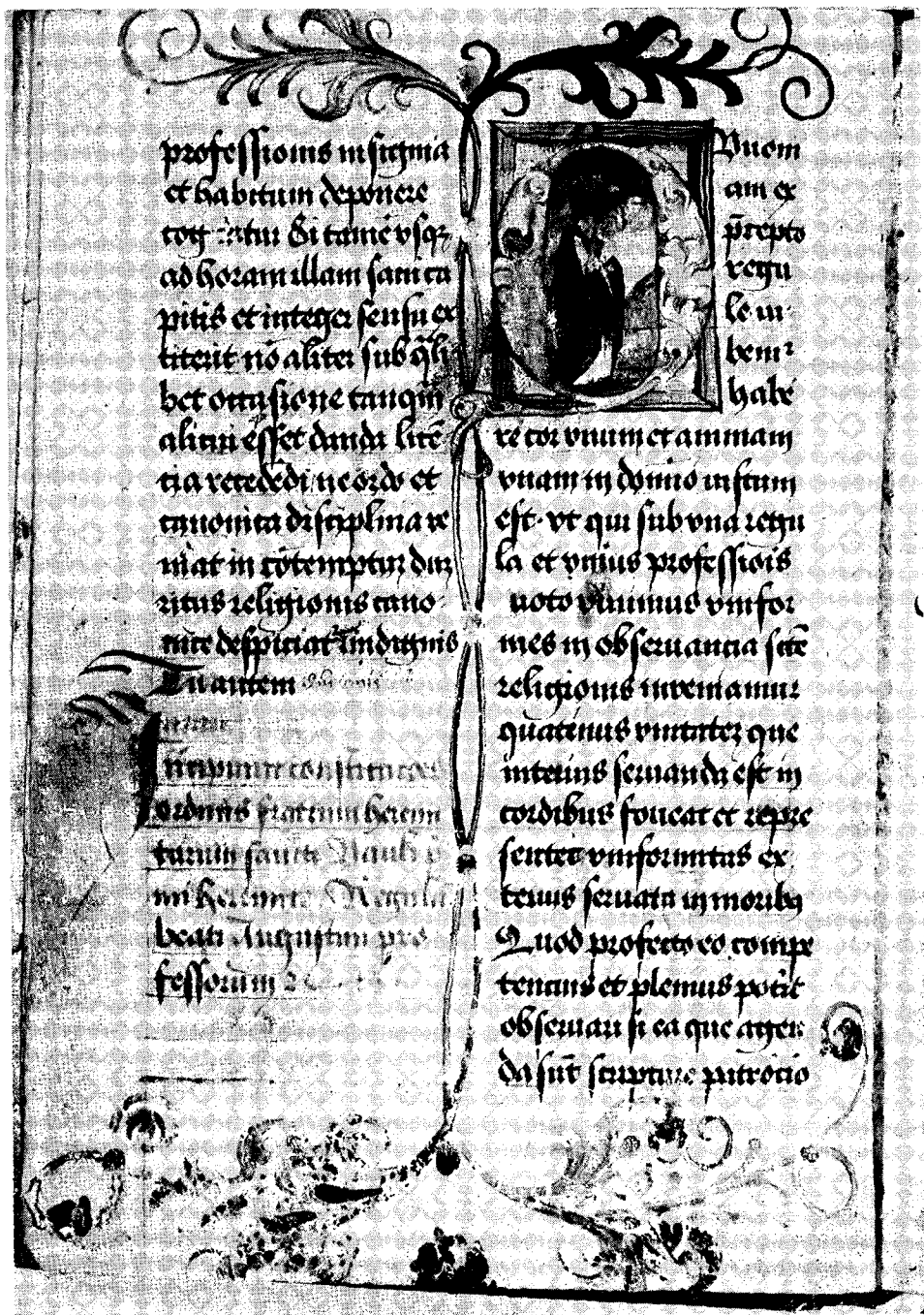
⁷ *Historia państwa i prawa Polski.*

⁸ *Wypisy źródłowe do dziejów Wawelu.*

¹ O wpływach literackich Węgrów w Częstochowie por. Domokos: *Magyar nyelvek.*

² *AJG II 2 s. 143.*

³ *AJG III 7.*

professionis in signia
et habitum deponere
coy: istu Si tamen usq
ad horam illam sancta
pitis et integer sensu ex
tente no aliter sub qh
bet oratione tanqm
aliam esset danda lre
tia recedi ne ordi et
canonica disciplina re
mrat in cotemptu dir
ritus religionis cano
nicis despiciat indignis

Quamquam
in vniuersis
ordinis fratrum beati
tunni sancti Pauli
in heremite Regula
beati Augustini pro
fessorum in 2

Quom
am ex
prepto
regu
le in
beni
habe

re cor vnum et animam
vnam in domino in sum
est. vt qui sub vna regu
la et vnius professionis
uoto viuimus vni for
mes in obseruancia sac
religionis inremamur
quatenus vnitater que
intemus seruanda est in
cordibus foueat et reque
serit vni formitas ex
terius seruata in moribus
Quod profecto eo compe
tenans et plenus potit
obseruari si ea que agra
da sunt scripture pntroio

1. W. Żydek. Incipit konstytucji Paulinów. AJG 2738 k. 11v

Foto L. Jurkowski

nie o to jednak chodzi, by wyszukiwać możliwie pełny zestaw jego wytwórstwa kopiarzowego. Interesującym tutaj jest fakt, że pierwsze i najstarsze pisane prace Paulinów na gruncie polskim dotyczą problematyki wyłącznie teologicznej, kaznodziejskiej i zakonnej. Są to wykłady reguły św. Augustyna, dwa brewiarze paulińskie i sermones. Pierwsze sermones, spisane ok. 1400 r., otwierają interesujący cykl rodzącego się wówczas dopiero księgozbioru, który z roku na rok potężniał, aż urosł przy końcu XV w. do liczby 71 kodeksów zachowanych obecnie, w tym 31 dzieł kaznodziejskich, 19 pokrewnych im, ale określanych zwykle eksplanacjami czyli wykładami Pisma św., 21 rękopisów treści liturgicznej — głównie brewiarzy, mszałów, kalendarzy itp. Jedynie cztery średniowieczne kodeksy nie dają się zaszeregować w ramy treści teologicznej, są to bowiem polskie kroniki, pomniki prawa i słowniki.

Ten zrozumiały stopień zainteresowania ówczesnych Paulinów tematyką kaznodziejską nie może nikogo dziwić, zważywszy rangę Sanktuarium Jasnogórskiego, do której urosło po r. 1430. Nie tylko że weszło ono do zestawu ówczesnych miejsc pielgrzymkowych, takich jak Szczepanów, Św Krzyż na Łysej Górze, Miechów, Jarosław czy Skalka w Krakowie, ale stało się punktem szczególnej troski oraz zainteresowania Polaków i obcokrajowców. Ten wysoki standard powagi i znaczenia stał się powodem, że Paulini dążyli niewątpliwie do zdobycia najlepszych wzorców kaznodziejskich, tutaj skwapliwie nabywanych i przepisywanych.

Proces ten w całej prowincji następował w istocie w rozmaitych okolicznościach. Wiadomo np., że z okazji fundacji bezowskiej w 1421 r. konwent otrzymał w darze 36 woluminów kaznodziejskich⁴. Podobnie paulinom skałecznym zapisał kilka kodeksów, także kaznodziejskich, Jan Długosz, które po dzień dzisiejszy przechowywane są w tamtejszym księgozbiornie⁵. Tą drogą zapewne dostał się tu manuskrypt Mikołaja z Lipna, b. rektora kościoła w Wielgomłynach, spisany w 1445 r.⁶, a więc na jakieś 20 lat przed fundacją klasztoru.

Powracając jednak do problematyki zainteresowań ówczesnych Paulinów trzeba zauważyć od razu, że niewiele da się powiedzieć o kopiowaniu rękopisów poza Konwentem Jasnogórskim. Posiadamy bowiem zaledwie dwa przekazy o skryptorium w Brdowie, z których wynika, że Mikołaj z Łęczycy skopiował tam w latach 1446—1447 42 traktaty w jednym kodeksie⁷, a ok. r. 1450 prawdopodobnie Mikołaj Gałka przepisał zbiór kazań niedzielnych⁸. Ten drugi zapis budzi jednak tak poważne wątpliwości, że wspomnienie jego jest zaledwie sygnalizacją, potrzebującą bliższego wyjaśnienia.

W przeciwieństwie do wspomnianego piśmiennictwa kopiarzowego w domach pozaczęstochowskich z całą pewnością trzeba stwierdzić, że produkcja kopiarzowa w Konwencie Jasnogórskim nie budzi najmniejszych zastrzeżeń. Bogaty zbiór rękopiśmiennych kodeksów przekonuje nas o tym najwyraźniej oraz pozwala snuć rzeczową i wszechstronną analizę.

Wspomniałem na początku zagadkową postać Mikołaja Thosta, który według dotychczasowych badań wkrótce po przybyciu Zakonu do Polski zainicjował przepisywanie dzieł najbardziej użytecznych dla Konwentu Jasnogórskiego. Ten utylitaryzm w istocie dominował w całej spuściźnie rękopiśmiennej zarówno jasnogórskich, jak też innych domów.

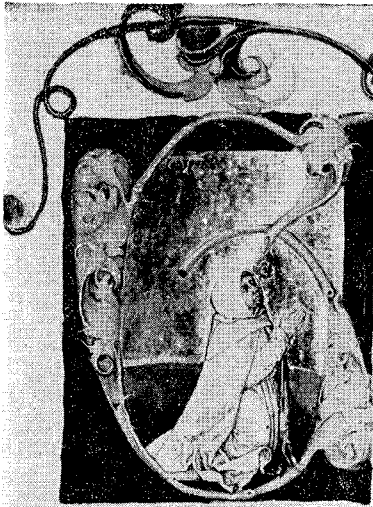
⁴ Por. *Zbiór dokumentów Paulinów* s. 150—151.— J. Wolny · *Łaciński zbiór kazań* s. 215—219.

⁵ ASK B 2 i 7.

⁶ AJG II 7.

⁷ AJG II 27.

⁸ AJG II 32.

Ra
tes
nuc
omies
reddi
mms
dno
deo
qui
sua

natiuitate nos liberant de dyabo
lica ptaite inc oportet ut canam?
cum angelis semp glia in excelsis

Quatu ante se
Quila dei filius mirabilis
interminuis ei que fit machina
celi et terre manus et in hinc degeant
ei quem dies et hore labat et se
iteru reciprocant ue angeli in au
ce poli voce consona sp canunt Hic
corpore assumptaeat fratris sine la
be originalis carnis de carne marie
virginis quo pum pntis culpa eneg
lasauam tegeter et presens
dicenda loquitur preluandi ad aucta
loquidur qd sol uerus radio sin
lunio retustar mundi depulerit qe
natus tenebras Hec nox uocat
nouu sideris lumie qd magoz oculos
teuit suos et episcopum magistrum
desiue lumie quos paurie clauitas

multu dei ande dei qeunt qm tu
cumstac obfctum vice continetes
angeli gliam deo Xp pns vnter q
humana nu causa forma assupsi
refone supplicet tuos t quoz pa
cipem te fore dignatus es ihu dig
natei eoru suscipere pccat Et ipse de
iunitatis tue pncipes deus facte di
gnetur vnter dei Amc

va recolam Lau

dibus pns digna Quinis
dici grandia in qua nob lux outu
gratissima octis ntri nebulosa
percutit nu cuius vmbriada Hodie
scdo maris stella est emixa none sa
lutis grandia ueni teceunt bara
tra mors tunc pauca ipa a quo pe
ubit mortua Semit capta pestis an
tiqua coluber luidus pdir spolia o
molapsus ouis obducta reuocatu
ad eterna grandia Gaudet in hac
die aquina angloz celestia ma
erat diagma decima perditu et est
muenta Oculpa in mmin bta qua
redempta e natua eius qreant
ouia uasatu ex femia Quabilis
natua uisifici uoluta assumet qd
uo erat manes qd erat uouitua na
tura diuinitas humana qd auduit
talia die rogo facta Quereie tene
rat pistor pns qd pccat nduit

Wszyscy rozpoznani imiennie kopiści paulińscy w liczbie dwudziestu oddali swe zdolności przede wszystkim pracom dla kopiowania tekstów bezpośrednio lub pośrednio służących liturgii czy Kościołowi w ogóle. Zamieszczony w piątym rozdziale zestaw średniowiecznych kopistów ukazuje optycznie ich wkład w prace skryptorium i z drugiej strony ilustruje atmosferę, która sprzyjała rozwojowi tej formy kopiarzowych odpisów.

Trzeba również zauważyć, że wśród dwudziestu imiennie wyliczonych skrybów średniowiecznych ośmiu pracowało na Jasnej Górze. Są to: Grzegorz, Marek i Stanisław, zwany opatem, którzy skopiowali w 1416 r. „Explanatio epistolarum s. Pauli [...] magistri Haymonis”⁹. W roku następnym skopiował Jakub z Żagania „Glosa super lecciones, quae legitur in vigiliis [...]”¹⁰. W 1419 r. skopiował Mikołaj z Chełma postyllę Mikołaja z Liry¹¹. W 1433 r. Jan zwany Jakobinem spisał traktaty Jakuba z Voragine i Mateusza z Krakowa¹². W 1463 r. Wojciech spisał co najmniej jeden traktat teologiczny¹³. Wreszcie Cyryl, z zagadkowym nazwiskiem Schabe, jest przypuszczalnym kopistą słownika łacińsko-niemieckiego¹⁴. Z nie wyjaśnioną przynależnością do konwentu pozostają na razie kopiści: Bernard, występujący w r. 1423, Jan z Michocyna, Maciej syn Stanisława z Milejowa i paulin Jan¹⁵. Wspólne wytwórstwo kopiarzowe, obejmujące pewnych 15 kodeksów, jest jednak fragmentem w ogólnym zbiorze rękopiśmiennym. W zachowanych tutaj 71 kodeksach należałoby szukać nie tylko pracowników zakonnego skryptorium, ale, kto wie, czy nawet nie samych autorów dzieł. W świetle posiadanych kodeksów, jak mszały, ceremoniały i brewiarze, należałoby dopatrzeć się miejscowych odrębności i niejednych zapewne innowacji twórczych. Niestety, nikt na razie nie podjął tego problemu, a niepełne studia i brak not nie upowazniają do wyciągnięcia wielu przypuszczeń.

Jak bardzo jednak skryptorium jasnogórskie żyło duchem czasu niech zaświadcza głośne nazwiska kaznodziejów i teologów, które przewijają się na kartach naszych rękopisów. Spotykamy tam traktaty Mikołaja z Liry, Wilhelma Durandusa, Jakuba z Voragine, Hieronima z Pragi, Mikołaja Vigandiego, Mateusza z Krakowa, Pawła z Zatora, Mikołaja z Błonia, czy wreszcie interesujące traktaty i mowy anonimów z tekstami pokutnych formuł w języku polskim aż w trzech kodeksach z pierwszej poł. XV stulecia¹⁶. Obraz byłby niepełny, gdybyśmy nie wspomnieli zainteresowań ich polskimi tekstami kronik i pieśni. I jedno i drugie znajduje na Jasnej Górze szerokie zastosowanie. Zainteresowanie w kierunku poznania rodzimej historii tłumaczą teksty polskiego i magdeburskiego prawa¹⁷, skopiowana kronika mistrza Wincentego¹⁸, czy wreszcie, skoro mówiliśmy o pieśniach, narodowy hymn Bogurodzica, uważany za jedną z najstarszych kopii w Polsce¹⁹.

W dokumentacji rękopiśmiennej dostrzega się jednak wyraźną zmianę zain-

⁹ AJG III 7.

¹⁰ AJG III 17.

¹¹ AJG III 9.

¹² AJG II 6.

¹³ AJG II 26a.

¹⁴ AJG II 55.

¹⁵ Por. o nich w rozdz. V

¹⁶ AJG II 4 k. 2, II 32 s. 283—285, II 37 k. 283.

¹⁷ AJG II 3.

¹⁸ AJG II 26 s. 95—253. — Zwiercan: *Komentarz Jana z Dąbrowki* s. 33—35.

¹⁹ Pozycja zaginiona, znana z relacji Przeździeckiego (*O dwóch odpisach* s. 309—320). — Por. Woroneczak: *Bogurodzica* s. 109—113 ryc. 7.

teresoowań już z końcem XV stulecia. Oto z całej spuścizny szesnastowiecznej zachowało się zaledwie 20 kodeksów treści kaznodziejskiej i teologicznej w ogóle. Wiemy co prawda o pożarach, które miały zniszczyć bibliotekę, kiedy to spłonęły niewątpliwie także zbiory rękopiśmienne. Ale dlaczego zachowały się starsze kodeksy w pokażnej nawet liczbie, brakuje zaś nowszych — pozostaje na razie zagadką czekającą na wyjaśnienie. Być może w miejsce dotychczasowych rękopisów weszły teraz przede wszystkim kodeksy drukowane, o wiele łatwiejsze w produkcji i tańsze w kosztach. Kupno dzieł kaznodziejskich poświadcza skądinąd fakt, że np. późniejszy prowincjał, bł. Stanisław z Oporowa w r. 1536 nabył w Wielgomłynach już nie rękopis, ale druk *J. Bromgarda* pt. *Summa praedicantium*²⁰.

Biorąc to pod uwagę można powiedzieć, że właśnie w tym czasie zaszła zasadnicza zmiana w funkcjonowaniu skryptorium. Dzieła teologiczne przestają interesować kopistów i tym samym prawie zanikają. Ale przed ostatecznym zniknięciem ochroniła je inna potrzeba, której nie mógł nadrobić druk książkowy. Oto w przezywającym się już zapewne skryptorium pojawiają się pierwsze kodeksy kopiażowe, najpierw w formie zestawu przywilejów, później zbioru akt poszczególnych domów. W dawnej formie ukazują się jeszcze ceremoniał w kilku wersjach, odpisy poprawianych konstytucji i mszał, zachowujący aż do 1600 r. całkowitą odrębność od rzymskiego. Do tego ramowego okresu blisko stu lat weszła teraz niezwykle interesująca osoba — Wacława Żydka i nie znana dotąd postać o. Szymona Mieleckiego. Pierwszy skopiował w Częstochowie w pocz. XVI stulecia manuskrypt ustawodawstwa zakonnego, drugi pozostawił trzy pokrewne kodeksy i razem z o. Marcinem z Lubnicy, prowincjałem, zapoczątkował później nową epokę w paulińskim dziele piśmiennictwa kopiażowego. W starym stylu kopiowania teologicznych dysertacji w postaci pięknych odpisów i brulionów tworzyli jeszcze studenci paulińscy w Rzymie, Kaliszu i Poznaniu. Wykonali oni na przełomie XVII i XVIII w kilkaset rękopisów. Ich wytwórstwo stanowi jednak odrębny rozdział w cyklu kultywowania studiów i popierania nauki w Zakonie.

W jakim zaś stylu poszło XVII-wieczne piśmiennictwo Paulinów mówię w następnym paragrafie. Tutaj chcę tylko dodać, że do lat dwudziestych XVII stulecia przebywał w prowincji nie znany bliżej skryptor Wojciech Ulatowski, o którym jednak nic więcej nie można powiedzieć jak to, że kronikarz nazwał go w nekrologu „scriptor egregius” oraz wspomniał, iż zmarł 14 października 1624 r. Który z istniejących kodeksów rękopiśmiennych należy przypisać jemu, trudno odpowiedzieć. Tajemnice paulińskiego skryptorium czekają jeszcze na bliższe studia i rozwiązanie wielu wątpliwości.

§ B. GENEZA KOPIARZY DOKUMENTÓW W POLSKIEJ PROWINCJI

Dotychczasowe badana paulińskiej historiografii zwykły zwracać szczególną uwagę na interesującą postać węgierskiego generała Zakonu Grzegorza Gyöngyösię, który żył i działał w pierwszej poł. XVI stulecia. Piastował obowiązki kaznodziei, przeora rzymskiego i wreszcie generała od r. 1520. W jego biografii odnotowują historycy ciekawy rys zainteresowań historycznych, w których z zamiłowaniem wyszukiwał wszelkie źródła na terenie Węgier, Słowenii i Niemiec. Otrzymał on do dyspozycji nie znany kodeks odpisów aktowych z przeło-

²⁰ BJg V C 15. — Por. Zbudniewek: *Stanisław z Oporowa* s. 175.

mu XV i XVI stulecia autorstwa generała Tomasza Szombathelyego¹, który stworzył niewątpliwie pierwszy kopiarz akt Zakonu. Z niego to właśnie, jak również z wielu innych dostępnych sobie akt, napisał on pierwsze prace o przeszłości Paulinów, których wymieniają historycy ok. siedmiu, w tym znane dzieła o tradycjach zakonnych i zwyczajach², wykład konstytucji³, o św. Pawle Pustelniku⁴, zyciorysy braci⁵; przepisał ówczesne konstytucje⁶ i wreszcie interesujące nas dzieło kopiarzowe, określane w literaturze węgierskiej jako „Zielony kodeks — Zöld kodex”. Oryginalny tytuł jego brzmi *Inventarium privilegiorum omnium et singulorum domorum Ordinis Heremitarum Sancti Pauli Primi Heremite*⁷

Kodeks ten, liczący 128 kart papierowych, został wykonany w latach 1520—1522. Zawiera kilkaset regestów do dziejów 69 klasztorów, streszczenia bull papieskich i przywilejów królewskich. Rękopis kontynuowany był do lat 80-tych XVI stulecia, kiedy to anonimowy kopista wpisał doń cykl dokumentacji o polskiej prowincji. Układ dzieła przedstawia najpierw historię klasztorów, na drugim miejscu bulle i różne przywileje⁸.

Metoda jego prac, leżąca u podstaw paulińskiej historiografii, stanowi po dzień dzisiejszy wzór systematycznej pracy autora i kopisty zarazem, dla którego zebrane akta stanowiły już wtedy podstawę do dysertacji naukowych, wydawanych na Węgrzech i w Krakowie. Znamienne przy tym jest to, że zainteresowania jego i skopiowane teksty stały się przedmiotem analogicznych prac na terenie polskiej prowincji. W spisanych przez niego konstytucjach można widzieć bliską analogię z tekstem jasnogórskim Waclawa Żydka⁹, anonima¹⁰, Jakuba Besciusa¹¹, Szymona Mieleckiego¹² i Andrzeja Gołdonowskiego¹³. Jakkolwiek można mieć zastrzeżenia co do formy spisanej przez niego dokumentacji, zwłaszcza z powodu zaniechania odpisów aktowych, niemniej narzucona przezeń forma regestowania akt jest bezsprzecznie pionierską, bowiem do niej nawiążą kopiści i archiwiści paulińscy w XVIII i XIX w. Stąd też genezę paulińskiego piśmiennictwa kopiarzowego należy wyprowadzić właśnie od wspomnianych postaci Węgrów. Szombathelyego i przede wszystkim Gyöngyösiego.

Rzecz tak ujęta zdaje się być swoistą rewelacją, ponieważ jak poinformował mnie dr Kenez Gyözö, pracownik Królewskiego Archiwum w Budapeszcie, na terenie Węgier nie znane są księgi kopiarzowe do czasu sprowadzenia tam Jezuitów, którzy założyli je dla swoich kolegiów. Mając na uwadze wyżej wymienionych pisarzy węgierskich, należy z satysfakcją podkreślić, że Paulini wyprzedzili w tym względzie o kilkadziesiąt lat skrybów jezuickich i według aktualnego stanu badań — Paulinom należy się palma pierwszeństwa w tej dziedzinie.

Ponieważ jednak o tych sprawach trudno jeszcze wydawać ostateczną opinię, przyznać należy, że wśród węgierskich Paulinów doby późniejszej należałoby

¹ Malyusz: *Zakon Paulinów* s. 265—269.— Por. *Magyar irodalmi Lexikon* s. 418.

² Gyöngyösi: *Epitome seu brevitioqua*.— Tenze: *Directorium singulorum fratrum*.

³ *Declarationes constitutionum Ordinis*.

⁴ *Decalogus de b. Paulo heremita*. Cracoviae 1532.

⁵ *Vitae fratrum*. Rps BUB Ab 151.

⁶ *Constitutiones Ordinis S. Pauli*. Rps BUB Cod. lat. 253.

⁷ Rps BUB Cod. lat. 115.— Por. L. Mezey: *Codices Latini* s. 188—199.

⁸ Molnár: *A Magyarországi Pálasok* s. 301—312.

⁹ Świdziński w pracy o konstytucjach pomija kodeks Gyöngyösiego.

¹⁰ AJG 1667.— Por. opis kodeksu w rozdz. II § A.

¹¹ AJG 795.

¹² AJG 899.

¹³ AJG II 46.

szukać jeszcze innych kontynuatorów piśmiennictwa kopiarzowego, czego przykładem jest przypadkowo odkryty przeze mnie kodeks w Tüskevar z 1616 r. zatytułowany *Tabula vel index bullarum et privilegiorum Ord. Eremitarum S. Pauli Primi Eremitae*¹⁴. Jest to rękopis formatu 20,6×16,6 cm., liczący 258 kart, nie posiadający końca, zawierający odpisy i rejestry aktów prawnych, zwłaszcza kopie papieskich bull, przywileje erekcyjne i jurysdykcyjne, 3 wersje poprawek konstytucyjnych, sumariusze akt domów węgierskich, wskazówki życia zakonnego, sumariusze wszystkich domów zakonnych z polskimi włącznie (k. 132—234), zwyczajniki i wzory listowe.

Tak szeroko potraktowany zbiór dokumentacji powstał jednak w czasie, kiedy w prowincji polskiej podobne piśmiennictwo może poszczycić się równie interesującymi kodeksami. Na wiele lat wcześniej działał tutaj prowincjał Marcin Łubnic i skryba o. Szymon Mielecki, którzy wspólnie względnie osobno sporządzili pierwsze kodeksy odpisów aktowych. Czy istniały przed nimi jakieś inne rękopisy kronikarskie? Na to pytanie z całą pewnością trzeba odpowiedzieć tak. Posiadamy bowiem bogaty w liczne nazwiska rękopis *Regestrum Confraternitatis*, zainicjowany w 1517 r.¹⁵ i ciekawą informację o Adama Zawady o istnieniu starego kodeksu metryk Paulinów, które skopiował do nowej księgi w latach 1644—1647¹⁶

Tymczasem omówiona szerzej w innym rozdziale twórczość prowincjała Łubnica i o. Mieleckiego wprowadziła tę nowość, ze dzięki ich współpracy powstało kilka interesujących kopiarzowych kodeksów typu liturgicznego i zakonnego o konstytucjach i regulach¹⁷. Spod ich rąk wyszła również nowość na gruncie polskim w postaci *Liber miraculorum*, założony z inicjatywy Łubnica w 1591 r.¹⁸ W księdze tej z początku spisano kopie dokumentów zakonnych i partykularne konwentu, w drugiej zaś części skopiowano dawne zdarzenia, uznane przez wielu za cudowne. Księgę tę należy uznać za pierwsze kopiarzowe dzieło w prowincji polskiej, za którym nastąpiły po latach kopiarze paulinów o. Mikołaja Staszewskiego, Mikołaja Królka, Adriana Bartkowicza i Mikołaja Wręczyckiego.

Na rozwój powstawania kopiarzy wpłynęła, być może, również zachęta biskupa krakowskiego, kardynała Jerzego Radziwiłła z 26 VII 1593 r. W szeregu powizytacyjnych dyrektyw wytknął on Konwentowi Jasnogórskiemu i tę, aby prowadzono księgę cudów i zapisywano w rejestrze wszelkie darowizny, określane tam jako jałmużny i spisano inwentarze dóbr¹⁹. Wspomniana wyżej księga cudów spełniła, spóźniony już, postulat ordynariusza, zaś odnośnie inwentarzy sprawy nie posunęła naprzód.

Odmienne spojrzenie na problematykę kopiarzową przyniosły dopiero warunki zewnętrzne i piętrzące się problemy przed ekonomami domów i powstałym w końcu XVI w. urzędem prokuratora spraw. Wtedy bowiem zrodziło się szereg zawiłych procesów prawnych w Konwencie Jasnogórskim, Wieruszowskim, Wielgomłynskim i kilku innych. Powstała duża trudność w udowodnieniu praw do wsi Konopisk, odnośnie dziesięcin w Wielgomłynach, spory o rewini-

¹⁴ Kodeks nie posiada dotychczas żadnej literatury. Użyczony mi został w celu dokonania potrzebnych notatek przez dyr. Muzeum Sztuki Kościelnej w Tüskevar, ks. Istvana Mólnara, za co składam mu na tym miejscu podziękowanie.

¹⁵ AJG 798.

¹⁶ AJG 77 s. 1—2, 329.

¹⁷ AJG III 24, AJG 899 i przeróbka AJG 2738.

¹⁸ AJG 2096.— Por. omówienie rpsu w rozdz. II § A.

¹⁹ AJG 2096 k. 49v, 51.

dykację klasztoru w Pińczowie i wreszcie zawiła procedura spadkowa w dobrach wiewieckich. Niemal każdy konwent mozolił się wokół stanu faktycznego i określenia granic w dobrach, praw dziesięcinnych w różnych wsiach i w pojedynczych zagrodach chłopskich. Prokuratorzy nie znali oryginalnych przywilejów ani też kopii. brakowało im wątków stanu faktycznego o darowiznach, inwentarzy w folwarkach, aktów testamentalnych itp. Charakterystycznym przykładem mozolnej procedury sądowej jest postawa prokuratora spraw o Marcina Mleczyńskiego, który prowadził w jednym czasie kilka procesów w prowincji, przy czym problem rewindykacji dóbr w Wieruszowie pochłonał go tak bardzo. że po sześciu latach „w sprawach wieruszowskich laborując, przy tej pracy umarł” w 1616 r.²⁰ W biografii o. Królika, Rzeckiego i Staszewskiego sprawy analogiczne dają się odczytać tym bardziej, że notowali oni niemal na sposób diariusza wszystkie etapy sądowe, sukcesy i niepowodzenia, braki i pewność prawną, tkwiącą w dokumentacji aktowej.

Ale do zagadnienia skutecznego prowadzenia procesów podszedł realnie dopiero o. Staszewski. posiadający metodę wytrawnego prawnika, doświadczonego w pracach Konsystorza Poznańskiego. On pierwszy podjął się systematycznego spisywania pełnej dokumentacji w poszczególnych sprawach procesowych, wywodząc akta od najdawniejszych lat, wyszukując genealogiczne zestawy sukcesorów zgłaszających pretensje, notując także oskarżenia wnoszone przez wózników itp. Swoim konfratrom narzucił metodę kopiowania akt, sam pisał in dorso dokumentów krótkie regesty, które wpisywali skrypcy wraz z tenorem dokumentu. O jego działalności wypadnie jeszcze powiedzieć na innym miejscu, zwłaszcza w rozdziale piątym. Tutaj oprócz stwierdzenia, że sam stworzył trzy kopiarze akt sądowych i własności prawnych (w wypadku kodeksu pińczowskiego), to przede wszystkim należy zauważyć, iż w latach 20-tych XVII w zapoczątkował on odrodzenie upadłego skrypcium odnośnie kodeksów kopiarzowych. Przyszli mu z pomocą Mikołaj Królik, Adrian Bartkowicz, Mikołaj Wręczycki, Andrzej Gołdonowski, Florian Abrahamowicz, Grzegorz Terecy i in.

Ale zanim doszło do tej zwartej akcji scalenia dokumentów prawnych domów prowincji, spotykamy się z zachętami dawanymi przeorom w celu spisywania inwentarzy. Dysponujemy w tej chwili jedną dyrektywą wizytatorów apostołskich, ks. Leonarda Rembowskiego i o. Marcina Gruszkowicza z 13 XI 1635 r., daną Konwentowi Wielgomłyńskiemu, w której piszą m. in. „Librorum et rerum omnium inventaria officiales conficiunt, illaque ipsi una cum duobus ad hos deputatos subscribent et (retenta sibi copia) in archivio servabunt”²¹.

Należy przypuszczać, że podobna dyrektywa obiegła w tym czasie całą prowincję polską, bo faktycznie już wkrótce spisane inwentarze weszły w skład Archiwum Kurii Prowincjała, a w niejednym domu zapoczątkowały nową serię dokumentacji.

W latach 30-tych XVII stulecia zainteresowanie aktami prawnymi wyraźnie wzrosło, o czym świadczą wydatki rachunkowe i luźne uwagi, z których wynika, że Paulini pokonywali nieraz dalekie odległości w celu skopiowania dokumentów lub płacili niebagatelne sumy od sporządzanych widymatów²². Przechowała się również jedna informacja, że na miejscu kopiowali akta²³ celem zlikwidowania opłat kancelaryjnych, które musiały być wysokie, skoro np. sta-

²⁰ AJG 77 s. 338.— ADW 182 k. 10.

²¹ ADW 182 s. 152.

²² Por. uwagę o placeniu należności za odpisy z lat 1577—1649 — AJG 1368 s. 362, 370, AJG 34 s. 292, AJG 416 s. 1, AJG 1169 s. 112, 188, 208, AJG 25 s. 459.

²³ AJG 554 s. 100.

rosta piotrkowski Jan Wolski aktem z 24 V 1634 r. uwolnił jasnogórskich ojców od składania opłat za wydawane akta²⁴.

Ożywienie sprawami historycznymi wzrosło w tym czasie tak daleko, że na kapitułach rocznych powtarzają się często wspomnienia o nadsyłaniu inwentarzy bibliotecznych, zakrystyjnych i majątkowych. Wyznaczeni byli nadto specjaliści komisarze do sprawdzania stanu faktycznego ze spisami²⁵.

Po wspomnianych dokumentach, które wpłynęły na rozwój bogatej spuścizny kopiarzowej i kronikarskiej, przysły także dyrektywy, które niewątpliwie włączył sam o. Staszewski, jako generał, w nowe, potrydenckie konstytucje Paulinów, zatwierdzone w 1643 r. Jest to niewątpliwie nowość, skoro sprawom archiwum i dokumentacji historycznej poświęcono w nich cały rozdział. Materiał przekazany tam jest niezwykle bogaty w treść, dlatego warto go zacytować, zwłaszcza w tym miejscu, gdzie bezpośrednio dotyczy tworzenia kopiarzy, kolekcjonowania dokumentacji domów i organizacji archiwalnej w Zakonie.

„Caput XXVII. § 1. Primum archivium sit in residentia patris generalis, in quo serventur privilegia Ordinis a Sede Apostolica, vel Sacra Cesarea Majestate, aut a piis regibus toti Ordini concessa. Item liber, in quo transsumpta praedictorum contineantur, similiter decisiones definitorum generalium, si quas forte supra dubia constitutionum vel provinciarum formabunt cum subscriptione patris generalis, definitorii ac secretarii; porro praedicta in bona clausura et in arca bene obfirmata asserventur sub duabus clavibus, quas designati patres a patre generali penes se habebunt, nec sine licentia eiusdem praedicta ad describendum concedent.

§ 2. Propter periculum autem incendii, aut alicuius vastationis repentinae, aliud exemplar librorum praedictorum habeatur in monasterio alterius provinciae munitiore sub custodia vicarii et unius patris senioris illius conventus a patre generali designati.

§ 3. Ad eundem modum archivia sua habebunt omnes provinciae et conventus, in quibus privilegia Ordinis, acta capituli, visitationes particulares, ordinationes, numerus fratrum professorum, tam vivorum, quam mortuorum, cum descriptione illorum vitae, reponantur; item descriptiones illorum fundationes cum suis obligationibus, bonorum immobilium cum suis limitibus ac rerum templi, denique debitorum, bonorumque mobilium subditorum cum eorum debitis laboribus, ac tributis in libris honeste, firmiterque compositis habeantur²⁶, ac in certis distinctisque loculis sub diligenti custodia in tutis locis conserventur. Quae omnia visitoribus in eorum visitationibus superiores praesentare tenebuntur”²⁷.

Na ile dyrektywy te posunęły naprzód tworzenie kopiarzy, nie można z całą pewnością odpowiedzieć, albowiem do naszych czasów zachowały się kopiarze tylko z sześciu domów zakonnych. Na wszystkich kodeksach, powstałych po owych zarządzeniach konstytucyjnych łatwo można odczytać, że impuls wtłoczony w ówczesne prawodawstwo traktowali na serio przede wszystkim przełożeni. Z obowiązku historyka należy podkreślić godną uwagi zachętę prowincjała Augustyna Kordeckiego, który na kapitule w 1658 r. nakazał, by w każdym konwencie stworzono trzy osobne księgi: pierwszą do zapisywania wszystkich

²⁴ AJG 414 s. 258.

²⁵ AJG 741 s. 145.

²⁶ Uzupełnione konstytucje z r. 1725 wnoszą jeszcze poprawkę, by przełożeni konwentów utrwalali dane o dobrach ruchomych i nieruchomych poddanych, jak również o ich obowiązkach; powinni to notować w 3 księgach (*Constitutiones Religiosus [...] 1725 s. 146*).

²⁷ *Constitutiones Religiosus [...] 1646 s. 149–150*.

fundacji i obligacji, drugą do notowania rozporządzeń kapituł generalnych i prowincjalnych, trzecią dla spraw gospodarczych²⁸.

Podobnych akcentów o prowadzeniu kronik mamy jeszcze wiele, zwłaszcza z myślą o pisaniu historii domów względnie Zakonu²⁹.

W świetle tych dyrektyw nie można się dziwić, że piśmiennictwo aktowe, kronikarskie oraz inwentarze rozwinęło się u Paulinów w sposób niesłychanie żywy. Do głosu doszli wtedy: doskonały stylista i skryba o. Piotr Lasota, dalej drobiazgowy kronikarz i kopista akt Dionizy Kłękowski, Grzegorz Terecy i Bernard Oborski, a w XVIII w. o. Innocenty Pokorski, niewątpliwie ostatni płodny pisarz akt, kopista, ludowy iluminator tekstów i historyk³⁰. Działalność tych ostatnich paulinów zamknęła ogniwo długiego łańcucha kopistów, którzy do archiwów polskich wnieśli bogatą spuściznę źródeł historycznych.

ROZDZIAŁ II

CHARAKTERYSTYKA KOPIARZY PAULIŃSKICH

§ A. OPIS KODEKSÓW KOPIARZOWYCH WEDŁUG SYGNATUR ARCHIWALNYCH

W rozdziale tym zapoznają czytelnika ze wszystkimi kodeksami według aktualnych sygnatur archiwalnych i bibliotecznych w celu łatwiejszego odszukania ich przy korzystaniu z opracowania, jak również uniknięcia pomyłek w podziale chronologicznym. W omówieniu każdego rękopisu uwzględniam kolejno:

- a) sygnaturę — obecną i dawne,
- b) tytuł względnie incipit pierwszego traktatu w kodeksie.
- c) treść rękopisu,
- d) daty powstania,
- e) opis rękopisu,
- f) uwagi.

1

AJG II 3, dawna sygn. 3, późniejsza 560 R.

Iste liber, videlicet ura saecularium et summa Henrici, est fratrum Bern[ardi] S. Pauli] Primi Heremite Claustri Beate Mariae Virginis Czanstochoviensis.

Zawiera 8 następujących aktów prawnych. statut wiślicki (1—23), prawo miejskie magdeburskie (24—72), sumę Henryka z 1428 (73—100), spis paragrafów prawa magdeburskiego (106—109), o nadaniu praw mieszczanom przez Ottona w 1423 r. (110—213, 277—290), registr do sumy (215—276), noty odesłania sprawy od prawa sieradzkiego do kaliskiego (298).

Spisany został w 1425 r. jedną ręką w dwóch kolumnach.

Oprawa XV w. w deski dębowe, powleczone w pergamin. Papier z filigranem głowy wołu z krzyżem; format 308×230 mm; ss. 300.

Statut wiślicki wydał B. Ulanowski w 1921 r. bez omówienia kopisty oraz bliższych szczegółów rękopisu. Por. *Statuta Casimiri Magni*.

²⁸ AJG 741 s. 168—169.

²⁹ AJG 741 s. 175. 444—445.

³⁰ Kuńczyńska-Iracksa: *Ilustracje kroniki* s. 61—66.

a Tekst uszkodzony i częściowo zrekonstruowany.

2

AJG III 4. dawna sygn. 588 R.

Sumpma de officiis, quae dicitur rationalis Heremitarum Sancti Pauli de Czanstachowa Ecclesie Beatae Virginis.

Zawiera traktat teologiczno-ascetyczny o sprawowaniu obrzędów liturgicznych przez zakonników

Spisany został ok. 1400 r. przez anonimowego kopistę.

Opracowany w XV w. w dębowe deski powleczone skórą. Papier jednej grupy ze znakiem wodnym dzwonu, format 330×230 mm, ss. 446, z których 1—2, 445—446 nie zapisane. Ozdobiony skromnymi inicjałami cynobrowymi.

3

ASk 11.

Proventus Rupellani Conventus ad S. Stanislaum et acta conventus eiusdem anno Domini 1647 collecti, ordinati et conscripti sub r[everend]o p[at]re f[rat]re Balthazaro Kotliński priore protunc loci. F[rater] P[etrus] L[asota] s[cripsit].— Tytuł z odwrotnej strony rpsu. *Liber fundationum et emptionum nec non inscriptionum census et obligationum Monasterii in Rupella S[an]cti Stanisla ad Cracoviam anno Domini 1658.*

Zawiera 65 różnych dokumentów, w tym 46 dokumentów z l. 1371—1687, 11 regestów oraz 8 katalogów bibliotecznych i zakrystyjnych z l. ok. 1657—1731.

Spisany w dwóch zasadniczych okresach. Pierwsza część została wykonana w 1647 r. przez o. Baltazara Kotlińskiego; druga — z odwrotnej strony kodeksu w 1658 przez o. Feliksa Mierczyńskiego, z polecenia prowincjała Augustyna Kordeckiego.— Patrząc na całość można wyróżnić następujących skrybów: 1) O. Piotr Lasota wpisał zestaw zobowiązań mszalnych w 1 opisie i 23 szczegółowych opisów z l. 1626—1666 (s. 133—195, 201—206).— 2) O. Feliks Mierczyński wpisał 20 dokumentów oraz inwentarze z l. 1371—1640 (s. 1—47, 197—201).— 3) Siedmiu anonimowych kopistów skopowało 12 dokumentów z 1671—1731 (s. 59—117, 207—231).

Oprawiony został w XVII w. na grzbiecie w pergamin, a na okładce w papier; format 32×19,6 cm; ss. 232. Ozdobiony 13 stylizowanymi inicjałami (s. 181—188) i pięknym tytułem na karcie głównej.

4

ASk 12.

Fragmentum copiarum privilegiorum.

Zawiera 12 dokumentów przed- i pofundacyjnych Konwentu na Skałce z l. 1371—1642 (?).

Zacząty ok. 1642 r. przez o. P. Lasotę, którego teksty w liczbie 8 są bez początku i końca. Inna ręka dopisała 4 dokumenty, również bez początku i końca.

Rps złożony z 19 stron rozsypanych, włożonych w okładki z grubej książki Biblioteki Skałecznej, mającej dawniej sygnaturę XII B 2 nr 2; format rpsu 31,2×22 cm.

5

ASk 13, dawna sygn. 7008.

Kopiarusz [akt Konwentu Skałecznego].

Zawiera 106 kopii i wszytych widymatów oraz oryginałów, głównie funda-

cyjnych klasztoru i mszalnych z okresu 24 VIII 1371 — 26 V 1794. Kilka akt posiada uwierzytelniające podpisy i pieczęcie.

Założony ok. 1642 r. przez anonimowego kopistę, który spisał w nim 11 kopii z l. 1623—1649. Partia początkowa od s. 47 do 117 pisana jednym duktem, dal-sze z początku i końca poprzez włączanie widymatów i luźnych kopii, obcię-tych do formatu pierwszego. Oprócz twórcy wyróżniają się jeszcze dwaj inni kopiści, z tych pierwszy pisał na s. 13—56 (wg paginacji ołówkowej), drugi zaś w początkach XVIII w. na s. 257—343.

Oprawa z XVII w. w tekturę powleczoną papierem, grzbiet skórzany. Papier z różnymi filigranami; format 33×19,5 cm; ss. 409, w tym od 344 do końca nie zapisane. Ozdobiony w partii pierwszej przez dodanie cynobrowych regestów i marginesów. Obecnie kodeks poważnie zniszczony.

6

ASk, sygn. dawna 7002.

Liber in quo continentur Monasterii [Bessoviensis] fundationes bonorum im-mobiliium, decimarum, censuum et obligationum cum inscriptionibus nec non fundatorum, descriptiones ac limitationes, et omnis cum suo originali, donatio aut acquisitio, per quam melioretur substantia domus, in eodem inseruntur librorum conventus et rerum ecclesiae catalogi.

Zawiera 20 kopii dokumentów i 46 regestów z l. 1365—1768.

Zapoczątkowany przez o. Dionizego Kłękowskiego po r. 1663. Kontynuowany przez sześciu kopistów do r. 1768. i tak: 1) Dionizy Kłękowski, prawdopodobnie autor dwóch kart tytułowych (k. 1 i 5), skopiował dokument na k. 2—2v i sześć innych na k. 5—14.— 2) Kopiści anonimowi: pierwszy — widymatu 1 doku-mentu na k. 3—5, drugi — 1 dokumentu na k. 4, trzeci — 4 dokumentów na k. 15—16v, czwarty — 5 dokumentów na k. 17—28.— 3) Prawdopodobnie o. Pa-trycy Mniński, autor 46 regestów i kopista dwóch dokumentów z l. 1529—1651 na k. 28—34.

Oprawiony w XVII w. w deski powleczone brunatną, zabrudzoną skórą z ciemnymi fłokami. Papier niejednolity, posiada jedną grupę filigranów z her-bem Lewart; format 30×18,7 cm; kk. 37. Posiada zdobienia na karcie tytuło-wej. Tekst wpisany został w pola obwiedzione marginesem z czterech stron. Rękopis jest kopią innego kodeksu, spisane go tykiem, z którego przejęto w XVIII w. zestaw regestów (k. 31).

Uw. Rps pochodzi prawdopodobnie z b. biblioteki klasztoru w Beszowej, a do archiwum krakowskiego dostał się po kasacie klasztoru, o czym informuje zapiska na k. 37v: „Ukończono 22 VI 1957 r.”, co można odnieść do daty zakoń-czenia paginowania.

7

ASk 19, dawna sygn. 7007.

Liber familiaris Conventus Rupellani Ordinis S. Pauli Primi Eremitae anno Domini 1658 conscriptus. Cum descriptionibus fundorum, subditorum cum suis omnibus, nec non seminacionibus, pecorum et aliorum utensilium et quae vide-buntur notata necessaria pro informatione aliorum successorum; tempore reg-iminis adm. r[efere]ndi patris Augustini Kordecki ordinis eiusdem pro tunc, rev. fr. Martinus Felix Mierczyński pro tunc prior in Rupella mp.

Zawiera inwentarze dóbr ziemskich i zakrystii na Skałce w Krakowie z l. 1655—1719.

Założony przez przeora Feliksa Mierczyńskiego w 1658 r. oraz kontynuowany przez kilkunastu administratorów i ekonomów domu jeszcze w XVIII w. Pisany różnymi rękami bez ozdób.

Oprawa z XVII w. w papier, na grzbiecie w pergamin, format 29,9×18,7 cm; ss. 232.

8

AJG II 44, dawna 572 R.

Vocabularium Latino-Germanicum (pierwszy tytuł).

Zawiera słownik łacińsko-niemiecki (s. 3—353) oraz przykłady autentycznych listów, adresów itp. w języku łacińskim i niemieckim.

Spisany w końcu XV w. jedną lub dwiema rękami, być może przez o. Cyryla Schabe, który na stronie wewnętrznej okładki przedniej napisał w języku łacińskim i niemieckim: „Anno Domini MDCLVIII^b (?) ego frater Cirillus [Schabe]^c accepi profesionem ante [festum] Bartholomei”.

Oprawa z końca XV w. w deski dębowe powleczone skórą ze ślepymi tłokami oraz ornamentem lilii, kotwicy i litery „S”. Papier jednej grupy z filigranem wołu z krzyżem u góry; format 216×170 mm; ss. 503.

9

AJG II 46.

Incipunt constitutiones Ordinis Fratrum Eremitarum S. Pauli Eremitae [...] — (pierwszy incipit).

Zawiera 40 różnych przekazów źródłowych, zebranych przez o. Andrzeja Gołdonowskiego o Zakonie Paulinów i teksty obcych autorów, w tym 12 dokumentów ustawodawstwa paulińskiego i tak: konstytucje z 1512 i 1638 r., przywileje papieskie z l. 1489—1624 (s. 5—258), osiemnaście kazań o. Gołdonowskiego (259—286, 301—423), historia Domku Loretańskiego (289—300), „Vitae fratrum” Gyöngyösi (427—582), ceremoniał krakowski z 7 II 1608 (587—602), hymn „Omni die” (603—606), kalendarz gregoriański spisany w l. 1622—1623 (609—699), noty kronikarskie o Paulinach, cudownym obrazie Matki Boskiej Częstochowskiej i cuda (701—714), życiorysy paulinów węgierskich i św. Pawła Pustelnika (714—721), traktat teologiczny i filozoficzny z 1622 r. (725—821), tematy do kazań (827—831), dwa druki dzieła Gołdonowskiego o św. Filipie Nerijszu i Zakonie Paulinów.

Zainicjowany został w l. 1622—1623 pod kierunkiem o. Andrzeja Gołdonowskiego, który poza własnymi wpisami połączył obce teksty w jeden zwarty klocek dokumentów i materiałów historycznych. Oprócz niego dają się wyróżnić co najmniej cztery inne kopiści i tak: 1) o. Gołdonowski skopiował dwa dokumenty ustawodawstwa paulińskiego (s. 115—258), kazania (259—286, 301—423), kalendarz gregoriański (609—699), opisy o obrazie M.B. Częstochowskiej (701—714), trzy traktaty filozoficzno-teologiczne (725—821), tematy kazań (827—831) — razem 28 tematycznie różnych opisów.— 2) Jan Niewiarowicz, polski pielgrzym, przepisał w 1624 r. historię Domku Loretańskiego, jako votum (289—300) oraz ceremoniał krakowski (587—602).— 3) Grzegorz Stamphez, paulin, prawdopodobnie kopista „Vitae fratrum”, podpisany w przedmowie (427—582).— 4) Kopiści anonimowi przepisali 9 dokumentów ustawodawstwa paulińskiego,

^b or.: MVCLVIII.

^c Nazwisko podane tylko w tekście niemieckim.

nadto hymn do Matki Boskiej (5—115, 603—606) i fragment kronikarski o obrazie Matki Boskiej Częstochowskiej (714—721).

Oprawiony w XVII w. w skórę kurdybanową z wyraźnymi tłokami kwiatów złotych i ciemno czerwonych. Na wewnętrznej stronie okładki zachowały się nuty z sześciolinia (sic). Papier niejednolity, posiada kilka typów filigranów: format 19×15,7 cm; ss. 894. Styl wpisów zróżnicowany. Dukt pisma o. Goldonowskiego niejednolity i niedbały, z licznymi zdobieniami cynobrem, np. w dokumencie na s. 123—134; wpisy bez marginesów z wyjątkiem partii na s. 259—286, 341—352, 607—699. W partii opisu kalendarza gregoriańskiego liczne tablice i ilustracje gwiazdozbioru, zaś w traktacie filozoficznym — Drzewo Porfiriusza (773—774).

Uw. Rps należał niegdyś do domu nowicjackiego św. Barbary w Częstochowie.

10

ZNiO 73/69 akc., mikr. AJG bez sygn.

Liber rei familiaris Monasterii Wielgomłynensis Ord. F[ratrum] S. Pauli Primi Eremitae in quo praedium, agri et subditi monasterii cum suis omnibus, inventaria equorum, peccorum, alitum et utensilium domus, seminationes atque crescentia et quotquot sunt ordinarii proventus describuntur.

Zawiera inwentarze dóbr, zasiewów i dziesięcin domu wielgomłynskiego z l. 1660—1711, jak również zapisy o zmianach w inwentarzu żywym i całej administracji ekonomii. Zgodność akt ze stanem faktycznym stwierdzona została kilka razy podpisami wizytatorów.

Spisany w 1658 r. z polecenia prowincjała Augustyna Kordeckiego na kapitule prowincji, a zainicjowany przez o. Hilarego Sławoszewskiego, tamtejszego przeora. Kontynuowany był przez licznych kopistów do lat 10-tych XVIII w.

Oprawa z XVII w. w pergamin z nutami, grzbiet skórzany. Na okładce zarte XVII-wieczne pismo; format 284×187 mm; ss. 137 nlb.

Uw. Zestaw niniejszych inwentarzy nie wszedł do spisu rejestrów podanych w drugiej części pracy.

11

AJG 77.

Catalogus patrum et fratrum, tam vivorum quam mortuorum, Ordinis S. Pauli Primi Eremitae in Regno Poloniae et Silesia ab annis D[omi]ni 1570 et 1589 reasumptus. (Ex antiquo codice iussu adm.r.p. Nicolai Staszewski protunc provincialis, per r.p. Adamum Zawada priorem Claromontanum desumptus et per p. Gregorianum Teretium socium ad r.p. provincialis Sylvestri Tyrawsky, post priorem noviciatus continuatus ab anno D[omi]ni 1647)^d.

Zawiera: a) Katalog profesów, z początku według urzędowania prowincjałów, za których zaistniała profesja, następnie imiona, nazwisko, pochodzenie, datyienne i wiek profesora. Regestr ten obejmuje 1463 wpisów za okres 1589 — 15 XI 1789 (s. 1—296), w tym do 1700 r. 620 wpisów; b) Katalog zmarłych zakonników według dat dziennych śmierci, krótsze i dłuższe biografie w zależności od zasług. Zestaw obejmuje 1326 wpisów za okres 8 IV 1552 — 22 IV 1787 (s. 297—768); c) Na s. 298—302 zapisano luźne uwagi o statystyce śmiertelności według obliczeń o. Terecego i anonimowe uwagi personalne.

^d Interpolacja późniejsza.

Przepisany został w l. 1644—1647 przez o. Adama Zawadę z polecenia prownicjała Mikołaja Staszewskiego. Kontynuowany był najpierw przez o. Staszewskiego i innych, głównie jednak przez o. Terecego od r. 1647 i dalej przez ponad 45-ciu autorów lub kopistów. Partię kopiarzową stanowi niewątpliwie część odpisów o. Zawady który wniósł ją do kodeksu innego dzieła. Partia o. Terecego jest rejestrem bieżących notat o życiu, działalności i śmierci paulinów. Poczawszy od części Terecego kodeks przestaje nas interesować jako księga kopiarzowa.

Partia kopiarzowa wykonana przez o. Zawadę znajduje się na s. 1—25, 333—367. Czasokres starego kodeksu, na którym prawdopodobnie oparł się Zawada, obejmuje l. 1552—1646. Wniósł z tego czasu 432 krótkie biogramy paulinów.

Oprawiony w XX-wieczne okładki, powleczone płótnem z zachowaniem okładek pergaminowych między koszulkami a kartkami. Pierwsze karty uszkodzone i brak w nich końca. Pisany z dwóch stron od s. 1—296 i 297—768. Papier jednej grupy z dwugłowym orłem, proveniencji austriackiej; format 707×205 mm; ss. 768.

Rps spisany bez ozdób z różną starannością. Obecnie poważnie zniszczony.

Uw. Zawartość merytoryczna kodeksu nie wchodzi w omówienia rejestrowe II cz. pracy.

12

ADK 84.

Liber documentorum ecclesiarum parochialium Mielec et Beszowa.

Zawiera 31 różnych przekazów aktowych i dokumentów z lat 1386—1650, głównie w sprawie należności dziesięciny ze wsi Żendzianowice kościołowi w Mielcu i klasztorowi w Beszowej.

Spisany ok. 1650 r. przez Jana Grabowskiego doktora filozofii, notariusza publicznego Kurii Biskupiej Krakowskiej, na życzenie Zofii ze Stanisławic Mieleckiej.

Oprawny w średniowieczny pergamin z nutami pisanymi po obu stronach. Papier z filigranem herbu Nałęcz, zapewne z papierni w Skotnikach; format 31.5×21 cm; kk. 108. Pismo jednolite bez ozdób. Na przedniej okładce napis późniejszy, nieczytelny.

13

ADW 182.

Acta, nra, decreta, proventus, census expensae et alia beneficia Conventus Wielgomłynensis.

Zawiera 186 dokumentów i 1 spis rzeczy, w tym 166 wpisów dokumentów, 4 rejestry oraz 16 opisów kronikarskich i zestawów typu inwentarzowego. Całość obejmuje lata 1459—1728.

Twórcą kodeksu jest o. Florian Abrahamowicz, który rozpoczął go ok. 1637 r. Wpisał do niego ok. 146 dokumentów w dwóch różniących się częściach. Oprócz wpisów aktowych omówił jednocześnie zdarzenia historyczne klasztoru do r. 1645. Pismo Abrahamowicza, mimo trzech różnych odmian, pozwala przyjąć jedną rękę, co zresztą potwierdza charakterystyczny dla niego dukt pogrubionych rejestrow nad tekstami. Akta swe wykonał na str. 5—240 z wyjątkiem kilku stron, na których pisało prawdopodobnie 13 kopistów i w części XVIII-wiecznej na s. 304—395 ok. 7 kopistów. Wśród nich wyróżnia się znany skądinąd o. Mikołaj Wręczycki, wnosząc na s. 154—157 trzy akta o własnym przeoracie z 1635 r. W dalszej kolejności należy odnotować dwa inwentarze, spisane praw-

dopodobnie przez o. Wilhelma Müllera w r. 1680 (s. 273—289). W pozostałych luźnych zapiskach szukać można najczęściej miejscowych przeorów lub administratorów dobrami, niestety nie rozpoznanych imiennie.

Oprawiony w półskórek w 1894 r. Papier niejednolity, posiada 4 typy filigranów, m.in. ze znakiem dwugłowego orła i literą „W”; format 28,5×18,2 cm; ss. 397, z których wyrwano s. 1—4, 300—303. Teksty części pierwszej ozdobione czarnym pogrubionym pismem, spełniają rolę regestów; wpisane zostały w dużej otoczce marginalnej, stopniowo później zmniejszanej aż w końcu zostały opuszczone. Pismo przedstawia dość dużą mozaikę stylu nawet w części pierwszej, gdzie dominuje w zasadzie dukt o. Abrahamowicza. Można przyjąć, że początkowo kodeks składał się z dwóch różnych poszytów aktowych, o czym mówi na s. 195 karta tytułowa wypisana przez o. Abrahamowicza w 1642 r. jako „tomus secundus”. Współczesna mu paginacja podciągnęła tę część kodeksu do poprzedniego kopiarza, dając jednocześnie dalsze konsekwentne stronicowanie.

Uw. Po kasacie klasztoru w Wielgomłynach rękopis dostał się w ręce Żyda w Piotrkowie, skąd wykupiła go p. Skórzewska. Jej mąż Bolesław przekazał go z kolei ks. Stanisławowi Chodyńskiemu do Włocławka w 1892 r. Ten postarał się o jego oprawę, włączając go w zasób aktowy Archiwum Kapituły we Włocławku.

14

ADW 186.

Liber fundationum, iurium et inscriptionum [Conventus Wieruszoviensis].

Zawiera 283 wpisy dokumentów, w tym 261 typu aktowego, głównie sądowego, oraz 22 opisy historyczne typu kronikarskiego. Obejmuje lata 1368—1787.

Zapoczątkowany został ok. 1623 r. przez o. Mikołaja Królika, który wpisał w pierwszą część kodeksu 64 dokumenty z l. 1368—1623 (k. 1v—5, 62—94v, 164—175). Kontynuowany był przez o. Adriana Bartkowicza, który skopiował 141 dokumentów z l. 1527—1620 (k. 6v—60, 95—160), podtrzymując w pełni ciąg dalszy biegu spraw aktowych swego poprzednika. Szatę graficzną narzucił trzeci twórca kodeksu o. Mikołaj Staszewski, który nadał całości jeden styl, powiązał dokumenty w grupy problemowe i wypracował kunsztowną szatę, zbliżoną z innymi współczesnymi i spisany przez siebie kopiarzami. W szeregu kontynuatorów znalazło się blisko 45 kopistów, którzy włączyli do kodeksu 72 zapisy aktowe i kronikarskie z okresu od poł. XVII do późnych lat XVIII w. Należą do nich ojcowie: Karol Baranowicz, Zygmunt Stąpalski, Jacek Rudnicki, Hieronim Cieszkiewicz, Karol Jasiński, Bazyl Kłodziński, August Świeragowicz, Patrycy Mniński, Franciszek Sieradowicz i inni nie rozpoznani.

Oprawiony w brunatną skórę z przełomu XVII na XVIII w., z wytłoczonymi arabeskami na grzbiecie, format 29,1×20,6 cm; kk. 331, z nich wyrwane 82—83, 191—204. Papier pochodzi z siedmiu różnych papierni, głównie produkcji austriackiej. Pisany niezwykle starannie w części pierwszej, mniej dokładnie, a nawet niedbale w części drugiej. Część pierwsza ozdobiona została dwiema kartami tytułowymi w działach spraw i czterema podtytułowymi. Regesty i tytuły działów cynobrowe, wykonane duktem zgrubionym.

Uw. Kodeks został omówiony i zregestrowany w pracy — J. Zbudniewek: *Kopiarz dokumentów.*

15

ZNiO II 334.

Historia krótka o obrazie Panny Mariey, który jest na Jasney Gorze Często-

chowskiej, przez kogo, iako dawno, w której stronie świata, na którym miejscu i na czym jest malowany.

Zawiera tradycyjne opowiadanie o pochodzeniu obrazu częstochowskiego od św. Łukasza, poprzez Konstantynopol i Bełz. Zna dzieło Lanckorońskiego i cytuje je. Podaje 34 cuda do r. 1594, z których pierwszy jest analogiczny do opisu z „Liber miraculorum” (AJG 2096 k. 63). Dalsze, nie wszystkie, przytacza z niewielkimi zmianami.

Powstał po r. 1620, cytuje bowiem dzieło wydane w Rzymie w 1620 r. (k. 230). Nie jest wykluczone, że kopistą dzieła był o. Wojciech Ulatowski.

Rps papierowy, włączony jako ósmy do zasobu akt różnych, niepaulińskich (k. 211—231v), pisanych wielu rękami. Opis wg *Katalogu rękopisów Biblioteki Zakładu im. Ossolińskich* (oprac. W. Kętrzyński, t. 2. Lwów 1886 s. 369—372).

16

AJG 413, dawna sygn. sub N° 17 et 8°, Nr 1A.

Descriptiones bonorum Wiewiec et Wola Wiewiecka, iurium fundorum, litum et granitium, successionum, actionum et controversiarum, tam inter Conventum Clari Montis noviter et praetensos successores, quam etiam possessores quondam exortarum inhoantur Deo adiuvante et Beatissima V[irgine] M[aria] per me F. Nicolaum Staszewsky presbyterum die XIIa mensis octobris anno Domini 1628.— Na przedniej okładce inny tytuł: *Iura describuntur villarum Wiewiec et Wola Wiewiecka.*

Zawiera historię i prawa dziedziczne do wsi Wiewca i Woli Wiewieckiej. Całość dzieli się na 4 części: 1) zapis wsi Paulinom i trudności z sukcesorami, 1626—1628 (s. 9—75); 2) genealogia Roksickich i Dobrzelowskich oraz akta nabycia przez nich Wiewca aż do przekazania go Paulinom, 1525—1628 (s. 77—186); 3) sprawy sądowe Konwentu Jasnogórskiego z Zofią Dobrzelowską-Rudzką o objęcie dóbr wsi, 1628—1629 (s. 207—223); 4) prawa Jadwigi Wylezińskiej żony Stanisława Dobrzelowskiego, do Wiewca, jej śmierć, pogrzeb oraz inwentarz Wiewca, 1602—1629 (s. 225—298). W sumie kodeks zawiera 73 dokumenty z wprowadzeniami do akt, zestawami genealogicznymi i inwentarzem.

Spisany w całości przez o. Staszewskiego w r. 1629 jako tom pierwszy spraw wiewieckich.

Rękopis oprawiony w XVII w. w pergamin. Papier z filigranem lili, prawdopodobnie proveniencji włoskiej; format 300×195 mm; ss. 320, z czego wiele nie zapisanych. Ozdobiony cynobrowymi kartami podziałowymi, rejestami, małymi glosami i wykresami rodzin genealogicznych, unikalnymi pośród wszystkich kopiarzy. Brak odnośników do oryginałów. Spisany jednym duktem w polach cynobrowych marginesów.

Uw. Odpowiednikiem aktowym tego kodeksu są akta luźne AJG 1397.

17

AJG 414. dawna sygn. sub N° 17 et 8°, N° 1B, Fasc. 17 sub lit. R.

Continuatio processus ex parte succ[esso]rum maternor[um] g[enerosi] Stanislai Dobrzelowski super Conv[entum] Cz[ę]stochovien[s]em p[er] ductorum ratione certarum sortium in bon[is] Wiewiec et Wola Wiewiecka, tum et iurium in iisdem bonis per praedict[um] conventum quaesitorum. Tomus secundus.— Inny tytuł na przedniej okładce: *Continuatio processus circa bona Wiewiec et Wola Wiewiecka, tum et iurium in iisdem bonis per Conventum Clari Montis Cz[ę]stochoviensis quaesitorum [i ręką Oborskiego] 1629 notatione legendum hunc*

librum a superioribus et ab aliis partibus et procuratoribus ad informationem capiendam sicut et caeteri libri informatione et extractum sunt legendi.

Zawiera 82 wpisy dokumentów do spraw procesowych dóbr Wiewca i Woli Wiewieckiej z l. 1578—1640. Posiada przy tym trzy grupy aktowe: 1) dotyczy spraw procesowych (s. 5—252); 2) registr sukcesorów tych dóbr (253—258); 3) wpisy akt z lat 90-tych XVI w aż po lata 40-te XVII stulecia (263—352).

Twórcą kodeksu jest o. Florian Abrahamowicz, który rozpoczął spisywanie akt ok. 1637 r. Wpisał 75 dokumentów, w tym 4 informacje (s. 1—234, 251—252, 256—324, 333—335).

Kontynuowali wpisy czterej inni kopiści, i tak: pierwszy, anonimowy skryba, wpisał trzy dokumenty, kończąc pierwszy po Abrahamowiczu i ostatni z kolei, uzupełniony znów przez Abrahamowicza. Objął zasięgiem jedynie r. 1636 (s. 234—252); drugi, anonimowy skryba, dołączył drobne uwagi w genealogii Rokskickich (253—256); trzeci wpisał trzy dokumenty z l. 1367—1640 (322—324, 336—341); wreszcie czwarty dołączył dwa dokumenty z r. 1637 (342—352).

Oprawa rękopisu z poł. XVII w. pergaminowa. Papier posiada 8 typów filigranów, głównie z papierni śląskich i austriackich; format 300×200 mm; ss. 356, z których nie zapisane 1—2, 66—68, 325—332 i 352—356. Kodeks jest ozdobiony cynobrowymi regestami i marginesami.

18

AJG 416, sygn. dawna sub N° 2 i dalej nieczytelna.

Kopariusz do spraw starostwa Kłobucko.

W pierwszej części zawiera drukowane *Constitucie Seymu Walnego [...]* 1652 r (s. 9—115), po czym w 2 części następują wpisy 18 akt z l. 1658—1669 w sprawie przekazania starostwa Paulinom (119—146). W trzeciej części wpisanych zostało 5 inwentarzy z l. 1564—1671 (153—286). W sumie kodeks posiada 23 dokumenty, bez konstytucji.

Założony ok. 1661 r. przez o. Piotra Lasotę. Oprócz niego uzupełniali kodeks dwaj inni kopiści. Stąd należy wyodrębnić partię Lasoty, który wpisał 15 dokumentów i regestów z l. 1658—1671 (s. 119—139, 143—146, 203—280). Anonimowy kontynuator jego dzieła wpisał 6 dokumentów z l. 1668—1669 (140—143). W ostatniej partii włączono 2 oryginały z pieczęciami, sporządzone w kancelarii Skarbu Koronnego w r. 1564 i 1636 (153—199).

Oprawa współczesna z 2 poł. XVII w. w szarą skórę ze ślepymi tłokami. Papier złożony z 4 typów filigranów, także proveniencji austriackiej: format 313×195 mm; ss. 312, z czego wiele nie zapisanych. Wykonany starannie, bez ozdób poza dwiema kartami podtytułowymi, które o. Lasota wykonał minuskułą większą. Pisany bez marginesów, a w części inwentarzowej w polu dwóch marginesów z lewej i prawej strony.

Uw. *Konstytucje Sejmowe* w miejscu przywilejów dla Jasnej Góry posiadają uwierzytelniające pieczęcie — s. 12 (82), 39 (89).

19

AJG 447, dawna sygn. lit. G sub nr 15 et 16.

Kopariusz aktów odnoszących się do wykupna części wsi Laski i Smardze przez Jasną Górę od Krzemieniowskich, Madalińskich, Kochanowskich, Więzkowskich, Sobańskich, Gniazdowskich i Kowalskich.

Zawiera 38 wpisów dokumentów powyższych wsi, w tym przypadkowo jeden wsi Stawki (s. 70—72). Wpisy obejmują lata 1670—1683.

Sporządzony przez anonimowego kopistę ok. 1674 r., prawdopodobnie w kręgu skrybów kancelarii grodzkiej w Wieluniu, która pod każdym dokumentem przyłożyła swoje pieczęcie i podpisy korektorów. W końcowej partii włączono sześć widymatów dwóch nie znanych kopistów. Ich piśmiennictwo można ustalić w ten sposób, że pierwszy kopista wpisał 32 dokumenty z l. 1630—1674 (s. 3—132), pozostali zaś dwaj spisali: pierwszy — widymat z 1678 r. (133), drugi pięć widymatów z 1683 r. (137—154).

Oprawiony w pergamin z fragmentem kancjonału z XV w. Papier niejednolity, posiadający 6 typów filigranów: format 320×202 mm, ss. 158, z czego nie zapisane 1—2, 155—158. Tekst tytułów ozdobiony delikatnymi zgrubieniami, opleciony listkami i kwiatami na tle łamanych linii i ozdobników. Pismo rozrzucone, jednolite, w ostatniej partii niedbałe i bez ozdobników.

20

AJG 552.

Liber monitorum.

Zawiera 158 uwag wizytatorów prowincji o konwentach polskich Paulinów z lat 1682—1770, w tym 61 uwag do 1700 r.

Pisany na bieżąco w l. 1682—1770 przez ówczesnych sekretarzy prowincji, wśród których w partii siedemnastowiecznej można zidentyfikować jedynie o. Waleriana Ożarowskiego (s. 19—61), oraz dwóch anonimów (5—15, 16—17).

Oprawa XVII-wieczna w skórę koloru szarego z ciemnymi tłokami. Papier z filigranami kilku typów; format 305×188 mm; ss. 354 z tym, że od s. 273 znajduje się pozostały druków z 1682 r.

21

AJG 554.

Formulae obediendarum, salutationum et epistolarum variarum, scripsit fr. Dionisius Klękowski.

Zawiera 1053 wpisy różnych wzorów skomponowanych przez autora lub autentycznych dokumentów, listów i przemówień pochodzących z kancelarii papieskiej, królewskiej, biskupów, kanclerzy, szlachty, kurii zakonnej i współbraci. Część wpisów odnotował z zachowaniem datacji i odniesieniem imiennym; w części pozostałej usunął datację, lokalizację i odniesienia personalne. Połowa listów i aktów prawnych z Konwentu Brdowskiego, Pińczowskiego i Beszowskiego ma bezpośrednie powiązanie z samym Klękowskim, który wytworzył je lub otrzymał w okresie swego tam pobytu. Dokumenty obejmują lata 1367—1673; najstarszy dokument odnosi się do przywileju Kazimierza Wielkiego dla m. Krzyżanowic z r. 1367 (s. 274—275).

Rozpoczęty przez o. Klękowskiego ok. 1635 r. i kontynuowany przez niego do 1673. Pisany na żywo, niesystematycznie, stąd wpisy na marginesach i drobnym duktem w celu zmieszczenia możliwie największej tekstu.

Oprawa współczesna w pergamin. Papier posiada 2 typy filigranów, głównie proveniencji austriackiej; format 200×155 mm; ss. 488, bez s. 452—458 opuszczonych w paginacji. Pisany bez ozdób, stylem prostym z małymi zaledwie tytułami.

Uw. Trudne do odczytania dokumenty zarówno świeckie, jak i zakonne nie zostały uwzględnione w zestawie regestów.

22

AJG 567, sygn. dawna sub N° 21 et 22, N° 7, N. 28.

Descriptio processus causae fiscalis inter generosorum Stephanum Bialobrzezski exactorem Palatnatus Cracoviensis et Venerabilem Conventum Clari Montis Częstochoviensis ratione contributionum, pobór dictarum, ex laneis desertis provenient[ibus] diversis in iudicijs subseilliorum Regni agitatae. Per nobilem Petrum Pielecki, instigatorem fisci Pal[atinatus] Cracovien[sis] tanquam plenipotente[m] opera vigilanti ad Archivum Conventus dicata.— Tytuł drugi na okładce *Processus Kłobuckie et aliorum ratione contributionis pobór dictae desertis laneis.*

Zawiera 10 dokumentów z lat 1668—1673 dotyczących wyłącznie sprawy procesowej o należność poborową dla Rzeczypospolitej z łąnów pustych Konwentu Jasnogórskiego.

Skopiował go Piotr Pielecki, poborca skarbowy w drugiej poł. 1674 r. i przekazał ówczesnemu przeorowi Jasnej Góry o. Adamowi Stypulskiemu.

Oprawa XVII w. z grzbietem pergaminowym, okładka papierowa. Papier jednolity z filigranem Lewarta z Kocka; format 300×192 mm; ss. 94.

Na s. 3 tytuł ujęty prostokątną winiętą wykonaną piórką, u góry w owalu wyrysowany raj z Adamem i Ewą, po lewej stronie w owalu postać „Iustitia”, po prawej „Prudentia”. Na dole w owalu nota autorska i dedykacja. Na s. 4 rysunek obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej w owalnym wieńcu z liści akanantu, u dołu krótki epigraf. Na s. 5 przedmowa kopisty i na s. 6 dedykacja przeorowi jasnogórskiemu. Całość utrzymana w jednym kolorze bladej czerni.

23

AJG 574.

Liber in quo erectio, fundationes, privilegia Ecclesiae et Conventu Bessoviensis concessa, de verbo ad verbum ex authenticis pergamenis, iuxta ordinem annorum in sumario positorum, descripta sunt anno D[omini] 1663.

Zawiera wpisy 55 dokumentów z lat 1385—1697, w tym 34 dokumenty samoisne, 9 regestrów, 2 inwentarze dóbr i biblioteki konwentu oraz 1 opis historyczny prebendy beszowskiej.

Rękopis rozpoczęty ok. 1635 r. przez anonimowego kopistę. Kontynuowany był przez sześciu następnych kopistów do pierwszych lat XVIII w. Dukt pisma pozwala na wyróżnienie następujących kopistów: Inicjator kodeksu wpisał 16 kopii z l. 1385—1635 (s. 5—22). drugi kopista w osobie o. Dionizego Kłękowskiego odnotował 4 kopie z l. 1415—1670 (22, 151—192). Pozostali kopiści anonimowi pisali w następującym układzie: pierwszy — 2 dokumenty z l. 1386—1416 (22—25), drugi — 18 kopii z l. 1416—1478 (28—89), trzeci — 6 kopii z l. 1478—1697 (89—103), dwaj pozostali — po 1 dokumencie z poł. XVII w. (183 i 184).

Oprawiony w pergamin koloru żółtego. Papier jednolity z nie rozpoznany filigranem w kształcie koła, trzema różami i syglami w otoku: format 293×196 mm; ss. 208, z których wiele nie zapisanych. Pisany różnymi duktami w ramach czteropolowego marginesu. Trzeci anonimowy skryba ozdobił kodeks piórkowymi znakami notarialnymi i pięknym, czytelnym pismem. Kopiści dokonali w trzech wypadkach powtórki tych samych dokumentów

Uw. Kodeks był własnością o. Hilarego Bobrowskiego, dra teologii.

24

AJG 575.

Liber privilegiorum Monasterii Clari Montis Częstochoviensis et aliorum con-

ventuum Ordinis S. Pauli Primi Eremitae in Polonia et Silesia fundatorum. Fr. Petrus Lasota scripsit (1634)^e.

Zawiera 160 dokumentów z lat 1378—1686 wraz z kilkoma katalogami bibliotek i skarbców ówczesnych konwentów Paulinów w Polsce: jasnogórskiego, krakowskiego, beszowskiego, pińczowskiego, głogowskiego czyli mochowskiego, wieruszowskiego, wielgomłyńskiego, brdowskiego, oporowskiego, częstochowskiego czyli św. Zygmunta, konopnickiego, łączeszyckiego, warszawskiego i topolneńskiego.

Zanicjowany ok. 1672 r. przez o. Piotra Lasotę, ówczesnego sekretarza prowincji i uzupełniony przez dwóch nie znanych kopistów w drugiej poł. XVII w. Dukt pisma pozwala ustalić następujący układ skryptorów. I tak o. Lasota wpisał 156 dokumentów, narzucił całości piękny i czytelny układ, nie uwzględniając dwóch nowych konwentów — w Warszawie i Topolnie, których dokumentację wpisałi pozostali kopiści. Pierwszy z nich włączył 3 dokumenty fundacji Paulinów w Warszawie z l. 1642—1662 (s. 501—520), drugi jeden dokument fundacji w Topolnie z r. 1686 (541—553).

Oprawiony w XVII w. w pergamin koloru zielonego, uzupełniony ostatnio nowym grzbietem z szarego płótna; format 285×195 mm, ss. 553, z czego wiele nie zapisanych. Papier z dwoma filigranami nie rozpoznanych typów z symbolami różny w kole i syglami. Kopiarz jest przykładem pięknym pisma i kultury piśmiennictwa aktowego. Wzbogacony skromnym lecz gustownym inicjałem koloru czarnego (s. 3), przejrzystym rozłożeniem kart tytułowych i rozbitych regestów jako tytułów do poszczególnych dokumentów. Dwaj pozostali kopiści starali się naśladować narzuczony styl, co w pełni im się udało poza niedościgłym duktem pisma.

25

AJG 576.

Inseruntur privilegia donationis et foundationis Monasterii Clari Montis Czeszochoviensis. Post donationes villae Konopiska et controversiae.— Tytuł późniejszy na okładce, nadany przez o. Oborskiego *Fundatio C[lar]i M[ontis] Czesz[ochoviensis] y villae Konopiska*.

Zawiera 114 wpisów dokumentów z lat 1382—1627, dotyczących głównych nadań i przywilejów klasztoru od fundacji do czasu procesów o przyjęcie i całkowite użytkowanie dóbr konopiskich.

Twórcą kodeksu jest o. Mikołaj Staszewski, administrator dóbr konopiskich. Zanicjował go 12 III 1622 (s. 97) a ukończył 9 VIII 1627 (449). Oprócz niego odnotowali dokumenty dwaj inni kopiści. Można ustalić, że 1) o. Staszewski wpisał 100 dokumentów z l. 1382—1627 (1—30, 93—456); 2) o. Mikołaj Królik skopiował 13 dokumentów na poszycie włączonym do kodeksu przez o. Staszewskiego lub o. Oborskiego. Obejmują one l. 1578—1584 i dotyczą sporu Konwentu Jasnogórskiego z marszałkiem Mikołajem Wolskim (37—54); 3) o. Abraham Smadecki wpisał akt taksacyjny towarów sporządzony w Lublinie w 1623 r. (71—92). Insert ten jest w kodeksie zupełnie przypadkowy i nie posiada żadnego związku z pozostałymi aktami.

Oprawa kodeksu z 1622 r. w pergamin. Papier ze znakami wodnymi czterech typów, m.in. proveniencji austriackiej i dwu nie rozpoznanych; format 304××200 mm; ss. 468, z czego liczne nie zapisane. Rękopis bogato ilustrowany cynobrem. Kopista ozdobił tekst, tytuły i informacje licznymi wzorami, arabe-

^e Interpolacja późniejsza.

skami. łamanymi liniami, gotyckimi literami i wymyślnymi wzorami. Na szczególną uwagę zasługują zwłaszcza trzy karty tytułowe, z których pierwsza wykonana została w winiecie owalnej z liści akantu (s. 3), druga w winiecie kształtu wstęgi sześciopolowej z liści akantu, kwiatów chabrowych i winogron (97), trzecia w różnobarwnym układzie wykonana majuskułą cynobrową i minuskułą gotycką. Całość poprzedza inicjał barokowy z literą „P” (377). Wszystkie regesty wykonane są minuskułą prostą, w zasadzie cynobrowe. Tekst wpisany w podwójny margines. Dukt jednolity, czytelny wraz z odnośnikami do pozycji archiwalnych.

26

AJG 610, sygn. dawna sub N° et 8vo Nr 3.

Hoc volumen continet in se authenticas et originales commissionum tam regalium, quam officiosarum inter differentias bonorum Conventus Clari Montis Częstochovien[sis] ex una et Wręczyca, Grodzisko, Zakrzew ab altera partibus, transactiones cum sigillis et subscriptionibus officialium propriis. Anno D[omi]ni 1609, 1632, 1635.— Podtytuł na karcie przedniej ręką Oborskiego *Commissio gr[anicia]lis 1-ma villarum Con[ven]tus C[lar]i Montis Częstoch[oviensis] 1609.*

Zawiera trzy samoistne akty oryginalne, połączone w jeden fascykuł oraz 4 regesty o. Oborskiego jako redaktora całości. Obejmuje w ten sposób lata 1609—1643, a dotyczy podziału granic wsi wyżej wymienionych.

Poszczególne posyty aktowe powstały współcześnie zaistniałym sprawom. Scalenia dokonał niewątpliwie o. Bernard Oborski, który zregestował in dorso wszystkie akta tego fascykułu i wniósł nadto 4 nowe regesty, a na s. 36 podpisał się własnoręcznie. Czas powstania scalonego kodeksu należy określić na r. 1643.

Oprawa z poł. XVII w. w żółty pergamin, na którym wypisany jest podwójny tytuł. Papier z czterema typami filigranów, m.in. dwugłowego orła, dalsze nie rozpoznane; format 288×198 mm; ss. 74.

27

AJG 711, dawna sygn. N° 25, sub N° 7 et 8, N. 7.

Originale commissionis granatier[um] in[te]r Częstochowa, Dźbów, Rększkowice ex una et Częstochówka, Kawodrza, Babibór, Konopiska ac [par]tibus ex altera. Anno 1643.

Zawiera 1 akt komisji granicznej między wymienionymi wsiami, zredagowany przez o. Bernarda Oborskiego 20 IV 1643 r. na polach Borowisk, podpisany tegoż dnia.

Oprawiony w ostatnich latach XX w w półpłótno; format 314×206 mm, ss. 30.

Pisany jedną ręką przez o. Oborskiego, podpisany przez siedmiu świadków, obwarowany siedmioma pieczęciami. Na s. 2 podpis Oborskiego.

28

AJG 793.

Facultates paenitentiaris apostolicis Clari Montis Częstochoviensis ab Urbano VIII papa per communicationem facultatum paenitentiariorum apostolicorum S.D. Lauretanae.

Zawiera 2 przywileje spowiednicze dla Zakonu i Sanktuarium Jasnogórskiego z lat 1625—1636 oraz informator dla spowiedników.

Spisany przez anonimowego kopistę w końcu XVII lub na początku XVIII w.

Oprawny w brązową skórę w XVIII w.; format 180×142 mm; ss. 84. Pismo jednolite bez ozdób.

Należał do biblioteki w Łęczeszycach. Później był własnością o. Pafnucego Olbińskiego (s. 16—48).

29

AJG 794.

Tytuł jak w rękopisie wyżej.

Treść jak wyżej.

Przepisał go o. Fryderyk Anczy przed 1700 r.

Oprawny w skórę brązową; format 183×149 mm. ss. 48.

30

AJG 795.

Regula s. Augustini, constitutiones Ordinis, expositio regulae b. Augustini.

Zawiera 5 kopii podstawowych aktów prawnych i konstytucyjnych życia zakonnego Paulinów oraz brewe pap. Grzegorza XIII z 1577 r. do kleru polskiego (s. 185—187).

Spisany został w 1598 r. (s. 171) przez anonimowego skrybę, który podpisał się inicjałami „F.I.B.” (33), co należy prawdopodobnie rozwiązać jako frater Jacobus Bescius, nie zaś Jan Borkowski, jak proponuje K. Kaczmarczyk w zredagowanym przez siebie katalogu archiwalnym¹, albowiem o. Borkowski nosił imię Sebastian. Kopista spisał dokumenty na s. 27—171. Nie znany kontynuator kodeksu odnotował jeden dokument — Grzegorza XIII (185—187).

Oprawa rękopisu z końca XVI w. w pergamin koloru białego; format 192×165 mm, papier z dwoma typami filigranów, z których jeden z herbem topór z Krzeszowic; ss. 206, w tym liczne nie zapisane. Ozdobiony nieudolnymi inicjałami, tytułami i liniami marginalnymi. Całość pisana starannie. Natomiast współtwórca kodeksu wpisał swój dokument z pominięciem linii.

31

AJG 805, sygn. dawna № lmo, poprawiona na N 3-tio.

Actio inter Conventum Clari Montis Czeszochoviensis et ill[ust]rem d[omi]nu[m] Nicolaum de Podhaicze Wolski, supremum Regni marschalcum et Krzepicen[sem], Olsztinemsemque cap[it]aneum, ratione disiectionis scopulorum a[nn]o D[omini] 1610 incepta et sequentibus continuata (scilicet anno 1643)^f. — Na s. 1 inny tytuł: *Processus inter Conventum CMC et illustrem dominum Wolski maresc[h]alcum R[egni], capitaneum Krzepicensem et Olsztynensem.*

Zawiera 76 kopii aktów procesowych z lat 1609—1635.

Zacząty przez o. Mikołaja Wręczyckiego ok. 1635 r. Wpisał on do kodeksu 68 dokumentów z l. 1609—1635 (k. 1—179). Inny, anonimowy kopista, dokończył spisywania, wnosząc do niego 8 dokumentów z 1635 r. (180—201).

Oprawa nowa w półpłótno. Papier z dwoma typami filigranów; format 338×210 mm; ss. 216, w tym nie zapisane 202—216. Ozdobiony pseudogotyckimi, cynobrowymi regestami w części pierwszej, w drugiej zaś zbarokizowanymi.

Uw. Odpowiednikiem aktowym tego kodeksu są oryginały AJG 1169. Są tam ciekawe noty o. Staszewskiego, wskazujące na zależność kopisty od jego wskazówek (357—360, 361, 349—351).

¹ Por. Katalog AJG pod powyższą sygn.

^f Interpolacja późniejsza.

32

AJG 809, dawna sygn. sub Nr 17 et 18, N. 14.

Memoriale causarum Conventus Clari Montis Częstochoviensis tam in iudicio Tribunalis Petricoviensis, Lublinensis, quam alibi exortarum.— Późniejszy tytuł. *Status causarum Częstochówki, Wiewca, Lasek, Smarzów occasione originis haereditatis et granicierum.*

Zawiera streszczenia lub omówienia spraw procesowych o granice Częstochówki, Wiewca, Lasek, Smarzów i Kawodrzy. Informuje na bieżąco o stanie faktycznym prowadzonych procesów przez Konwent Jasnogórski i Wieruszowski, odnosząc uzupełnienia do innych kopiarzy. Początek informacji obejmuje lata 30-te XVII stulecia.

Zainicjowany został ok. 1630 r. przez o. Mikołaja Staszewskiego, który omówił blisko 30 akcji procesowych (s. 3—55). Wpisy kontynuował o. Florian Abrahamowicz (56—61).

Oprawa nowa w półpłótno; format 320×205 mm; papier z 4 znakami wodnymi. dwa z trąbką i lilią, pochodzenia włoskiego, dwa pozostałe nie rozpoznane, ss. 64, z czego nie zapisane 2, 62—64. Rękopis bez ozdób, mało czytelny i mało przejrzysty z powodu ogólnikowego zaszyfrowania treści oraz rozbicia odpowiedników do oryginałów w czasie ostatniego porządkowania archiwum.

33

AJG 899, dawna sygn. biblioteczna VI A 4, theca 4.

Regula s. Augustini.

Zawiera regułę, konstytucje Zakonu, formułę abszolucji i 10 kopii przywilejów wystawionych dla Zakonu w latach 1622—1626.

Zapoczątkowany został ok. 1593 r. prawdopodobnie przez o. Szymona Mieleckiego z kodeksu Wacława Żydka (s. 3—95), a uzupełniony przez o. Piotra Lasotę w 1626 r. (96—104).

Oprawa z 1593 r. w deski powleczone skórą cielęcą, z tłokami symboli 4 ewangelistów. Na okładce przedniej wytłoczona plakieta ze sceną Ukrzyżowania i napisem. Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini Tuo da gloriam 1589. U góry i dołu wytłoczony został tytuł dzieła: Regula sancti Augustini. Na tylnej okładce owalna plakieta z wyobrazeniem Dawida i data 1593. Okładki skute klamrami mosiężnymi; format 360×240 mm; rękopis pergaminowy; ss. 104.

Uw. Na wewnętrznej przedniej okładce papierowej (s. 1) znajduje się siedemnastowieczny spis rubryk reguły i konstytucji.

34

AJG 1172, dawna sygn. XV C 18 th. 9, oraz na s. 2: 6082.

Inventarium omnium et singulorum privilegiorum litterarum et monumentorum quaecunq[ue] in Archivio Regio Arcis Cracovien[sis] continentur Confectum mandato et ex commissione Sacrae Regiae M[ajestatis] per venerabiles Stanislaum Lubieński Gnesnen[sem] et Mathiam Lubieński Lencicien[sem] praepositos. eiusdem M[ajestatis] secretario anno D[omi]ni MDCXIII.

Zawiera regesty Archiwum Koronnego.

Spisany w r. 1613 przez jednego kopistę.

Oprawa z XVII w., powleczona cienką, białą skórą, papier posiada 4 gatunki filigranów, opisanych u Kaczmarczyka; format 29×20 cm; kk. 264.

Uw. Omawia go K. Kaczmarczyk: *Egzemplarz częstochowski inwentarza.*

35

AJG 1667

Regula, constitutio, statuta et decreta Ordinis S. Pauli I Eremitae.

Zawiera indeks tomu, regułę św. Augustyna, konstytucje z 1391 i 1616 r., aprobatę przywilejów z 1624, przywileje Zakonu z lat 1590—1624, komentarze do konstytucji i artykuły dla polskiej prowincji z 1606—1672.

Założony w pocz. XVII w. przez anonimowego kopistę² i kontynuowany do 1672 r. Dukt pisma pozwala wyróżnić: anonimowego twórcę, który wpisał 5 pierwszych dokumentów (s. 1—137, 183—187, 190—192), pismo o. Dionizego Kłękowskiego, wprowadzającego trzy dokumenty z l. 1590—1624 (137—144), wreszcie dwóch anonimowych skrybów, którzy wpisali osiem dalszych przywilejów i komentarzy do reguł zakonnych z l. 1606—1624 (147—181, 195).

Oprawiony w pergamin koloru żółtego z nieczytelnym napisem na przedniej okładce. Papier posiada co najmniej 3 gatunki filigranów, trudnych do rozpoznania ze względu na zszycie w miejscach znaków; format 180×155 mm; ss. 200, z czego liczne nie zapisane. Rps ozdobiony licznymi cynobrowymi regestami i takimiz inicjałami, a nawet interpunkcjami.

36

AJG 2094.

Liber actorum sacrarum Archi-confraternitatum^g et Confraternitatum Ecclesiae Claromontanae restauratus, nec non inventarium rerum et supellectilis ad confraternitates pertinentis iussu reverendi in Christo patris Paphnutii Olbińskiego sacristiani et promotoris protunc actualis, obsequio fratris Basilii Kłodzińskiego servitoris eius, in confraternitatibus in suum ordinem debitum. Redactum anno Domini 1740, die 20 septembris.

Zawiera 26 przywilejów papieskich dla Bractwa Różańcowego w ogólności i 3 dla jasnogórskiego w szczególności. Podaje instrukcje o sposobie odmawiania różańca, załącza hymny, modlitwy, wykaz braci i sióstr różańcowych od 6 I 1618 do 1629 r., sposób przyjmowania do bractwa i testamenty bractwne.

Spisany został przez o. Gołdonowskiego w pocz. XVII stulecia. Scalenie tekstów jest zasługą o. Bazylego Kłodzińskiego w poł. XVIII w.

Oprawa z poł. XVIII w. w skórę brudną. Papier z 3 typami znaków wodnych, m. in. dwugłowego orła, pozostałe nie rozpoznane; format 307×190 mm; ss. 7—133. Pismo kopisty nieczytelne i niejednolite, znać różnice czasu i nastroje kopisty. Na s. 93 o. Gołdonowski skorzystał z pomocy, prawdopodobnie o. Staszewskiego, który wykonał mu ozdobną kartę w dwubarwnej wersji i gotycko-barokowym stylu.

37

AJG 2096.

Miraculorum B[eatae] V[irginis] Monasterii Częstochoviensis tomus primus.

Zawiera opisy historyczne o translacji ciała św. Pawła Pustelnika, o początkach Zakonu, epizody z życia Klasztoru Jasnogórskiego, 57 kopii dokumentów zakonnych i jasnogórskich z lat 1382—1668 i wreszcie ok. 1400 opisów uważanych w opinii współczesnej za cudowne lub przynajmniej znamienne w dziejach opieki Matki Bożej nad klasztorem. Opisy te sięgają od poł. XVI do pierwszych lat XVIII w.

² Kopista ten jest autorem Katalogu Biblioteki Jasnogórskiej z 1614 r. (AJG 767).

^g or.: Confraternitatum.

Według inskrypcji na tylnej okładce należy przyjąć, że kodeks powstał w 1591 r. z inicjatywy prowincjała Marcina z Lubnicy. Pierwszą część przeznaczono na księgę akt historycznych, drugą zaś na „*liber miraculorum*”. Pierwsze dukty pisma przeplatają się zamiennie w partii pierwszej i drugiej. W partii pierwszej występuje 18 kopistów, w partii drugiej mirakulów co najmniej 25-ciu. Interesująca nas tutaj jedynie partia pierwsza pozwala ustalić następujących kopistów lub kopie anonimowych autorów. 1) anonimowy twórca kodeksu wpisał doń 7 dokumentów narracyjnych i aktowych z XIV i XV stulecia (k. 1—3v, 13v—15v); 2) o. Szymon Mielecki wpisał 18 dokumentów z l. 1425—1628 (3—4, 8v—14v, 16—18, 52—52v) oraz 72 cuda (63—84); 3) z dwu anonimowych kopistów pierwszy wpisał 2 dokumenty, drugi jeden — oba z l. 1382—1608 (4v—8, 18v), 4) o. Dionizy Klękowski wpisał 5 dokumentów z l. 1565—1643 (19, 21—27v), 5) o. Mikołaj Staszewski wpisał 1 dokument z 1609 r. i opis mauzoleum Denhofów z 1645 (19v—20v, 55—55v) oraz 118 cudów (103v—133v)³; 6) o. Grzegorz Terecy wpisał 3 dokumenty z l. 1630—1649 (28, 29—30v, 54, 56) i 32 cuda (181—195), 7) z dwóch anonimowych skryptorów pierwszy podał 2 dokumenty z 1652—1653, drugi 3 dokumenty z r. 1657—1668 (31—32, 34v—35); 8) o. Piotr Lasota wpisał 4 dokumenty z l. 1658—1683 (32—34, 35—35v); 9) z czterech anonimów pierwszy włączył jeden opis kronikarski z 1703 r., drugi 2 dokumenty z l. 1639—1643, trzeci dwie relacje z 1676 i czwarty jeden dokument z 1593 (36—36v, 38v—39, 39v—51v); 10) o. Andrzej Gołdonowski wpisał 2 dokumenty z r. 1628 (53—54); 11) o. Innocenty Polorski, który oprócz licznych ilustracji farbami wodnymi, dokonał w tej partii kilka zdawkowych opisów historycznych na marginesach i w miejscach wolnych (28v—58v), a w części mirakulów — kilkadziesiąt opisów historycznych i cudownych do lat dziesiątych XVIII w. (75, 177, 178v—181, 206—221, 230—266, 270—278, 279, 317). Z pozostałych kopistów drugiej części kodeksu, oprócz wyżej podanych, wybija się specjalnie o. Adam Zawada, piszący na k. 153—163v, 166—176v, 182—184.

Kodeks został oprawiony w 1591 r. w deski powleczone skórą ze ślepymi tłokami. Na przedniej okładce wyciśnięta jest w owalu postać Wniebowziętej Matki Boskiej oraz dwudziałowy napis: *tomus primus miraculorum B.V. monasterii etc.* Na okładce tylnej w takim samym owalu wyciśnięta jest adoracja krzyża i dwudziałowy napis: *F. Martinus Lubnicensis, prior provincialis, A.D. 1591*; papier w pierwszej części z filigranem koła i inskrypcją w otoku; format 302×187 mm; kk. 325 z wieloma nie zapisanymi. Całość utrzymana w różnym stylu pisma, czytelności i chronologii. Wypisy i rysunki o. Pokorskiego zaciemniły obraz narzucony przez twórców.

Uw. Partia mirakulów nie wchodzi w zakres rejestrów II części mej pracy. Cuda zostały omówione w pracy A. Zyskowskiej: *Jasnogórskie „miracula”*.

38

AJG 2738, sygn. dawna bibl. VI A 19, th. 9.

Liber catenatus.

Zawiera dokumenty prawodawstwa Zakonu Paulinów: regułę św. Augustyna i jej komentarze, zestaw pierwszych kapituł, konstytucje z 1512 r., absolucje z win i kopie łask Stolicy Apostolskiej z lat 1513—1574.

³ U dołu k. 103v br. Damian Nowak zrobił uwagę, że cuda te spisał o. Gaspar Biedrzychow-ski, co jest oczywistą pomyłką, skoro dobrze znamy dukt pisma Staszewskiego, ustalonego autora tych zapisów.

Rękopis został sporządzony w 1512 r. przez Wacława Żydka z Ziemi św (k. 1—68v). Kontynuowany był przez 3 skrybów na k. 69—116, 122—122v, wśród których wybijają się prawdopodobny dukt ręki o. Mieleckiego na k. 1—2 nlb. i na 118—121v.

Oprawiony w deski dębowe powleczone skórą, zniszczoną z obu stron okładką od grzbietu. Na przedniej okładce wyciśnięty tytuł: Regula [S. AUGUSTI]NI A.D. [MD]XC. W centralnym owalu wytłoczony jest Chrystus na krzyżu, a obok Matka Boża i Maria Magdalena oraz napis: Christus factus est — pro nobis obediens usque ad mortem — mortem autem crucis, PHJ. Na obu okładkach, nad owalem dziewięć scen: Zwiastowanie, Ukrzyżowanie, Zmartwychwstanie, Zesłanie Ducha Św. Pod każdą sceną odpowiedni napis. Dalej od środka małe owalne medaliony z głowami 19 humanistów na tle ozdób roślinnych. Na okładce tylnej półalegoryczne postacie niewieście z podpisem. Lucre[tia], Iusti[tia], Prud[entia], Svavit[as] i dalej jak na przedniej, którą zdobi na górze wyciśnięty napis. Me hac veste contextit Martinus Lubnicensis, będący prowincjałem w l. 1590—1591. Na czterech rogach obu okładek zachowały się trzy mosiężne okucia. Obie okładki spięte żelaznym łańcuchem długości 44 cm. Oprawa ta jest niewątpliwie oprawą wtórną, o czym mówią obcięte inicjały.

Ozdobiony jest licznymi inicjałami i znakami interpunkcyjnymi, prawdopodobnie ręką Macieja z Drohiczyzna. Posiada 3 barwne inicjały figuralne do tekstów (k. 1, 11v, 69), cztery inicjały literowe do podrzędnych spraw, złożone z początkowych liter tekstu (7, 12v, 90) i wreszcie późniejszy już inicjał, wykonany po 1574 r. w barokowej floraturze liści w czarnym kolorze (118). Posiada również drobne zdobienia inicjałów przy akapitach, po kilka na jednej stronie; natomiast w litanii do WW. Świętych kopista wzbogacił dwoma kolorami każde wezwanie odrębnie (52v—54). Strony inicjujące poszczególną problematykę ozdobił nadto liśćmi akantu w ułożeniu raz górnym, gdzie indziej dolnym lub na całej karcie. Kolorystyka inicjałów i zdobień utrzymana została w spokojnych barwach, dużo zieleni, czerwieni, brązu, cynobru i niewiele złota.

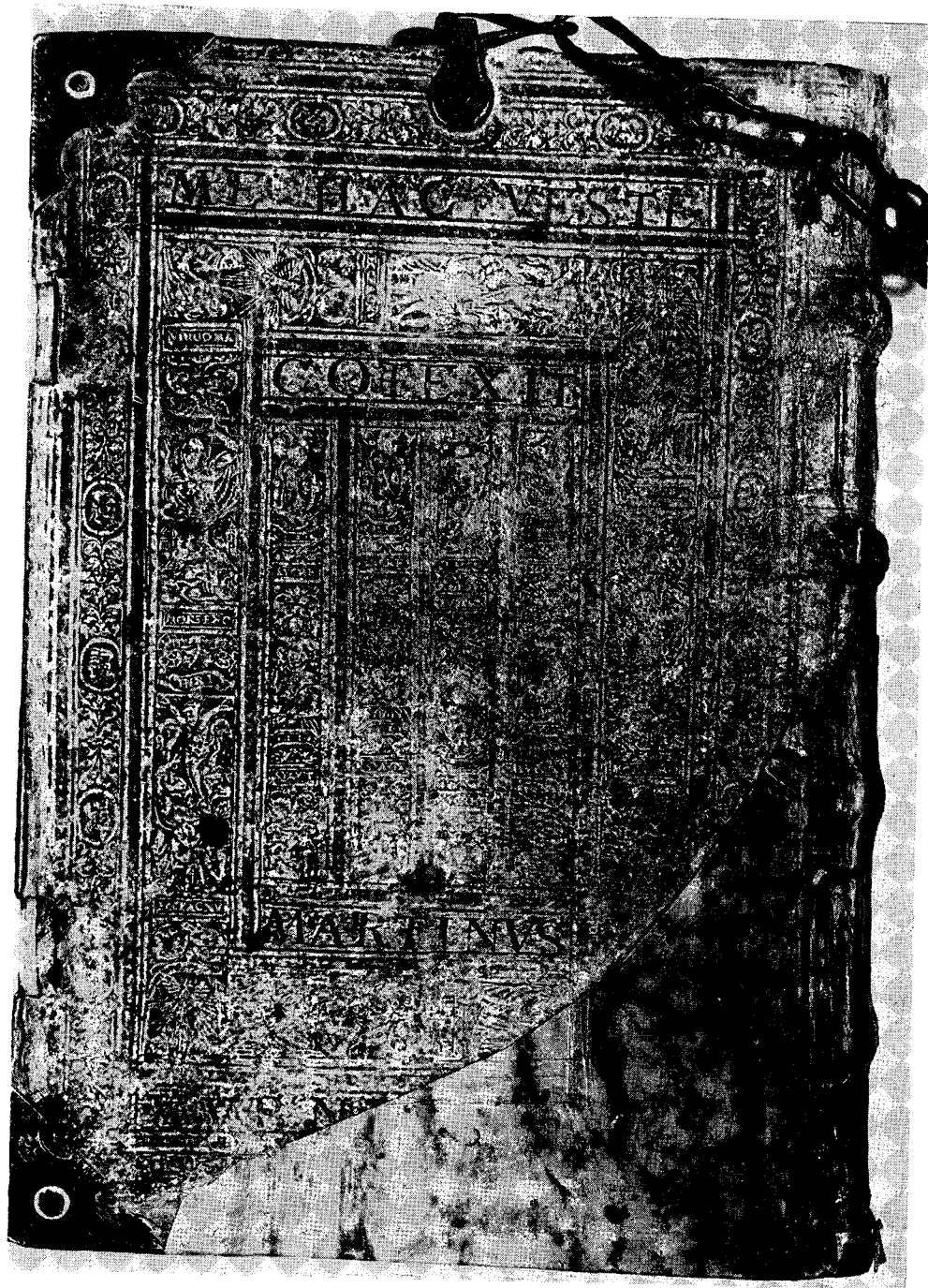
39

AJG 2917, sygn. dawna 6537.

Liber [Conventus Bessoviensis] in quo inseruntur causae et lites inter conventum et quasvis extraneas personas intercedentes, cum decretis et processibus forensibus.

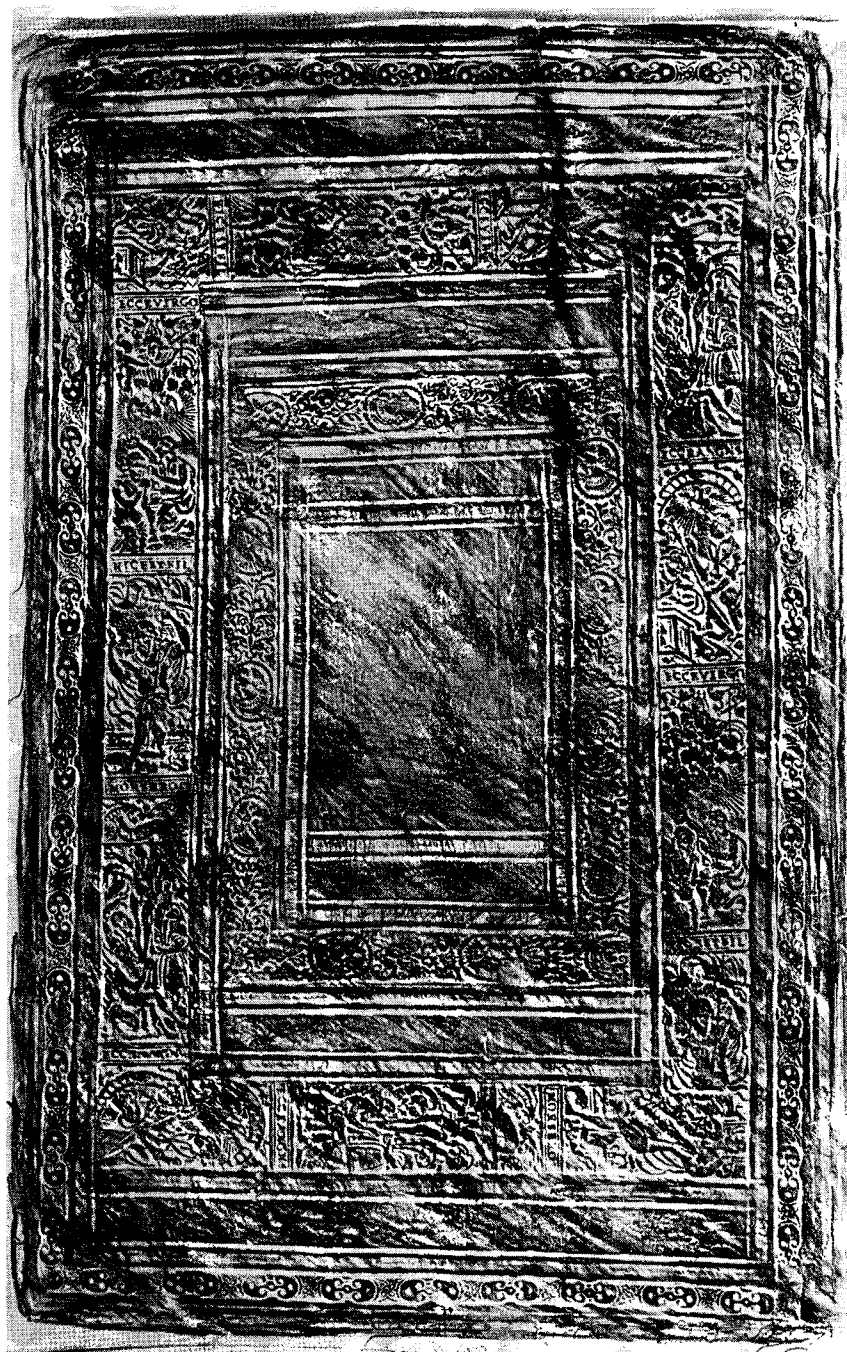
Zawiera 166 dokumentów i 204 regesty z lat 1386—1714.

Zapoczątkowany prawdopodobnie przez o. Aleksandra Rzeckiego, przeora beszowskiego w latach trzydziestych XVII w. W całości dzieła daje się wyróżnić ośmiu kopistów. 1) o. Aleksander Rzecki zainicjował tytuły do 27 spraw procesowych o dziesięciny z l. 1429—1630, włączając zarazem podstawowe wiadomości o werdyktach sądowych (s. 179—184, 186—197, 215—221); 2) o. Melchior Liowicz spisał dwa akty i 8 regestów z l. 1625—1630 (175—178, 195, 197, 199, 205, 215—216); 3) o. Dionizy Klękowski skopiował 145 dokumentów i 42 regesty z l. 1602—1673 (1—70, 95—116, 139—174, 204, 206—208, 210, 223—250, 269—280, 282—316, 320); 4) z pięciu anonimowych kopistów pierwszy spisał 4 akta spraw zakonnych z l. 1640—1646 (71—72, 89—94), drugi odnotował 4 akta o sprawach organizacyjnych konwentu i pozew sądowy z l. 1644—1673 (73—74, 79—87, 316—318), trzeci odnotował kontrakt dziesięciny z 1676 r. (118—119), czwarty

3. Liber catenatus, okładka tylna. AJG 2738

Foto L. Jurkowski

4. Jasnogórski typ oprawy książek. AJG 2917

Foto L. Jurkowski

wpisał 3 dokumenty z 1714 (121—130), wreszcie ostatni zakończył wpisy włączeniem pięciu dokumentów z l. 1625—1670 (321—327).

Oprawiony w brunatną skórę ze ślepyimi tłokami i barokowymi emblematami na karcie tylnej. Papier z jednym typem filigranu, oznaczony symbolem lilii, format 31×19,7 cm; ss. 332.

Tekst ozdobiony skromnymi tytułami w partii Kłękowskiego; w partiach rejestowych pismo wykonano jednym ciągiem w ramach marginalnych linii.

Uw. Rękopis należał do Archiwum Byszowskiego od r. 1639, o czym informuje naklejka na przedniej okładce.

40

AJG 2996.

Inseruntur privilegia, fundationes, erectiones, iura et anfractus litium Conventus nostri Pińczoviensis et ecclesiae eiusdem parochialis, nec non fraternitatum et aliorum divinorum officiorum ibidem erectorum. Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo octavo, in mense sacri eiusdem presbyterum indignum manu propria.— Tytuł późniejszy: *IHS. Liber Conventus Pińczoviensis Ordinis Sacri Sancti Pauli Prima Eremitae. Tomus primus.*

Zawiera 112 wpisów dokumentów i jeden spis rzeczy. Obejmuje wszystkie akta historyczne od czasu fundacji konwentu, poprzez trudności rewindykacji kościoła i klasztoru z rąk kalwinów i sprawy procesowe do 1680 r.

Zainicjował kodeks o. Mikołaj Staszewski, kończąc swą partię w lutym 1629 r. Dukt pisma pozwala ustalić, że 1) o. Staszewski włączył 53 dokumenty z l. 1431—1635 i spisał je na s. 9—109, 111—163; 2) o. Dionizy Kłękowski skopiował 40 dokumentów z l. 1525—1640 i wystylizował nową kartę tytułową przed kartą Staszewskiego (5, 166—190, 199—228, 254—256), 3) następnii kopiści anonimowi w liczbie siedmiu spisali 18 dokumentów z l. 1537—1680 (110, 164—165, 191—198, 229—247).

Oprawiony w brązową skórę z poł. XVIII w.⁴, format 275×175 mm; papier z filigranami dwugłowego orla w podwójnej wersji i jeden nie rozszyfrowany ze znakiem głowy konia w owalu; ss. 256, w tym liczne nie zapisane.

W partii o. Staszewskiego są rejesty cynobrowe i noty wyjaśniające jako rejesty. Dukt pisma czytelny, układ przejrzysty z odnośnikami do oryginałów. Naśladował go po części o. Kłękowski, który stosował czarny tusz, rejesty urozmaicał minuskułą i majuskułą, zachował również odsyłacze do oryginałów.

41

ZNiO 3607 II, fotokopia AJG 2953.

Origo igitur venerandae Imaginis Beatae Mariae Virgins, quae Claro et amoeno Monte Regni Poloniae Częstochowa nuncupato in magna veneratione habetur; antiqua relatio graeci ritus hominum, qui se novisse annales historias Graecorum et Galatorum, praetendebant ad nostram usque aetatem ita tradita est. Auctore Nicolao Lanckoroński.

Zawiera znaną dzisiaj wersję historii Obrazu Częstochowskiego z pochodzenia wschodniego, aż do momentu sprowadzenia go do Częstochowy.

Skopiowany prawdopodobnie przez o. Piotra Lasotę⁵ w poł. XVII w. Dukt

⁴ K. Kaczmareczyk przed ostatnią oprawą widział na okładce datę roczną 1765 i nazwisko o. Ksawerego Rottera. Dzisiaj danych tych brak. Por. karta katalogowa w AJG.

⁵ S. K. Szafraniec jako kopistę przyjmuje dość ostrożnie o. Staszewskiego (*Jasna Góra, Studium* s. 22 przyp. 52), jednak po wspólnej konfrontacji skłania się na korzyść o. Lasoty.

jego pisma pokrywa się wyraźnie m.in. z AJG 2096 k. 165—166. Skopiowany został z oryginału darowanego Jasnej Górze. Ok. 1903 r. znalazł się w sprzedaży antykwarycznej Kazimierza Gieyszтора we Lwowie i wtedy zakupiony został przez Bibliotekę Ossolineum⁶.

Oprawa płócienna z XVII w.; format 287×176 mm; kk. 11. Ozdobiony cynobrem i sześcioma miniaturami, spośród których pierwsza przedstawia króla Zygmunta I, któremu Lanckoroński wręcza oryginał historii. Postać króla wyakcentowana została emblematem władzy królewskiej i godłem orła nad tronem, zaś ofiarodawca herbem Zadora, umieszczonym tuż pod jego nogami. Kopista wykazał wiele kunsztu artystycznego w ujęciu tematu, podkreślając złożenia detali tła i emblematów władzy. Półcienie rozbił czerwienią, kolorem niebieskim, szarym i zielonym. Pozostałe pięć ilustracji podłużnego kształtu (k. 2, 4, 5, 8, 10v) pokazują spisywanie Ewangelii przez św. Łukasza, wierzch stołu nazaretańskiego, pozowanie Matki Boskiej przed malarzem, przewiezienie obrazu do Częstochowy i napad rabusiów. Wyraźnie zróżnicowana kolorystyka pokazuje raz półcienie i tło fioletu, kiedy indziej tło szare, złoczone, żółte, zielone lub blade.

§ B. OPIS SZATY ZEWNĘTRZNEJ I WEWNĘTRZNEJ

1. OPRAWA

Kodeksy paulińskich kopiarzy cechuje kilka odrębnych typów okładek z różnych okresów czasu i zamożności domów. Dla omówienia jakości owych opraw posługuje się pewnymi określeniami, które w literaturze fachowej nabrały już pełnego obywatelstwa. Z nazewnictwa technicznego mogą włączyć tutaj jedynie tzw. oprawy klasztorne: gotyckie, renesansowe i wreszcie — co będzie nieśmiałą nowością — jasnogórskie oprawy renesansowe, które w zasobie częstochowskiego księgozbioru znalazły się w dość dużej liczbie.

Typ pierwszy — oprawy klasztorne. Odznaczają się w naszych średniowiecznych kodeksach wyjątkowo masywną robotą, w których karty włączone zostały w grube dębowe deski, powleczone skórą w całości lub w części, np. w rękopisie AJG II 34 i II 43. Najstarsze kodeksy z zewnętrznej strony nie posiadają żadnych znaków i tłoków poza narożnymi okuciami, kilkoma guzami i klamrami do zapinania. Oprawione były najczęściej w skórę koloru białego, późniejsze posiadają już brązową i ciemną.

Według tego typu oprawiono prawie wszystkie najstarsze rękopisy do końca XV w. Nawiązali do niego siedemnastowieczni introligatorzy, niewątpliwie w warsztacie jasnogórskim, w którym powlekali okładki początkowo białą skórą, później w białym pergaminie i wreszcie w pergaminie koloru zielonego, żółtego i znów w skórę, ale już w wydaniu barokowym. Również w XVII w. ten typ opraw wygląda w ten sposób, że okładki wzmacniali grubą deseczką, później zastępowali ją grubym kartonem, który powlekano z kolei pergaminem lub papierem. W tym drugim, mniej trwałym wydaniu, oprawiono prawie wszystkie kopiarze dokumentów Staszewskiego, Klękowskiego, Lasoty i innych, o których powiemy na innym miejscu. W uboższym stylu oprawiali paulini krakowscy, których rękopisy prawie w komplecie powlekano na grzbiecie pergaminem, zaś samą okładkę zwykłym papierem. Do jasnogórskiego stylu nawią-

⁶ *Biblioteka Jasnogórska*. „Tydzień”. R. 11. 1903 nr 43 s. 339.

zuje jedynie kodeks Walentego Odymalskiego, będący niegdyś własnością biblioteki na Skałce¹

Druga grupa — opraw gotyckich występuje w kodeksach średniowiecznych i renesansowych we wzajemnym powiązaniu, np. w kodeksie konfraterni z 1517 r.² Ten typ opraw, mimo wszystko, zachodzi nielicznie i odnosi się głównie do rękopisów teologicznych, im pokrewnych oraz licznych dzieł bibliotecznycych.

Typ trzeci — renesansowy reprezentowany jest dość licznie w kodeksach rękopiśmiennych i bibliotecznycych, głównie na Jasnej Górze. Powtarza się w nich często brunatny kolor skóry, na której zostały odbite radełkowe tłoiki ułożone w kształcie prostokątnej ramki, podzielone na małe segmenty, jak w rękopisie z 1458 r. (AJG II 38). Inne obwiedzione są wstęgami arabesków i plecionek z dodaniem ornamentów wewnątrz ramki, które uzupełniają zarazem puste pola wokół plakiety, powtarzanej w naszych kodeksach po kilka razy w różnych zestawach. Kodeksy częstochowskie z pocz. XVI w. cechuje dość często styl radełka figuralnego, złożonego z małych kasetoników, tworzących ramkę podłużnie lub poprzecznie, przegrodzonych filetowymi ciągami. Pojedyncze segmenty radełka symbolizują cnoty ewangeliczne, np. w rękopisie AJG III 23, lub plecionki wstęgowe w AJG II 51, czy wreszcie znaki arabeskowe w ADW 186 na grzbiecie.

Okładki omawianego okresu otrzymały sygnowanie tytułów, a także rok założenia, np. w AJG 798 introligator wycisnął gotycką cyfrę 1517 tuż pod barokowym tytułem. System ten stał się wkrótce częstą praktyką i przeszedł z powodzeniem do XVII w., kiedy na skromniejszych lub ubogich nawet okładkach wypisywano złożone lub czarne tytuły. W licznych kopiarzach, które rejestrował o. Oborski, spotkać można nawiązywanie do tej właśnie praktyki sprzed laty.

Grupa czwarta — renesansowy typ opraw jasnogórskich. Próba scharakteryzowania tej grupy wiąże się z dużym ryzykiem, albowiem przypisywanie odrębności introligatorskiej jedynie na podstawie szeregu kodeksów jest problematyczne, ale nagromadzony przez mnie materiał uważam za obowiązek przynajmniej omówić i wnioski zasygnalizować.

Jest prawdą, że w źródłach nie posiadamy ani jednego pewnego przekazu o pracowni introligatorskiej na Jasnej Górze aż do czasu założenia drukarni. Siedemnastowieczne księgi rachunkowe wspominają jednak dość często o oprawach różnych książek na użytek członków konwentu³, a w jednym wypadku, pod datą 6 X 1644 r. znajduje się zapis o wydatku 4 złp z powodu „Carcer Galliate V.P. Marcyna introligatora na bibliotece”⁴. O co tu chodzi, trudno zrozumieć. Nie wykluczone jednak, że mowa tu o pracowniku introligatorni, będącym uprzednio na usługach prowincjała Marcina Łubnica, zmarłego w 1600 r., o którego pracach powiemy nieco niżej. Ten kłopotliwy brak przekazów źródłowych zdają się na szczęście uzupełniać liczne przykłady typowych tutaj opraw. Pozwalają one zakładać, że własny styl okładek z tymi samymi wzorami i ozdobami rozpoczął się tu w latach 90-tych XVI stulecia i ciągnął się przez cały w. XVII, kiedy zużyte już tłoiki potwierdzać się zdają ciągłość dwóch wariantów radełek i kilkunastu plakiet. Jasnogórskie rękopisy pozwalają nawet na stwierdzenie, że jakkolwiek by nie była ułożona bordiura miejscowych tło-

¹ BUJ 123.

² AJG 798.

³ AJG 34 s. 85, 112, 248, 275, 355.

⁴ AJG 34 s. 204.

ków, narzędzia te nakazują szukać tego samego warsztatu, czy jednak z całą pewnością miejscowego, trudno jeszcze dać wyczerpującą odpowiedź.

Początku nowych opraw szukać należy w kręgu prac kopisty o. Szymona Mieleckiego i prowincjała Marcina z Lubnicy. Pierwszy z nich posiada na swych kodeksach trzy różne typy okładek renesansowych, z których dwie zbliżone są do siebie (AJG II 5 i III 25). Na obu okładkach zastosował introligator spiralną radełkową ramkę z kwiatów, w środku zaś te same plakiety, które powtórzone zostały w późniejszych kodeksach. Dodano również osygnowanie tytułu, datę, imię prowincjała Marcina, a u dołu sygły twórcy kodeksu o. Mieleckiego — „F.S.M.”. Drugi i właściwy typ okładki występuje na kodeksach, na których wprawdzie widać wpływ o. Mieleckiego, lecz inicjatorem ich był zapewne prowincjał Lubnic, skoro aż trzy razy na oprawach sygnowano jego nazwisko. Pierwszym jego egzemplarzem, na którym introligator przekazał, że „hac me veste contextit”, jest *Liber catenatus* (AJG 2738), przeoprawiony z innych okładek, o czym świadczyć się zdają obcięte ozdoby. Drugim z kolei był *Liber miraculorum*, a trzecim *Collectarium Romanum* Mieleckiego. Powstały one, jak podaje znaczone metryka na wszystkich trzech oprawach, w latach 1590—1591.

Oprawa *Liber miraculorum* pozostaje wprawdzie poza granicami wzoru jasnogórskiego, ale analogie plakiety z pierwszej okładki widzimy również w egzemplarzu bibliotecznym o sygn. VI B 8. Oczywiście analogii bez trudu dopatrujemy się także na drugiej okładce rękopisu AJG II 5.

Na czym polega odrębność opraw wspomnianych dwóch kodeksów? Rozpoczęte omówienie od najstarszego bodajże rękopisu kopiażowego, zwanego katenatem, przy czym o różnicach w innych kodeksach powiem w formie uzupełnień.

Otóż w jasnogórskim katenacie, na przedniej podniszczonej okładce, wyłoczona jest owalna plakieta ze sceną Ukrzyżowania i napisem wyjętym z listu św. Pawła do Filipian 2,7—8 *Christus factus est pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. PHI*⁵. Z boku otacza ją potrójny rząd filetowych linii oraz dwie kolumny radełek ze scenami: Zwiastowania z napisem *Ecce Virgo. Chrztu św. Janaz* tekstem. *Hic est Fil[ius]*, Ukrzyżowania z napisem *Mors ero*. W drugim zewnętrznym radełku znajduje się wzór 4 głów w typie humanistów. Oba radełka powtórzone zostały w tym samym układzie na tylnej okładce z tą różnicą, że w miejscu owalnej plakiety ułożono kasetonowe cztery ciągi radełek ze scenami póalegorycznych postaci niewieścich i napisami: *Lucre[tia]*, *Iusti[tia]*, *Prud[entia]* i *Suavit[as]*. Okładka jest sygnowana tytułem rękopisu i imieniem protektora, który przy wielkim zniszczeniu można zrekonstruować następująco. *Regula [sancti Augusti]ni A.D. [MD]XC. Me hac veste contextit Martinus Lubn[icensis]*. Całość ozdobiona była 8 narożnikami z dwiema klamrami do zapinania oraz łańcuchem w celu przymocowania do pulpitu.

Najbliższy wzór i po części analogiczny egzemplarz tej oprawy wyciśnięty został w kopiażu bezszowskim (AJG 2917), w którym tylna okładka posiada oba typy radełek z dodaniem odrębnego, złożonego z małych rozet i dwóch połączonych czaszek. Z analogicznymi tłokami i układem bordiury z głowami humanistów spotykamy się w wielu kodeksach drukowanych i rękopisach, m. in. w *Liber monitorum*, spisany w latach 80-tych XVII w.⁶

⁵ Por. m.in. plakiety na okładce przedniej AJG II 24, okładkę dzieła Gyöngyösię w AJG VI B 8 th. 8, nadto omówienie okładki w pracy Świdzińskiego (*Constitutio* s. 42—43), który przepisał skróty i próbne rozwiązania z Kaczmarczyka, wnosząc za nim te same błędy.

⁶ AJG 552.

Czy można tutaj mówić o jakimś twórcy tych wzorów i próbować przypisać produkcję okładki komuś z kręgu klasztoru? Pytanie zostawiam na razie bez odpowiedzi. W tej chwili można jedynie powiedzieć, że twórcą tłoków był anonimowy rytownik, który sygnował się znakami „I.P.” pod sceną Ukrzyżowania w radełku ⁷

Inną zbliżoną wersję oprawy reprezentuje kodeks pergaminowy Mieleckiego (AJG 899) z okładką sygnowaną w r. 1593. Układ plastyczny skomponowany został tak jak w poprzednim rękopisie reguł z tym jednak, że tutaj dwa rzędy radełek w ramce przedstawiają czterech ewangelistów z inskrypcją imion kazdego. W środku włączono owalną plakieta z napisem majuskułą, pisaną od tyłu i w odwrociu Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini Tuo da gloriam, oraz datę 1589. również w odwrociu. Na okładce tylnej wytłoczono plakieta złożoną ze słowami pierwszych słów psalmu 50-go. Oprawa ma sygnowany tytuł i datację Regula sancti Augustini. 1593. Kodeks skuty jest 8 narożnikami i dwiema klamerkami do zapinania, analogicznymi jak w AJG III 24 i w innych.

Z podobnym wzorem, ale po części różnym od poprzednich, mamy do czynienia w kilku kodeksach kopiarzowych oraz na okładkach książkowych.

Jeden z najlepiej zachowanych typów znajduje się na okładkach *Nowej gigantomachii* o. Kordeckiego z 1657 lub 1658 r.⁸, na których mamy do czynienia z ramkowym układem dwóch różnych radełek z portretami Chrystusa jako Salwatora i czterech ewangelistów, ubranych w stroje humanistów, na drugim zaś radełku — dwie głowy humanistów, przedzielone symetrycznymi arabeskami i półpostaciami niewiast oraz podpisami „Venus” i „Choeia”. Na okładce przedniej znajduje się plakieta z Matką Boską i Dzieciątkiem z napisem Ave — Sanctissima — Maria — Mater — Dei — Regina — Caeli — Porta — Paradisi — Domina — Mundi. Na odwrocie wybita została plakieta Piety z niemieckim napisem u góry Also had [s] Got [s] Welt gelibet. das Er seine [s]. Występuje na niej druga swego rodzaju sensacja. albowiem u dołu plakiety rytownik pozostawił misterne dwa sygły „S.S.”. Oprawa posiada swój sygnowany tytuł, wpisany w dwóch polach pierwszej okładki.

Powyższy opis podałem celowo z dzieła niekopiarzowego, ponieważ sygnowana tutaj plakieta może naprowadzić w przyszłości badaczy na odszukanie twórcy tłoków, którymi posługiwali się paulini jasnogórscy. Faktem jest bowiem, że wzory opisanych wyżej radełek i plakietek są bardzo często reprodukowane w licznych kodeksach jasnogórskich. by dla przykładu podać kopiarz krzywanicki, kłobucki ⁹ i dziesiątki okładek dzieł bibliotecznych.

2. PAPIER

Z wyjątkiem dwóch pergaminowych kodeksów rękopiśmiennych, wchodzących w zakres naszych badań, wszystkie pozostałe spisane zostały na papierze. Szeroki wachlarz występujących tutaj filigranów, zamykających się liczbą 65 wzorów na przestrzeni od XV do XVII stulecia, pozwala w przybliżeniu wysnuć pewne granice proveniencyjne i przy okazji stwarza jakieś szanse poszukiwań na temat wędrowek kodeksów lub przynajmniej samego papieru, na którym pisano w innych okręgach Polski lub Europy. Nie wdając się jednak obecnie w te trudne problemy, chcę jedynie zreferować problem całego zagadnienia.

Jak zwykle w takich badaniach szereg filigranów naprowadza nas na pewne

⁷ Por. czytelny opis na okładce tylnej AJG 2917.

⁸ BJg XIV D 2 th. 1.

⁹ AJG 416 i 796.

rozwiązania lub zostawia problem otwarty. precyzuje w przybliżeniu stan badań, względnie odsuwa go do dalszych dociekań. W naszym wypadku można powiedzieć z pewną ostrożnością, że w papierze paulińskich kodeksów kopiarzowych przewijają się znaki wskazujące na pochodzenie włoskie, austriacko-niemieckie, śląskie i być może czeskie. Blisko połowa filigranów, bo równe 30, jest trudna do zlokalizowania i dlatego wypadło zostawić je dalszym badaniom specjalistów, którzy zajmą się może bogatym tutaj zbiorem wszystkich znaków wodnych.

Już jednak w obecnym stanie badań można rozpoznać 4 grupy, wśród których na czoło wybijają się znaki w układzie następującym:

I grupa posiada znaki głowy wołu bez krzyża¹⁰, z krzyżem¹¹, z krzyżem gotyckim i gwiazdą¹², z gwiazdą bez krzyża¹³, z różą¹⁴, z podbrzusiem wołu oraz przednią nogą, a u góry z różą¹⁵.

Papier ten wskazuje na proveniencję włoską i bodajże czeską. W Archiwum Jasnogórskim występuje bardzo często w średniowiecznych kodeksach przez całą pierwszą połowę XV stulecia. Na Italię wskazuje również filigran z dzwonem¹⁶, na Czechy lub Śląsk prosty miecz¹⁷ i głowa murzynki¹⁸. Według opisów poszczególnych rękopisów filigrany te mieszczą się w kodeksach datowanych na w. XV.

Do grupy tej trzeba również zaliczyć późniejsze nieco papiery z filigranami włoskiego pochodzenia, z oznakowaniem trąbki¹⁹ i lilii²⁰.

II grupa filigranów — śląskich, reprezentowana jest w naszych XVII-wiecznych rękopisach przez oznakowanie dwóch orłów w polach czterodzielnej tarczy z papierni w Brzegu²¹, trzy lilie w herbie z Nysy²², dwóch orłów w tarczach czterodzielnych z koroną z Legnicy²³ i literę „W” z papierni wrocławskiej²⁴.

III grupa filigranów — austriackich i niemieckich, występujących na papierach naszych kopiarzy, przedstawia najczęściej dwugłowego orła²⁵ z papierni

¹⁰ AJG II 1 s. 47 nn. — Piekosiński: *Sredniowieczne znaki wodne* s. 11, tabl. 1.

¹¹ AJG II 3 s. 11 nn. — Piekosiński: *Wybór znaków* nr 893—895.

¹² AJG 44 s. 1. — Briquet: *Les filigranes*, IV 14541. — Piekosiński: *Wybór znaków* s. 901—908, tabl. 87.

¹³ AJG II 30 passim; AJG II 1 s. 97 nn. — Piekosiński: *Wybór znaków* tabl. 80.

¹⁴ AJG II passim. — Piekosiński: *Sredniowieczne znaki wodne* tabl. 933—940.

¹⁵ AJG II 30 s. 11 nn. — Piekosiński: *Sredniowieczne znaki wodne* tabl. 25, nr 241—243.

¹⁶ AJG III 4 s. 1; AJG II 1 s. 331. — Briquet: *Les filigranes*, II nr 3911 nn. — Piekosiński: *Sredniowieczne znaki wodne* tabl. 59—61.

¹⁷ AJG II 1 s. 401. — Briquet: *Les filigranes*, I nr 5111 nn. — Piekosiński: *Sredniowieczne znaki wodne* tabl. 41, nr 395—396.

¹⁸ AJG II 1 s. 163. — Piekosiński: *Sredniowieczne znaki wodne* tabl. 30, nr 288—291.

¹⁹ AJG 809 s. 52; inna wersja — AJG 447 s. 105—121. — Briquet: *Les filigranes*, II nr 7698. — Badecki: *Znaki wodne* nr 134.

²⁰ AJG 413 passim; AJG 609 passim; AJG 809 s. 49; AJG 2996 s. 191—225. — Briquet: *Les filigranes*, I nr 6943—6945 i in.

²¹ AJG 414 s. 3—74, 263—288. — Briquet: *Les filigranes*, I nr 957—960. — *The nostitz papers*, t. 8 s. 73, nr 388.

²² AJG 414 s. 235—252; AJG 576 s. 443—485; AJG 805 s. 3—188. — Maleczyńska: *Dzieje papiernictwa* s. 170, nr 13.

²³ AJG 414 s. 257—261. — Maleczyńska: *Dzieje papiernictwa* s. 108, nr 10.

²⁴ AJG 416 s. 157—201; AJG 447 s. 143—157; ADW 182 s. 157. — Maleczyńska: *Dzieje papiernictwa* s. 172, nr 19.

²⁵ AJG 414 s. 313—322 nn; AJG 554 s. 6 i in.; AJG 575 s. 497—547; AJG 610 s. 9; ADW 182 s. 27—29; ADW 186 k. 51; AJG 2094 s. 135—291. — *The nostitz papers*, t. 8 nr 572. — Briquet: *Les filigranes*, I i IV passim.

Hansa Einselfera, jak również z jego papierni ze znamionym napisem: WER GOT // VER TRAUT // HAT WOL // GEBAUT // HANS EISED²⁶.

IV grupę filigranów — polskich reprezentują papiery z Kocka z herbem Lewarta²⁷, z Krzeszowic z Toporem²⁸, z Kęszyc z Naęczem²⁹ i z Mogiły z Łąbędziem³⁰. Występują równocześnie z innymi papierami niewątpliwej proweniencji zachodniej i południowej.

Zestaw powyższy przynajmniej w części uwidacznia tak powszechne pomieszanie filigranów w naszych księgach, że nie można ustalić jednolitego źródła nabywania papieru. Jest to zupełne przeciwieństwo do papierów i kodeksów średniowiecznych, gdzie w jednych rękopisach można się doszukać pewnych zależności lub miejsca wytworzenia danego dzieła. Ten skromny wybór, dokonany z interesujących kodeksów średniowiecznych, przekonuje zapewne, że papier dla nich kupowano poza granicami Rzeczypospolitej. Natomiast do sporządzania kopiarzy do XVII w. włącznie posługiwano się papierami różnymi, najczęściej jednak nabywanymi w kraju.

3. PISMO I JEGO ZDOBIENIA

W kopiarzach Paulinów polskich spotykamy dwa zasadnicze style pisma i jeden pośredni. Bez większego trudu daje się ustalić pismo oraz ilustracje gotyckie i barokowe, natomiast pośrednie występuje w kodeksach z przełomu XVI na XVII w., kiedy to autorzy naśladowali nieraz gotycki dukt pisma i zdobień.

W stylu pierwszym, gotyckim, pisali wszyscy średniowieczni kopiści, których z różnymi wariantami można zmieścić w ramach konwencji skrybów i iluminatorów współczesnych im czasów. Wśród interesujących nas specjalnie kopistów aktowych na uwagę zasługuje najpierw kodeks reguł Żydką³¹. Jak już wspomniano, rękopis ozdobiony został trzema inicjałami figuralnymi, czterema literowymi i jednym barokowym. Spisany gotycką minuskułą w dwóch kolumnach i w dwóch różnych wielkościach literowych. Incipity tekstów wpisane zostały na tle wielokolorowej bordiury z liści akantu, pozostałe natomiast przedzielone wąskim marginesem przez środek. Całość wpisana została na cynobrowych liniach również wśród takich marginesów. Inicjały figuralne utrzymane w kolorach niebieskim, złotym, cynobrowym, czarnym i zielonym, pokazują postacie prawodawcy reguł św. Augustyna, patriarchę Paulinów św. Pawła bez tuniki palmowej i wreszcie patrona Ojczyzny św. Stanisława, co siłą rzeczy nakazuje zwrócenie uwagi na środowisko iluminatorów krakowskich.

Trzeba też od razu powiedzieć, że kodeks reguł jest analogicznym do bogatego w ozdoby mszału paulińskiego zw. Krakowskim, o którym napisano już szerzej w polskiej literaturze³². Powstanie mszału, datowane na początek XVI w., należałoby ściślej sprecyzować, w czym pomocą wydaje się być sygnowany

²⁶ AJG 576 s. 37—67, 379—439.— *The nostitz papers*, t. 8 nr 575.

²⁷ ASK 18 s. 3—37; AJG 809 s. 59, 63; AJG 567 s. 1—94.— Siniarska: *Filigrany papierni* nr 496—499.

²⁸ AJG 795 s. 27—179; AJG 2094 k. 9—129.— Siniarska: *Filigrany papierni* nr 1116—1136.

²⁹ AJG 414 s. 209—225.— Siniarska: *Filigrany papierni* nr 688—689.

³⁰ AJG 2096 k. 2—205.— Bądęcki: *Znaki wodne* nr 117.— Siniarska: *Filigrany papierni* nr 603—604.

³¹ AJG 2738.

³² Sawicka: *Nie znany krakowski rękopis*, passim.— Rozanow — Smulikowska: *Dary Jagielonów* s. 23.— Miodońska: *Iluminator mszału* passim.

r. 1506 na miniaturze „Zmartwychwstania”³³. Dukt pisma kopisty nie budzi wątpliwości, że mamy tu do czynienia z tym samym skrybą, który skopiował teksty reguł, a więc z Waławem Żydkiem. Różnica powstania obu kodeksów, wynosząca zaledwie 6 lat, liczne i nazbyt oczywiste podobieństwa pisma, miniatur, a częściowo i bordiur, upowazniają do postawienia hipotezy i wskazania Żydka jako kopisty obu rękopisów. Kopista ten, znany jedynie z sygnowanego kodeksu reguł, jest postacią nową, a więc godną bliższego przebadania. Czy zatem wolno nam przypisać mu wykonane również zdobienia? Odpowiedź musi być negatywna. Spróbujmy prześledzić jeszcze ewentualny krąg jego środowiska krakowskiego, co do którego nie można mieć większego zastrzeżenia. Najpierw szczegół, że na wspomnianej wyżej miniaturze o Zmartwychwstaniu da się odczytać niepewne sygły „SA” i datę 1506³⁴, co może być jednak kombinacją niejasnego skrótu tekstu, biegnącego wokół grobowca, na którym tekst umieszczono. Podobnie niejasno przedstawiają się pokręcone spiralnie sygły pod miniaturą „modlitwy Dawida”, gdzie prof. Stanisława Sawicka dopatrzyła się z jednej strony skrótu „I.O.M.?”³⁵, podczas gdy wydaje się tam być inny skrót, mianowicie z odwróconymi syglami „MD”³⁶. Jeśli zatem dobrze odczytałem te znaki, można by bez większych trudności dopatrzeć się w nich Macieja z Drohiczyzna, na którego zwracała uwagę S. Sawicka, a za nią powtórzyli inni historycy sztuki³⁷. Tutaj warto zauważyć, że w dniu 25 VII 1493 r. występuje w Krakowie iluminator Maciej z Drohiczyzna z anonimowym Waławem, notariuszem katedralnym i skrybą zarazem z okazji procesu o spisanie jakiegoś mszału i jego zdobienia³⁸. Nie będziemy chyba dalecy od prawdy, jeśli jeszcze raz wskażemy, że owym Waławem — skrybą jest nasz Żydek, twórca sygnowanego kodeksu reguł, iluminatorem zaś, nawet obu jasnogórskich kodeksów, Maciej z Drohiczyzna lub Maciej Ryczyński, którego podpisy ostatnio rozpoznałem.

Ponieważ do zagadnienia tego obiecuję powrócić w innej pracy, nie wnikam tutaj w bliższą analizę kodeksu mszalnego. Chcę jedynie zauważyć, że kodeks reguł wiąże się żywo ze szkołą krakowską i jest jedynie późniejszym nawiązaniem do dzieła mszalnego, stworzonego prawdopodobnie na zamówienie Paulinów, o czym mówią włączone do niego zakonne formularze³⁹.

W jakim stylu poszło naśladownictwo bogatej szaty obu rękopisów — można by przytoczyć wiele interesujących przykładów z rękopisów nieaktowo-kopiarzowych. W naszym jednak zakresie interesować może jedynie działalność o. Lasoty, który według dużego prawdopodobieństwa nawiązał do dawnego iluminatorstwa w kodeksie Lanckorońskiego⁴⁰ i być może w miniaturach herbowych księgi konfraterni⁴¹.

W dziele pierwszym, oprócz czytelnego i renesansowego już duktu pisma, wkomponował on, względnie inny artysta, sześć miniatur podkreślając, zwłaszcza w pierwszej, gest hołdowniczy autora wobec króla Zygmunta I. W pozostałych miniaturach przedstawił graficznie treść całego rękopisu, opiewającego dzieje

³³ AJG III 1 k. 144.

³⁴ AJG III 1 k. 144.— Miodońska. *Iluminator mszału* s. 70.

³⁵ Sawicka: *Nie znany krakowski rękopis* s. 13—14.

³⁶ AJG III k. 9.

³⁷ Sawicka. *Nie znany krakowski rękopis* s. 78—80.— Rozanow — Smulikowska: *Dary Jagielonów* s. 23.

³⁸ *Cracovia artificum*. T. 5 s. 345.

³⁹ AJG III 1. karty kalendarza.— Sawicka: *Nie znany krakowski rękopis* s. 9—11.

⁴⁰ ZNIO 3607 II.

⁴¹ AJG 1859, karty początkowe.

5. P. Lasota. Karta tytułowa „Historii Obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej”. ZNiO II 3607 s. 1

Foto prac. ZNiO

Proprium
de Tempore.
dominica prima
aduentus

Ratres. hora
est iam nos de
somno surgere
nunc enim pro-
pior est nra
salu, qua cu credidim.

Pocita quassumone
potencia tua & ueni
ut ab iminentibus peccatoru
nostroru piculis: te merea-
mur ptegente eripi, te libera-
te saluari. **Q. uiuis.**

Commemoratio de S. Maria
de portu salutis. Quae pater
no hanc portu aduentu &
in officio de sanctis.

Ad cōpletorium.
Iube dñe bene-
dicere. **Antiphona.** No-
ctem quietam & fine pfectu
concedat nobis dñs om̄s.
Amen.

Fr̄es sobry estote: **Ec.**
Adiuutoriū nostrū in nomine dñi
& fecit cælū & terrā. **P. n̄.**
Dicitur in scriptis. **Dñe**
deus celi & terre. **Commissus** ab
subdominatio dñi.

dominica I. A. M. I.

Cōfiteor deo omnipotēti /
beate marie sēp uirgini, bea-
to Michaeli archangelo, B.
Ioanni baptista sc̄tis Aposto-
lis Petro & paulo. beato Au-
gustino sc̄to paulo primo Crai-
ta, oibz sc̄tis / & uobis fra-
tres / qz peccau nimis / coorta-
cionē / uerbo & ope mea cul-
pa / mea culpa / mea maxi-
ma culpa: ideo p̄cor beati
Mariam sēp uirginē: beatu
Michaeli archangelū, beatum
Ioanēm baptistam sc̄tōs Apo-
stolos petru & paulū beatu
Augustinum / sanctū paulum
primū heremita / omēs sc̄tōs
& uos fr̄es orare p̄ me ad
Dñm deū nr̄m.

Misereatur tui om̄s de-
us, & dimisis peccatis
tuis pducatur te ad uitā et̄nā
Amen.

Misereatur uestri om̄s de-
us & dimisis oibz peccatis
uestris, pducatur uos ad uitā
et̄nā. **Amen.**

Indulgētiā absolucionem
& remissionē om̄ū peccatorum
nostrorum / tribuat nobis op̄s
& misericors dñs. **Añ.**

Tota absolucio
conuerte nos deus saluta-
ris nr̄. & auerte irā tuā
a nobis. **Deus in adiutori-
um meū intende. Dñe ad-
adiuandū me festina. **Ec.****

